

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Palotarkastuksista omatoimiseen valvontaan: Pientalojen omavalvonnan kehittäminen Keski- Uudenmaan pelastuslaitoksella

Saarikoski, Olli-Valtteri

2015 Leppävaara

Laurea-ammattikorkeakoulu
Leppävaara

Palotarkastuksista omatoimiseen valvontaan: Pientalojen omavalvonnan kehittäminen Keski-Uudenmaan pelastus- laitoksella

Olli-Valtteri Saarikoski
Turvallisuusalan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Syyskuu, 2015

Saarikoski Olli-Valtteri

Palotarkastuksista omatoimiseen valvontaan: Pientalojen omavalvonnan kehittäminen Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella

Vuosi 2015 Sivumäärä 91

Vuonna 2011 voimaan tullut uusi pelastuslaki (379/2011) mahdollisti pelastuslaitoksille uudenlaisten valvontamenetelmien käyttöönoton, perinteisten pelastusviranomaisen suorittamien palotarkastusten rinnalle. Monien pelastuslaitosten käyttämäksi menetelmäksi on lakiuudistuksen jälkeen vakioitunut niin sanottu omavalvonta. Omavalvonta on käsitteenä tuttu lukuisilta eri aloilta, sen yleensä kuvatessa erilaisia, asiakkaan itsensä toteuttamia, useasti lakeihin perustuvia valvontatoimenpiteitä. Pelastuslaitosten käyttämällä omavalvonnalla tarkoitetaan valvontatapaa, jossa asuinkiinteistöstä vastaava henkilö tarkastaa pelastuslaitoksen toimittaman tarkastuslistan ja paloturvallisuusoppaan avulla, omien toimintatapojensa turvallisuutta sekä pelastuslain velvoitteiden noudattamista.

Omavalvonnan käyttö aloitettiin Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella pientalojen paloturvallisuuden valvonnassa vuonna 2011. Kaikkiin valvontamenetelmälle asetettuihin tavoitteisiin ei ole kuitenkaan päästy, joten kehittämistyön käynnistäminen koettiin pelastuslaitoksella tarpeelliseksi. Tavoitteena oli selvittää miten Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen pientalojen omavalvontaprosessia ja sen yhteydessä käytettyä asiakkaille suunnattua materiaalia tulisi kehittää, jotta ne tukisivat mahdollisimman kokonaisvaltaisesti valvontatoiminnan onnistumista.

Kehittämistä vaativia kohtia kartoitettiin tutkimalla Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen suorittaman pientalojen omavalvonnan nykytilaa. Sisäistä näkökulmaa kartoitettiin omavalvontaan osallistuneen henkilökunnan teemahaastattelulla. Haastattelun perusteella kävi ilmi, että valvonnan toimivuutta tavoiteltaessa olisi omavalvonnan prosessi ja siihen liittyvä ohjeistus tarpeellista määritellä nykyistä tarkemmin. Ulkoista näkökulmaa kartoitettiin omavalvontaan vastanneille asiakkaille osoitetulla kyselytutkimuksella. Tutkimustuloksista selvisi, että omavalvonta on valvontamuotona pidetty, lisää paloturvallisuustietoutta ja saa asiakkaat tekemään konkreettisia toimenpiteitä kiinteistönsä paloturvallisuuden parantamiseksi. Pientalojen omavalvontamateriaaliin liittyvistä vastauksista havaittiin, että materiaalia tulee kehittää viestinnältään selkeämmäksi. Tulosten perusteella kävi myös ilmi, että ainoana vastustapana olleen paperisen vastauslomakkeen rinnalle kaivattiin vastaajien keskuudessa internetissä palautettavaa lomaketta.

Tutkimustulosten pohjalta Keski-Uudenmaan pelastuslaitokselle laadittiin pientalojen omavalvonnan kehittämissuosituksia, joiden avulla valvontamuotoa on mahdollista lähteä kehittämään osapuolten tarpeita paremmin palvelevaksi. Varsinaista kehittämistyötä ei suoritettu opinnäytetyön osana, vaan pelastuslaitoksen suorittamana omana erillisenä projektina.

Asiasanat: omavalvonta, palotarkastus, pelastuslaitos, pelastuslaki, pelastusviranomainen

Saarikoski Olli-Valtteri

From Fire Inspections to Independent Supervision: Developing the Self-Monitoring Method of Single-Family Houses at Keski-Uusimaa Fire Department

Year	2015	Pages	91
------	------	-------	----

In 2011 the renewed Rescue Act (379/2011) came into effect and enabled rescue departments to introduce new supervision methods in addition to traditional fire inspections performed by rescue authorities. After the legislation renewal, many Rescue Departments started using a supervision method called self-monitoring. Self-monitoring is a concept used in many different fields. As a concept it represents different self-executed supervision methods that the subject of supervision usually performs to fulfill statutory requirements. Self-monitoring used by Rescue Departments is a method of supervision in which the person responsible for the property determines that his or her own ways of operating are safe and in compliance with the Rescue Act obligations. Self-monitoring is carried out with a checklist and a guidebook provided by the Rescue Department.

The use of self-monitoring in supervising the fire safety of single-family houses in Central Uusimaa Rescue Department started in year 2011. The results obtained did not meet all objectives, so developing the method was found necessary. The objective was to find out how the self-monitoring process and materials should be developed to ensure that they support the success of supervision comprehensively.

The development needs were surveyed by evaluating the present state of self-monitoring process at Central Uusimaa Rescue Department. The internal point of view was surveyed by conducting a theme interview with employees who had been participating in the process. The results from the interview indicated that the internal process and guidelines should be defined more accurately to achieve the desired results. The external point of view was surveyed by conducting a post questionnaire to the customers who had responded to self-monitoring request in the past. The results from the post questionnaire revealed that the customers found self-control a welcomed new form of supervision. According to the results, performing self-monitoring increases fire safety knowledge and encourages people to make concrete actions to improve fire safety at their homes. The results also indicated that self-monitoring material created for customers needed developing to make the desired message clearer. In addition, the answers expressed a need to create a web version besides the questionnaire.

Based on the research results a list of recommendations for developing the self-monitoring process was composed to Central Uusimaa Rescue Department. The recommendations enable the developing of self-monitoring process to make it more suitable for stakeholders. The actual development work was not carried out as part of the thesis, but as a separate project by the Rescue Department.

Keywords: self-monitoring, fire inspection, Rescue Department, Rescue Act, Rescue official

Sisällys

Johdanto.....	6
1.1 Tutkimusongelma ja tavoitteet	7
1.2 Aiheen rajaus	8
1.3 Tutkimustyyppi ja tutkimusmenetelmät.....	8
1.4 Käsitteiden määrittely.....	10
2 Teoreettinen viitekehys	11
2.1 Omavalvonnan monet käyttökohteet.....	12
2.2 Pelastusalaan liittyvän lainsäädännön kehitys Euroopassa	13
2.3 Suomalainen lainsäädäntö palotarkastusten taustalla, ennen ja nyt	14
2.4 Palotarkastukset pelastusviranomaisen valvontakeinona	16
2.5 Omavalvonta pelastusviranomaisen valvontakeinona	17
3 Toiminnallinen viitekehys	20
3.1 Keski-Uudenmaan pelastuslaitos.....	21
3.2 Pientalojen omavalvonta Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella.....	24
3.2.1 Pientalojen omavalvonnan prosessi	25
3.2.2 Pientalojen omavalvonnan toteutuminen vuonna 2014.....	27
3.2.3 Pientalojen omavalvontamateriaali.....	28
4 Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen pientalojen omavalvontaprosessin tutkiminen ...	31
4.1 Teemahaastattelu: Henkilökunnan kokemukset omavalvonnasta	31
4.2 Postikysely: Omavalvontamateriaalin arviointi asiakkaan näkökulmasta.....	33
5 Tutkimustulokset	37
5.1 Teemahaastattelun tulokset.....	37
5.2 Postikyselyn tulokset	40
5.2.1 Strukturoidut kysymykset.....	41
5.2.2 Avoimet kysymykset	50
5.3 Luotettavuuden arviointi.....	54
6 Pientalojen omavalvonnan kehittämissuosituksat.....	55
6.1 Sisäisen omavalvontaprosessin kehittäminen	55
6.2 Pientalojen omavalvontamateriaalin kehittäminen.....	59
6.3 Pientalojen omavalvonnan käytännön toteutuksen kehittäminen	60
7 Pohdinta	63
Lähteet	66
Kuvat	69
Kuviot	70
Taulukot	71
Liitteet.....	72

Johdanto

Lukuisilla eri toimialoilla suoritetaan omatoimista valvontaa, joka on selkeyden nimissä ristitty omavalvonnaksi. Yhden korvaan omavalvonta kuulostaa runsaasta esiintymistiheydestä johon jopa kirosanalta. Toinen kiittelee, kun viranomainen tai muu valvova taho ei ole soittamassa jatkuvasti ovikelloa ja kiusaamassa häntä tarkastuksillaan. Kolmas saattaa ymmärtää ajatuksen omavalvonnan taustalla, mutta mitä tällä trendiksi nousseella valvontamallilla tavoitellaan, etenkin kun myös pelastusviranomaiset ovat alkaneet soveltaa sitä? Omavalvonta vapauttaa nimensä mukaisesti valvovan tahon käsiä, mutta myös siirtää mediassa kritisoitua suomalaista holhouksen viittaa sivuun, ja muistuttaa valvonnan kohdetta huolehtimaan tärkeistä asioista omatoimisesti. Omavalvonta saatetaan monessa yhteydessä kokea ainoastaan rahan säästämisenä ja palveluiden karsimisena, mutta kuka muu osaisi valvoa ja ottaa vastuun omasta toiminnastaan paremmin kuin valvonnan kohde itse?

Vuonna 2011 voimaan astunut uusi pelastuslaki (379/2011) mahdollisti omavalvonnan käytön pelastusviranomaisille uutena valvontatyökaluna. Pelastusviranomaisen suorittamalla omavalvonnalla tarkoitetaan menetelmää, jossa perinteisen paikan päällä suoritetun palotarkastuksen sijasta valvottavalle kiinteistölle lähetetään kirje, jossa pyydetään vastaamaan kodin turvallisuutta koskeviin kysymyksiin. Vastaukset palautetaan pelastusviranomaiselle määräajan kuluessa, joka suorittaa niiden perusteella tarvittavat jatkotoimenpiteet, kuten esimerkiksi ohjaa korjaamaan puutteita tai suorittaa palotarkastuksen. Vuoden 2011 lakimuutoksen jälkeen Kymenlaakson pelastuslaitos käynnisti pientalojen omavalvonnan pilottihankkeen ja monet muut pelastuslaitokset seurasivat nopeasti perässä.

Opinnäytetyössä tutkitaan Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen suorittaman pientalojen omavalvonnan nykytilaa ja etsitään kehittämistarpeita, sekä sisäisestä että ulkoisesta näkökulmasta. Kyseinen pelastuslaitos toimii kahdeksan kunnan alueella yleispelastusviranomaisena ja hyvän turvallisuuskulttuurin taustamoottorina. Omavalvonnan käyttö pientalojen valvonnassa aloitettiin Keski-Uudellamaalla vuoden 2011 syksyllä. Kaikkiin valvonnalle asetettuihin tavoitteisiin ei ole kuitenkaan päästy ja omavalvonnan kehittäminen koetaan pelastuslaitoksella tarpeelliseksi.

Pelkästään saavuttamattomien tavoitteiden perusteella ei voida havaita mahdollisia ongelmia, sillä useat tekijät vaikuttavat omavalvonnan onnistumiseen. Etsittäessä suuntaa kehittämiselle tulee kiinnittää huomiota toiminnan osapuoliin ja vaiheisiin. Voidaan esimerkiksi miettiä eivätkö asiakkaat ymmärrä omavalvontamateriaalin sisältöä vai onko Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen sisäinen toiminta tavoitteiden saavuttamisen esteenä? Korjausliikkeitä ei voida tehdä ennen kuin tiedetään, mihin niitä tulee kohdistaa. Näin ollen omavalvonnan nykytilaa kartoittaviin kysymyksiin on tärkeää saada opinnäytetyössä vastauksia. Nykytilasta löytyvien huomioiden perusteella pientalojen omavalvontaa voidaan lähteä kehittä-

mään Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella toimivaksi kokonaisuudeksi ja sen myötä tehokkaaksi valvontatyökaluksi.

Opinnäytetyön alussa esitellään työn ymmärtämisen kannalta tärkeät kohdat kuten tutkimusongelma, tavoitteet, aiheen rajausta, tutkimustyyppi, tutkimusmenetelmät sekä määritellään oleelliset käsitteet. Tämän jälkeen siirrytään teoreettiseen viitekehykseen syventymisen kautta toiminnalliseen viitekehykseen, tarkastelemaan pelastuslaitoksen toimintaa ja siihen kytkeytyvää omavalvontaa. Opinnäytetyön lopussa esitellään suoritettu tutkimus ja sen tulokset, joiden jälkeen perehdytään pohdintaan sekä esitellään pientalojen omavalvonnan kehittämissuosituksia Keski-Uudenmaan pelastuslaitokselle.

1.1 Tutkimusongelma ja tavoitteet

Opinnäytetyön tutkimusongelma on lähtötilanteen analysoinnin ja toimeksiantajan kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen tiivistetty yhteen lauseeseen:

Miten Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen pientalojen omavalvontaprosessia ja sen yhteydessä käytettyä asiakkaille suunnattua materiaalia voidaan kehittää, jotta ne tukisivat mahdollisimman kokonaisvaltaisesti valvontatoiminnan onnistumista?

Tutkimusongelmasta on johdettu kaksi tutkimuskysymystä:

1. Mihin omavalvontamateriaalin kehittämisessä tulee kiinnittää huomiota, jotta se mahdollistaa omatoimisen valvonnan suorittamisen mahdollisimman hyvin?
2. Mihin omavalvontaprosessin kehittämisessä tulee kiinnittää huomiota, jotta siitä muodostuu riittävän selkeä ja tarkoituksenmukainen ohjaamaan suoritettavaa valvontaa?

Opinnäytetyön tavoitteena on saada vastaus tutkimuskysymyksiin eli tutkimustulosten pohjalta löytää pientalojen omavalvonnan kehittämisen kannalta olennaiset tekijät. Näiden pohjalta tavoitteena on vastata tutkimusongelmaan, tuottamalla tulosten pohjalta johdettuja toteutustapasuosituksia pelastuslaitoksen toteuttamaa kehitystyötä varten. Työ tehdään vastamaan toimeksiantajan aitoa tarvetta, ja näin ollen sen halutaan olevan laadukas sekä laadittu niin, että se tarjoaa konkreettista ja suoraan hyödynnettävissä olevaa tietoa. Osatavoitteena on luonnollisesti myös ammatillinen kasvu opiskelijasta asiantuntijaksi ja omavalvonnan sekä pelastuslaitoksen suorittaman valvontatoiminnan kokonaisvaltainen ymmärtäminen opinnäytetyöprosessin edetessä. Koska opinnäytetyö tehdään työelämään, on erittäin tärkeää, että se toteutetaan avoimesti ja dokumentoidaan tarkasti, jotta esimerkiksi tulosten hyödyllisyyttä ja reliabiliteettia voidaan arvioida toimeksiantajan puolelta ennen käytännön toimenpiteiden suorittamista.

1.2 Aiheen rajaus

Opinnäytetyössä toteutettavan tutkimuksen aihe on rajattu käsittelemään pientalojen omavalvontaa Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella. Pelastuslaitosten suorittamassa omavalvonnassa on samasta perusajatuksista huolimatta laitoskohtaisia eroja, joten on loogista tutkia ainoastaan toimeksiantajan omaa prosessia, jota ollaan kehittämässä. Sen myötä tutkimuksesta saatavat tulokset ja niiden pohjalta tehtävät päätelmät kytkeytyvät suoraan toimeksiantajan omaan toimintaan.

Omavalvonnan toteutus tapahtuu eri tavalla, mikäli valvonnan kohteena on kerrostalo tai rivitalo. Näiden aiheiden lisääminen tutkimukseen vaatisi erilaisten kyselylomakkeiden laatimisen jokaiselle valvontakohdetyypille, joten ne on rajattu tämän opinnäytetyön ulkopuolelle. Myös tutkimuksen kohderyhmä muuttuisi erilaiseksi, mikäli kerrostalojen ja rivitalojen omavalvonta otettaisiin mukaan, mikä aiheuttaisi vaikeuksia tuottaa konkreettisia ja yleistettäviä johtopäätöksiä tutkimustuloksista. Opinnäytetyössä ei myöskään tutkita omavalvonnan vaikutusta onnettomuuskehitykseen tai arvioida suoritettujen omavalvonnan luotettavuutta, koska omavalvontaa on käytetty vasta muutama vuosi. Näin ollen saatavat tulokset eivät todennäköisesti olisi tarpeeksi luotettavia yleistysten tekemiseksi. Omavalvontaprosessin hyödyllisyyttä tai tehokkuutta perinteisten pientalojen määräaikaisten palotarkastuksen korvaavana menetelmänä ei myöskään varsinaisesti tutkita tässä opinnäytetyössä, vaikka kyseisiä aiheita käsitellään muutamassa kohdassa opinnäytetyötä.

1.3 Tutkimustyyppi ja tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyö toteutetaan kehittämistutkimuksena eli toimivia käytännön ratkaisuja tuottavana tutkimuksena. Kehittämistutkimus lähtee liikkeelle muutostarpeesta ja yhdistää kehittämisen sekä tutkimisen. Muutoksella tavoitellaan aina suuntaa kohti parempaa. (Kananen 2012, 19.) Kehittämistutkimus ei ole oma erillinen tutkimusmenetelmä, vaan se rakentuu tilanteen ja kehittämiskohteen mukaan käytettävistä eri tutkimusmenetelmistä. Kananen (2012, 19) mukaan kehittämistutkimuksen kohdalla voidaan puhua monimenetelmäisestä tutkimusotteesta tai tutkimusstrategiasta, jossa yhdistetään sekä kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä.

Kehittämistutkimus on lähellä organisaatioissa tehtävää kehittämistyötä, jonka tavoitteena on toiminnan parantaminen. Kehittämistutkimuksen kohteena voi olla työelämässä esimerkiksi palvelut, tuotteet, toiminnot tai kuten tässä opinnäytetyössä, prosessit. (Kananen 2012, 20). Kehittämistyötä itsessään ei voida pitää tutkimuksena. Kehittämistyöstä saadaankin tutkimusta vasta, kun siihen lisätään tutkimuksellisuutta, joka on tieteellisyyden alakategoria. Kananen toteaaakin: ”kehittämistyöstä tekee tiedettä se, että kehittämistyö dokumentoidaan ja käytetään tieteellisiä menetelmiä, jotka tuottavat luotettavaa ja uutta tietoa” (2012, 21).

Opinnäytetyössä käytetään kolmea erilaista tutkimusmenetelmää. Nämä ovat kirjallisuuskatsaus, haastattelu ja kyselytutkimus. Menetelmät esitellään tässä kappaleessa lyhyesti ja yleisellä tasolla. Tarkemmin niiden käyttöä avataan kappaleissa, joissa kyseisiä menetelmiä on käytetty. Opinnäytetyön aikana ei suoriteta kehittämistutkimukseen yleensä kuuluvaa interventiota, vaan tuotetaan toimeksiantajalle suosituksia siitä, mitä saatujen tulosten perusteella tulisi kehittää ja miten. Syy tähän piilee omavalvonnan prosessissa, joka on opinnäytetyön kirjoittamishetkellä tauolla siihen asti kunnes sen kehitykselle saadaan lähtökohdat. Mikäli muutosten toteuttamisen jälkeen niiden vaikutusta haluttaisiin mitata, pitenisi opinnäytetyön toteuttamisaika lähes vuodella. Tämä ei valitettavasti ole aikataulullisesti mahdollista.

Tutkimuksen tekoon liittyy olennaisena osana aikaisemman tutkimustiedon etsiminen sekä analysointi, jotta oma tutkimuksen aihe saadaan mielekkäästi rajattua olemassa olevaan tutkimuskenttään. Tutkimusaihetta käsittelevän aikaisempaan tietoon perehtyminen on tärkeää, sillä se suuntaa ja ohjaa tutkijan omassa tutkimuksessaan tekemiä valintoja. Aiheen tutkimustaustan tunteminen auttaa myös perustelemaan, miksi tutkimus tehdään juuri tietyllä tavalla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 95.) Muistiinpanojen laatiminen tehdyistä havainnoista on tärkeä pohja kirjallisuuskatsaukselle. Tutkija keskittyy kirjallisuuskatsauksessa esittelemään muistiinpanojensa perusteella tutkimusongelman kannalta olennaisia lähdemateriaalia. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on näyttää, miten ja mistä näkökulmista aihetta on aikaisemmin tutkittu sekä osoittaa, miten tutkijan suunnittelema uusi tutkimus liittyy aikaisempiin tutkimuksiin. Kirjallisuuskatsausta tekevän tutkijan on myös pyrittävä osoittamaan aiemmissä tutkimuksissa havaitsemansa mahdolliset puutteet tai ristiriitaisuudet. (Hirsjärvi ym. 1997, 108-109.) Kirjallisuuskatsauksen käyttöä tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä esitellään tarkemmin kappaleessa 2.

Haastattelu on erittäin joustava menetelmä ja sopii käytettäväksi moniin erilaisiin tutkimustarkoituksiin. Haastattelutilanteessa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa, joten tiedonhankintaa voidaan suunnata ja teemojen järjestystä säädellä, myös itse tilanteen aikana. Suora vuorovaikutus antaa mahdollisuuden haastateltavien parempaan motivointiin kuin esimerkiksi lomaketutkimus. Vapaamuotoisemmat haastattelut kuitenkin tuottavat tutkimusaiheen kannalta paljon tarpeetonta materiaalia, mikä lisää tutkijan työmäärää tiedon analysoinnissa. Haastattelun haittana on myös se, että tutkittavan anonyymiutta ei voida taata samalla tavalla kuin lomaketutkimuksissa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34-36.) Haastattelun käyttöä tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä esitellään tarkemmin kappaleessa 4.1.

Kyselytutkimuksen avulla voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto tehokkaasti. Tutkimukseen voidaan saada paljon henkilöitä, joilta voidaan kysyä lukuisia asioita. Huolellisesti suunniteltu kyselylomake mahdollistaa kerätyn aineiston nopean käsittelyn tietokoneella analysoitavaan muotoon. Kyselyn aikataulu ja kustannukset voidaan arvioida etukäteen melko tarkasti, toisin kuin esimerkiksi haastatteluissa. Vaikka postikysely on tehokas tutkimusmenetelmä, vie hyvin suunnitellun kyselylomakkeen laatiminen aikaa ja vaatii tutkijalta sekä aiheeseen että mene-

telmään liittyvää tietoa ja taitoa. Postikyselyssä kyselylomake lähetetään tutkittaville, jotka täyttävät sen itse ja lähettävät palautuskuoressa takaisin tutkijalle. Jotta kyselyyn osallistuville ei koidu vastaamisesta kustannuksia, tulee kyselylomakkeen mukana aina toimittaa palautuskuori, jonka postimaksu on maksettu. Vaikka postikysely on suosittu tutkimusmenetelmä, liittyy siihen myös haittoja. Yksi näistä on kato, eli vastaamattomuus, mikä saattaa nousta suureksi. Vastaajien suhtautuminen tutkimukseen on asia, mikä on postikyselyissä mahdollista varmistaa. Vastaajan huolellisuus ja rehellisyys saattavat vaikuttaa hänen vastauksiinsa. On myös vaikeaa tietää, kuinka onnistuneita annetut vastausvaihtoehdot ovat olleet ja onko niiden seurauksena syntynyt väärinymmärryksiä. (Hirsjärvi ym. 1997, 180-183.) Postikyselyn käyttöä tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä esitellään tarkemmin kappaleessa 4.2.

1.4 Käsitteiden määrittely

Tässä opinnäytetyössä käytettävät käsitteet on määriteltä seuraavasti:

Asuinrakennuksella tarkoitetaan rakennusta, jonka pääasiallinen käyttötarkoitus on asuinkäyttö.

Yleisellä palotarkastuksella (myöhemmin palotarkastus) tarkoitetaan pelastusviranomaisen määräajoin suorittamaa valvontasuunnitelman mukaista valvontatehtävää, missä valvotaan pelastuslain säännösten noudattamista (Keski-Uudenmaan pelastustoimen liikelaitoksen valvontasuunnitelma 2013 2014, 15; Pelastuslaki 379/2011, 80§).

Omavalvonnalla tarkoitetaan omatoimisesti suoritettavaa pelastuslakiin (379/2011) perustuvaa valvontaa, missä asuinkiinteistön omistaja, haltija tai edustaja tarkastaa pelastuslaitoksen toimittaman tarkastuslistan ja paloturvallisuusoppaan avulla omien toimintatapojensa turvallisuutta sekä pelastuslain velvoitteiden noudattamista ja toimittaa tarkastuslomakkeen täytettynä pelastuslaitokselle (Keski-Uudenmaan pelastustoimen liikelaitoksen valvontasuunnitelma 2013, 15).

Pientalolla tarkoitetaan ympärivuotisessa asuinkäytössä olevaa omakotitaloa, paritaloa tai kaksikerroksista omakotitaloa, jossa on kaksi asuntoa (Käsitteet ja määritelmät 2015).

Pelastuslailla tarkoitetaan lakia, jossa säädetään ihmisten velvollisuuksista pelastustoimintaan liittyen sekä pelastustoimen viranomaisten tehtävistä ja toimivallasta (Pelastuslaki 379/2011, 2§).

Valvontasuunnitelmalla tarkoitetaan suunnitelmaa, jossa pelastuslaitos määrittelee valvontatoimintansa perusteet, ja minkä avulla valvontaa pyritään kohdentamaan alueen riskien ja muiden erityisten valvontatarpeiden mukaisesti (Keski-Uudenmaan pelastustoimen liikelaitoksen valvontasuunnitelma 2013, 6).

Pelastustoimialueella tarkoitetaan valtioneuvoston jakamaa, kunnista koostuva aluetta, millä paikallinen pelastuslaitos toimii (Pelastuslaki 379/2011, 24§).

Palvelutasopäätöksellä tarkoitetaan pelastuslaitoksen tekemää päätösasiakirjaa, joka sisältää kehittämissuunnitelman, ja missä pelastustoimialueen uhat ja niistä aiheutuvat riskit arvioidaan sekä määritellään toiminnan tavoitteet, käytettävät voimavarat ja palvelut sekä määritellään niiden taso (Pelastuslaki 379/2011, 29§).

Omatoimisella varautumisella tarkoitetaan rakennuksen omistajan ja haltijan toimintaa, millä ennaltaehkäistään onnettomuuksien syntymistä ja varaudutaan suojelemaan henkilöitä, omaisuutta ja ympäristöä kaikenlaisissa vaaratilanteissa (Suomen pelastusalan keskusjärjestö 2015; Pelastuslaki 379/2011, 14§).

2 Teoreettinen viitekehys

Ensimmäinen vaihe teoreettisen viitekehysten rakentamisessa oli olemassa olevaan tietoon perehtyminen ja kirjallisuuskatsauksen tekeminen. Koska omavalvonta on ollut käytössä vasta vuodesta 2011 alkaen, ei olemassa olevaa yleistä ja suoraa tutkimustietoa ollut kirjallisuuskatsauksen laatimishetkellä juuri olemassa. Saatavilla olleisiin tunnuslukuihin omavalvonnan suorittamiseen ja toteutumiseen liittyen täytyi suhtautua tietyllä varauksella, lyhyestä seuranta-ajasta johtuen. Osaltaan tästä syystä opinnäytetyössä ei haluttu tutkia omavalvonnan toimivuutta perinteisten palotarkastusten korvaajana. Kirjallisuuskatsauksessa perehdyttiin muun muassa pelastusalaan koskevaan vanhaan ja voimassaolevaan lainsäädäntöön, omavalvontaan liittyviin artikkeleihin, muilla aloilla käytettyihin omavalvontamenetelmiin sekä muutamien muiden Euroopan maiden käyttämiin toimintamalleihin paloturvallisuuden parantamisen osalta.

Kirjallisuuskatsauksen valmisteluvaiheessa löytyi neljä aiheeseen liittyvää kirjallista työtä, joihin oli tarkoituksenmukaista tutustua. Ensimmäinen näistä oli Kuoppalan opinnäytetyö aiheesta sähköisen omavalvonnan hyödyt ja haitat Pirkanmaan pelastuslaitokselle. Työssään Kuoppala käsittelee otsikon mukaisesti sähköisen omavalvonnan tarjoamia mahdollisuuksia sekä haittoja. Työssä esitellään laajasti sähköisen asiointin tarjoamia mahdollisuuksia sekä sähköisesti toteutettavan omavalvonnan synnyttämiä parannuksia pelastustoimen näkökulmasta. Työ on rajattu koskemaan Pirkanmaan pelastuslaitosta, vaikka työn tutkimuksellisessa osiossa on myös kartoitettu muiden pelastuslaitosten omavalvonnan tilaa. (2013.) Työn johtopäätökset olivat kiinnostavia ja mielenkiintoista luettavaa. Ne antoivat lisäksi ideoita ja huomioitavia seikkoja aiheeseen liittyvän tutkimustyön toteutukseen.

Toisena työnä oli Puhakan opinnäytetyö, jonka aiheena oli pientalojen omavalvonta Kymenlaakson pelastuslaitoksella. Opinnäytetyössä perehdyttiin omavalvontaa ohjaavaan lainsäädäntöön, käytössä olevan omavalvontamateriaalin arviointiin sekä omavalvonnan toteutumista todentaviin tunnuslukuihin Kymenlaakson pelastuslaitoksella. (2013.) Työssä huomioitiin kat-

tavasti lainsäädännön tarjoamat mahdollisuudet, sekä esiteltiin kattavasti omavalvonnan pioneerina toimivan pelastuslaitoksen käytäntöjä. Tutkimusosiossa toteutettu kyselytutkimus omavalvontamateriaaleihin liittyen oli toteutettu pelastuslaitoksen henkilökunnalle eikä asiakkaille, jotka todellisuudessa niitä käyttävät. Vaikka tutkimustuloksista oli johdettu hyviä johtopäätöksiä, olisi objektiivisia vastauksia ollut luotettavampaa kerätä nimenomaan materiaaleja käyttäviltä asiakkailta.

Kolmantena oli Seppälän opinnäytetyö aiheesta rivitalojen omavalvonta Päijät-Hämeen pelastuslaitoksella. Työ oli erittäin kattava läpiluotaus kyseisen pelastuslaitoksen toiminnan kehittämisestä rivitalojen omavalvonnan osalta. (2013.) Työn pääpaino oli itse prosessin ja materiaalin kehittämisessä sekä testaamisessa, joten sen hyödyllisyys tietolähteenä perustui lähinnä yleiseen omavalvontasuuteen sekä prosessin aikana tehtyihin havaintoihin.

Neljäntenä oli Markkasen laatima tutkielma, jonka aiheena oli valvontasuunnitelman vaikutus pelastuslaitosten palotarkastustoimintaan. Työssä esiteltiin lakimuutoksen tuomia muutoksia sekä sen aiheuttamia käytännön toimia pelastuslaitoksilla. Omavalvontaa käsiteltiin muiden uusien valvontakeinojen rinnalla pääpainon ollessa valvontasuunnittelussa. (2013.)

Yhteistä kaikille töille oli se, että omavalvonnan alkulähteisiin, eli muilla aloilla käytettyyn omavalvontaan tai kyselytutkimukseen perustuvaan lähtökohtaan ei kiinnitetty huomiota. Näin ollen tämän opinnäytetyön sisällöissä haluttiin tuoda myös näitä näkökulmia esiin. Jokaisessa työssä oli merkille pantavaa se, että tutkimustieto oli pääosin kohdistettu palvelemaan juuri kyseisen pelastuslaitoksen tarpeita. Tämä on yleisesti ottaen järkevää, sillä täysin samanlaisilla materiaaleilla ja menetelmillä ei todennäköisesti pystytä palvelemaan eri puolilla Suomea toimivia pelastuslaitoksia sekä erilaisissa ympäristöissä asuvia ihmisiä. Lisäksi juuri kyseiselle alueelle tyypillisten ja havaittujen riskien huomioiminen ei ole mahdollista, jos omavalvontaa kehitetään koko maassa täysin yhtenäisellä mallilla.

2.1 Omavalvonnan monet käyttökohteet

Omavalvontaa toteutetaan nykyisin useilla yhteiskunnan eri osa-alueilla. Sen kulmakivenä on monipuolisuus ja sen myötä käytännössä rajattomat soveltamismahdollisuudet läpi eri toimialojen. Lakisääteisesti omavalvontaa suoritetaan muun muassa iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluiden ylläpidossa ja kehittämisessä (980/2012, 23§), metsätuhojen torjunnan apuvälineenä (1087/2013, 18§), elintarvikkeiden turvallisuuden varmistamisessa (23/2006, 19-20§) sekä tupakkatuotteiden myynnin valvonnassa (698/2010, 10§). Riippuen valvottavasta asiasta, käytetään omavalvonnan toteuttamisessa hyvin erilaisia menetelmiä ja seurannan kohteita. Elintarvikealalla valvotaan esimerkiksi raaka-aineiden säilytyslämpötiloja ja niistä löytyviä bakteereja, jotta asiakkaalle tarjottava tai myytävä ruoka olisi turvallista nauttia. Metsäalalla seurataan kaatuneiden puiden siirtoaikoja pois metsästä, jotta tuholaishyönteiset eivät lisäännä ja aiheuta vahinkoa. Vanhustenhoidossa seurataan esimerkiksi palvelujen laatua sekä turvallisuutta, jotta hoitopalvelut voidaan toteuttaa asianmukaisesti.

Lakisääteisen omavalvonnan lisäksi toteuttavat lukuisat toimijat omatoimista valvontaa joko omien prosessiensa ylläpidon ja kehittämisen nimissä tai esimerkiksi kilpailukykyä parantamisen apuvälineenä. Jälkimmäisestä hyvä esimerkki on kauneushoitoalan ohimyyntien valvonta omavalvonnan keinoin. Kyseisen omavalvonnan perimmäisenä tarkoituksena on estää harmaata taloutta, mutta samalla tarjota asiakkaalle luotettava ja asiansa hyvin hoitava palveluntuottaja. Kauneushoitoalalla omavalvonta-aineisto toimitetaan toimintaa sertifioivalle arviointilautakunnalle, joka tarkastaa, että asetetut kriteerit täyttyvät. Lisäksi yritys sitoutuu noudattamaan sille asetettuja, harmaata taloutta ja epärehellistä toimintaa estäviä toimintamalleja. Asiakkaalle luotettavan toimijan kanssa asiointi näkyy kirkkaimmin kuittina, jonka toimija sitoutuu antamaan aina. Lisäksi asiakas voi luottaa siihen, että mahdollinen henkilökunta saa työstään asianmukaisen korvauksen ja, että yrityksen toiminta sekä työntekijät ovat asianmukaisesti vakuutettuja. (Parturi-kampaamoiden omavalvonta etenee hitaasti 2013.)

Vaikka omavalvontaa toteutetaan eri ympäristöissä ja eri menetelmillä, on sen pohjimmainen ajatus samanlainen. Omavalvonnan kautta halutaan korostaa kohteen omaa vastuuta ja siirtää käytännön valvontasuorite hänen toteutettavakseen. Ennen vallalla olleesta viranomaiselle tyypillisestä suorasta ja niin sanotusti ylhäältä tulevasta valvonnasta siirrytään asiakkaiden itse suorittamaan valvontaan, jota ylempi valvova taho seuraa täytettyjen asiakirjojen ja pistokoeluonteisten tarkastusten muodossa. Elintarvikevalvonnan osalta omatoimisen lakiperusteisen valvonnan onkin todettu vähentävän valvojan viranomaisen suoraa tarvetta (Pönkä, 1996, 6). Oleellista on myös se, että valvonta ja sen suunnittelu kohdennetaan erilaisilla menetelmillä havaittuihin seikkoihin, joihin valvova taho haluaa kiinnittää huomiota. Esimerkiksi elintarvikkeiden osalta omavalvonnan suunnittelun tulee perustua Yhdysvalloista vuodelta 1971 lähtöisin olevaan HACCP -malliin. Lyhenne tulee sanoista Hazard Analysis and Critical Control Points, joka tarkoittaa suomeksi vaarojen arviointia ja kriittisiä hallintapisteitä. Tiivistettynä menetelmällä tarkoitetaan riskien ja vaarojen arviointia. Kyseisen järjestelmän käytön tavoitteena on kohdentaa valvonnan voimavarat tuoteturvallisuuden kannalta oleellisiin kohtiin. (Pakkala 2004, 18 ; HACCP, 2013.).

2.2 Pelastusalaan liittyvän lainsäädännön kehitys Euroopassa

Ruotsi, Norja sekä Englanti ovat keskittyneet 2000-luvulla pelastustoimea koskevan lainsäädännön muutoksissa, erityisesti palonehkäisyyden kehittämiseen. Englannissa uusi laki astui voimaan vuonna 2004. Kyseisen palo- ja pelastustoimilain tavoitteena on edistää palonehkäisyyttä sekä erityisesti siihen liittyvää pelastuslaitoksen tehtäväksi säädettyä valistus- ja neuvontatyötä. Pelastusviranomaisen tehtäviin kuuluu Englannissa myös valvoa rakennusten ja toimintojen paloturvallisuutta säätelevää yleistä asetusta ja sen myötä toimittaa valvontakäyntejä sekä viranomaisohjausta. (HE 257/2010, 12.)

Ruotsissa pelastustoimea koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus toteutettiin vuonna 2003. Tavoitteena oli muutosten myötä lisätä ja tehostaa ennaltaehkäisevää toimintaa. Uudistuk-

sessä luovuttiin palotarkastustoiminnan yksityiskohtaisesta sääntelystä, minkä myötä valvontatoimintaa ryhdyttiin suunnittelemaan paikallisten olosuhteiden perusteella. Valvontakäyntejä on lakimuutoksen jälkeen suoritettu noin 40 % vähemmän kuin aikaisemmin, kokonaismäärän ollessa noin 17000 käyntiä vuodessa. Ennen lakimuutosta annetut arviot valvonnan toteutumista aikaisemmin käytössä olleiden palotarkastusvälien mukaisesti eivät ole toteutuneet. Valvonnassa fokus on siirtynyt kohteen rakenteellisen paloturvallisuuden tarkastamisen sijasta paloturvallisuusjärjestelyjen yleisempään arviointiin. Suurin osa kunnista priorisoi hoitolaistosten, majoitustilojen, koulujen ja kokoontumistilojen valvontaa. Asuinrakennukset eivät aiemminkaan kuuluneet Ruotsissa palotarkastusten piiriin. (HE 257/2010, 12.)

Norjassa kuntien vapautta pelastustoimen tehtävien järjestämiseen kasvatettiin, kun palotoimilaki uusittiin vuonna 2002. Lakia voidaan pitää aiempaa enemmän niin kutsuttuna puitelakina. Keskusvirasto on kuitenkin antanut lain nojalla useita määräyksiä ja ohjeita liittyen muun muassa kuntien velvoitteisiin ja palotoimen mitoittamiseen. Mitoitusmääräykseen perustuen on palonehkäisyyteen käytettävä yksi henkilötyövuosi jokaista 10000 asukasta kohden. Velvoitetta ei ole kuitenkaan pystytty täysin toteuttamaan. Valvontaa on yhdenmukaistettu ja painopiste on siirtynyt palotarkastustoiminnasta yleisempään, riskien arviointiin perustuvaan toimintaan. Valvontakohteet ja valvontavälit on edelleen määritelty keskusviraston antaman määräyksen mukaisesti. Valvontaan liittyen on annettu säännöksiä viranomaisten välisestä yhteistyöstä. Norjassa on noin 22000 valvontakohdetta, joiden valvontakäynneistä noin 80 prosenttia on vuosittain toteutunut. (HE 257/2010, 12.)

2.3 Suomalainen lainsäädäntö palotarkastusten taustalla, ennen ja nyt

Lähes sadan vuoden ajan on paloturvallisuuteen liittyvän lainsäädännön noudattamista valvottu Suomessa toteuttamalla palotarkastuksia. Vaikka ympäröivä maailma on muuttunut ja pelastusala kehittynyt, on palotarkastus säilyttänyt vankan aseman perinteisenä valvontamenetelmänä erittäin pitkään. Vaikuttavana tekijänä tähän on ollut alaa koskeva lainsäädäntö, joka on määritellyt palotarkastusten käytön pelastusviranomaisten valvontamenetelmänä vuoden 1933 Palolaista (202/1933) lähtien.

Palolain (202/1933) mukaan ensimmäiset lakisääteiset palotarkastukset tuli suorittaa kaikkiin rakennuksiin kerran vuodessa palovaaran ehkäisemiseksi. Lyhyttä tarkastusväliä pidennettiin vuonna 1975 voimaan tulleella lailla palo- ja pelastustoimesta (559/75) ja sen nojalla palo- ja pelastustoimesta annetulla asetuksella. Edellä mainittujen mukaisesti asuinrakennuksiin tehtävien yleisten palotarkastusten väliä pidennettiin vuodesta kolmeen vuoteen. Palotarkastuksissa tuli tällöin valvoa, että palo- ja henkilöturvallisuuteen liittyviä säännöksiä ja määräyksiä noudatetaan. Valvonnassa keskityttiin pääsääntöisesti siihen, että yksittäiset turvallisuuteen liittyvät vaatimukset toteutuvat. (1089./1975, 95 ; HE257/2010, 14.) Tarkastusväliä koskevaan lainsäädäntöön tehtiin seuraavan kerran muutoksia vuoden 1991 kesäkuussa. Silloin annettu asetusmuutos ei enää määritellyt koko maata kattavia väliaikoja asuinrakennusten palo-

tarkastuksille, vaan antoi kunnille vastuun päättää, kuinka usein tarkastukset kyseisen kunnan alueella suoritetaan. (896/1991, 19§.)

Vuosi 1999 ja voimaan tullut pelastustoimilaki (561/1999) muuttivat palotarkastusten suuntaa perinteisestä tarkastustoiminnasta ensisijaisesti kohti valvontaa. Valvonnan tarkoituksena oli varmistaa rakennuksen ja sen ympäristön turvallisuus sekä kiinteistön omistajan ja haltijan varautuminen onnettomuuksien ehkäisyyn. (561/1999; HE257/2010, 14.) Vuonna 2003 säädetyssä pelastuslaissa (468/2003) säädettiin yleiset palotarkastukset asuinrakennuksissa tai niihin rinnastettavissa kiinteistöissä suoritettavaksi alueen pelastustoimen palvelutasopäätöksissä määrittämin väliajoin. Alueen pelastustoimen päättämien kohteiden, kuten asuinrakennusten palotarkastusväli oli useimmiten määritetty kymmeneksi vuodeksi. (468/2003, 35§; HE257/2010)

Vaikka alkuperäistä, vuoden mittaista palotarkastusväliä on vuosien saatossa muokattu joustavammaksi, on pelastuslaitoksilla ollut käytössään rajalliset resurssit kaikkien kohteiden tarkastamiseksi. Resurssien riittämättömyys valvontatehtävän toteuttamiseen on heijastunut vuosien varrella palotarkastuksiin ja näiden osalta etenkin kohteisiin, joiden tarkastusväli on enemmän kuin yksi vuosi. Esimerkkinä vuosi 2008, jolloin asuinrakennuksia ja niihin rinnastettavia kohteita tarkastettiin noin 85000, mikä oli ainoastaan 60 prosenttia kyseiselle vuodelle asetetusta tarkastustavoitteesta ja noin 6 prosenttia kohteiden kokonaismäärästä. Kerran vuodessa tarkastettavien kohteiden osalta tulos oli huomattavasti parempi. Näiden osalta tarkastuksia toteutettiin 92 prosenttia tavoitteesta. Vuoden 2008 aikana toteutettiin yhteensä noin 160000 palotarkastusta. (HE 257/2010, 14-22.)

Suoritettujen palotarkastusten suuri lukumäärä ei takaa siitä, että tulipalojen ja onnettomuuksien sattuminen automaattisesti vähenisi. Siksi pelastuslain uudistusta suunniteltaessa haluttiin huomiota siirtää entisestään riskiperusteisuuteen ja valvonnan kohdentamiseen niihin kohteisiin, joissa riskit ovat suurimpia. Pelastuslaitosten onnettomuuksien ehkäisytyö oli aikaisemmin nojannut vahvasti palotarkastusten suorittamiseen, vaikka lakisääteisesti myös erilaiset ohjaus-, koulutus- ja valistustehtävät olivat käytössä olevia keinoja. (HE 257/2010, 14-22.)

Vaikka suuri osa käytössä olevista resursseista oli suunnattu palotarkastusten suorittamiseen, oli niiden toteutumisessa silti suuria puutteita. Tarkasteltaessa lakisääteisen valvontavelvoitteen täyttämistä, voitiin asuinrakennusten 10 vuoden palotarkastusväliä pitää myös liian pitkänä. Pelastuslaitosten panostus toiminnan kehittämiseen sekä tehokkuuden ja vaikuttavuuden kasvattamiseen oli ollut monella osa-alueella mahdollista, mutta ennaltaehkäisevän työn kehittämisessä pullonkaulaksi oli koettu tarkkaan laissa säädetyt palotarkastusvelvoitteet. (HE 257/2010, 14-22.)

Vaikka pelastustoimintaa säätelevän lainsäädännön päivittämisessä oli etenkin viimeisen vuosikymmenen aikana pyritty korostamaan rakennusten omistajien ja toiminnanharjoittajien

vastuuta turvallisuudesta ja varautumisesta, oli palotarkastustoimintaa koskeva sääntely jätetty lähes samalle tasolle kuin vuoden 1975 laissa ja asetuksessa palo- ja pelastustoimesta. Ongelmallista tässä oli etenkin se, että pelastuslaitoksia ei velvoitettu kohdentamaan palotarkastustoimintaa määritettyyn valvontatarpeeseen tai suoritettuun riskienarviointiin. Uuden lain valmistelussa palotarkastusten suorittamiselle koettiin usein löytyvän kohteesta riippuen vaikuttavampia vaihtoehtoja. Esimerkiksi asuinrakennusten paloturvallisuuden parantamiseen arvioitiin palotarkastusta paremmaksi vaihtoehdoksi kohdennettu valistus ja neuvonta turvallisuusriskeihin ja oikeisiin toimintatapoihin liittyen (HE 257/2010, 14-22.)

Pelastuslain viimeisin päivitys toteutettiin vuonna 2011, kun uusi pelastuslaki (379/2011) tuli voimaan kyseisen vuoden heinäkuussa. Laki sisälsi uudistuksia, jotka vaikuttivat merkittävästi pelastuslaitosten suorittamaan valvontatyöhön ja sen kehitysvaihtoehtoihin. Uuden lain mukaan pelastuslaitosten tulee pelkkien palotarkastusten toteuttamisen sijaan suunnitella valvontatyönsä paikallisten olosuhteiden ja alueellisten riskien ehdoilla. Pelastuslaitoksen tulee laatia riskien arviointiin perustuva valvontasuunnitelma, jossa määritellään suoritettavat palotarkastukset ja muut käytettävät valvontatoimenpiteet sekä kuvattava, miten suunnitelman toteutumista arvioidaan. Valvontasuunnitelman perusta nojaa alueen pelastustoimen palvelutasopäätökseen ja sen sisältö tulee tarkastaa vuosittain sekä muutoin, jos tarve sitä vaatii. (HE 257/2010 ; 379/2011, 29§ & 79§)

Laissa ei ole säädetty yksityiskohtaisesti palotarkastusten ohella käytettävien muiden valvontakeinojen sisällöstä. Lakiin on kuitenkin sisällytetty mahdollisuus säätää niistä tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Lainvalmistelussa on esitetty pääasiallisesti valvontakeinoksi edelleen perinteinen palotarkastus, mutta valvontaa voitaisiin sen lisäksi suorittaa arvioimalla laissa säädettyjen velvoitteiden toteutumista, esimerkiksi tarkastuskohdetta koskevien asiakirjojen perusteella. Tähän liittyen pelastusviranomaisille on annettu lakiin kirjattu oikeus saada maksutta pelastuslain (379/2001) 80 § mukaiset asiakirjat, joita voidaan käyttää kohteen turvallisuustason arviointiin, myös varsinaisen palotarkastuksen ulkopuolella. Uutena lisäyksenä verrattuna edelliseen pelastuslakiin on pelastuslaitosten mahdollisuus periä maksu valvontasuunnitelman mukaisesta palotarkastuksesta tai muun valvontatoimenpiteen suorittamisesta. Alueen pelastustoimi tekee itse päätöksen maksujen suuruudesta, mutta ne eivät kuitenkaan saa olla suurempia kuin pelastustoimelle siitä aiheutuneet kokonaiskustannukset. (HE 257/2010, 79-80 ; 379/2011).

2.4 Palotarkastukset pelastusviranomaisen valvontakeinona

Pelastuslain (379/2011) mukaisesti pelastuslaitos valvoo alueellaan laissa määriteltyjen yleisten velvollisuuksien ja toiminnanharjoittajien, rakennusten omistajien sekä haltijoiden velvollisuuksien noudattamista. Valvontavelvoitteen täyttämiseksi pelastusviranomaisen kuuluu suorittaa muiden valvontatehtävien lisäksi palotarkastuksia. (379/2011, 78§.)

Palotarkastusten tarkoituksena on ennaltaehkäistä tulipaloista ja muista onnettomuuksista ihmisille, omaisuudelle tai ympäristölle aiheutuvaa vaaraa. Palotarkastuksella valvotaan rakennuksen turvallisuutta ja omistajan tai haltijan varautumista onnettomuuksien ehkäisyyn, vahinkojen torjuntaan ja väestönsuojeluun kuten säädökset edellyttävät. Tarkastuksen yhteydessä voidaan tarvittaessa antaa myös tulipalojen ja muiden onnettomuuksien torjuntaa koskevaa ohjausta. (HE 257/2010)

Alueen pelastusviranomainen saa suorittaa palotarkastuksia rakennuksessa ja rakennelmassa, niihin kuuluvissa huoneistoissa, asunnoissa ja muissa kohteissa. Palotarkastuksen suorittajalla on oltava pääsy kaikkiin tarkastettaviin tiloihin ja kohteisiin. Kohteen edustajan tulee esittää tarkastuksen suorittajalle lakisääteisesti vaaditut asiakirjat ja järjestelyt. Kiinteistön omistajan, haltijan tai toiminnanharjoittajan on veloituksetta toimitettava pelastussuunnitelma ja mahdolliset muut palo- ja poistumisturvallisuudesta laaditut asiakirjat, joita alueen pelastusviranomainen tarvitsee pelastuslain (379/2011) mukaista valvontatehtävää suorittaessaan, mikäli viranomainen näitä pyytää. (379/2011, 80§.)

Jos alueen pelastusviranomainen valvontatehtävää suorittaessaan havaitsee puutteita pelastuslaissa (379/2011) säädettyjen velvoitteiden toteuttamisessa, määrätään ne korjattaviksi. Mikäli puutteita ei pystytä korjaamaan välittömästi, annetaan niiden korjaamiselle määräaika. Mikäli havaitun puutteen tai virheellisen menettelyn arvioidaan aiheuttavan välittömän tulipalon tai muun onnettomuuden vaaran, on pelastusviranomaisella oikeus keskeyttää toiminta ja määrätä suoritettavaksi välttämättömät toimenpiteet onnettomuuden ehkäisemiseksi. (379/2011, 81§.)

Suoritetusta palotarkastuksesta laaditaan pöytäkirja, josta käy ilmi tarkastuskohde, tarkastuksen kulku, keskeiset havainnot, kohteen edustajan esittämä selvitys sekä johtopäätökset ja näiden perustelut. Pöytäkirja laaditaan myös, jos alueen pelastusviranomainen antaa valvonnan yhteydessä pelastuslaissa (379/2011) tarkoitetun korjausmääräyksen tai keskeyttää välittömän tulipalon tai muun onnettomuuden vaaraa aiheuttavan toiminnan. Pöytäkirja annetaan viipymättä tiedoksi asianosaisille. (379/2011, 80 §.)

2.5 Omavalvonta pelastusviranomaisen valvontakeinona

Pelastusviranomaisen suorittama omavalvonta on kappaleessa 2.1 mainittujen esimerkkien tapaan lakiin perustuvaa valvontaa, vaikka pelastuslaissa (379/2011) ei suoraan omavalvonnasta säädetäkään. Pelastuslaissa valvonnan suorittamisesta todetaan seuraavaa: ”Valvonnan suorittamiseksi pelastuslaitoksen on tehtävä palotarkastuksia ja muita valvontatehtävän edellyttämiä toimenpiteitä.” (379/2011, 78§.) Mikäli alueen pelastusviranomainen käyttää omavalvontaa pelastuslaissa (379/2011, 78§) määritetyn valvontatehtävän suorittamiseksi, voidaan sillä tulkita olevan lakiin perustuva oikeus velvoittaa asiakkaita vastaamaan omavalvontapyyntöihin.

Omavalvonta on muotoutunut yhdeksi pelastusviranomaisten valvontatyökaluksi vuodesta 2011, uuden pelastuslain (379/2011) tultua voimaan. Kymenlaakson pelastuslaitos aloitti ensimmäisenä Suomessa omavalvonnan käytön laitoksen itse suunnitteleman toimintamallin pohjalta. Saatujen positiivisten kokemusten myötä on omavalvonnan käyttö valvontatoiminnassa levinnyt lukuisiin muihin pelastuslaitoksiin. (Tee se itse -palotarkastus on menestys, 2011.) Vaikka pelastuslaki (379/2011) antaa mahdollisuuden omavalvonnan käyttöön ja ohjaa riskiperusteiseen valvontaan, ei omavalvonnalla ole tarkoitus korvata palotarkastuksia. Pelastuslaitosten tulee edelleen valvontatehtävänsä osana suorittaa myös niitä. (HE 257/2010, 22.)

Pelastusviranomaisen suorittaman omavalvonnan idea on yksinkertainen. Asiakkaalle lähetetään tarkastuslista, johon on valittu oleellisia kysymyksiä asumisen turvallisuuteen liittyen. Asiakas käy listan läpi käyttäen apuna oheismateriaalina toimitettua opasta ja vastaa, ovatko listan mukaiset kohdat kunnossa vai vaativatko ne korjausta. Tämän jälkeen asiakas palauttaa täytetyn lomakkeen määräaikaan mennessä pelastuslaitokselle tietojen tarkastamista, kirjaamista ja mahdollisia jälkitoimia varten.

Omavalvonnan toteutustapa on samanlainen kuin perinteisissä postikyselyissä, joissa lomake lähetetään vastaajalle ja hän palauttaa sen palautuskuoressa, jonka postimaksu on maksettu. Postikyselynä toteutetun tutkimuksen etuna on muun muassa laajan aineiston kerääminen nopeasti ja tehokkaasti (Hirsjärvi ym. 1997, 182-183). Tällä toimintatavalla on mahdollista olemassa olevilla resursseilla tavoittaa huomattavasti suurempi asiakaskunta kuin perinteisillä palotarkastuksilla. Postikyselyihin liittyvät haitat vaikeuttavat omavalvonnan suorittamista sekä saatujen vastausten arviointia. Kyselytutkimuksen yhtenä hättana on muun muassa kato, eli vastaamattomuus. Kato voi nousta suureksi, jos useat omavalvontakirjeen vastaanottajat eivät reagoi siihen. (Hirsjärvi ym. 1997, 182.) Vaikka pelastusviranomaisen suorittama omavalvonta ilmaistaan yleensä saatekirjeen viestissä lakisääteiseksi valvontatoiminnaksi, eivät kaikki vastaanottajat välttämättä palauta heille toimitettua omavalvontalomaketta. Katoa voidaan pyrkiä hallitsemaan muistutuskirjeillä, jotka lähetetään, mikäli asiakas ei palauta omavalvontalomaketta määräaikaan mennessä.

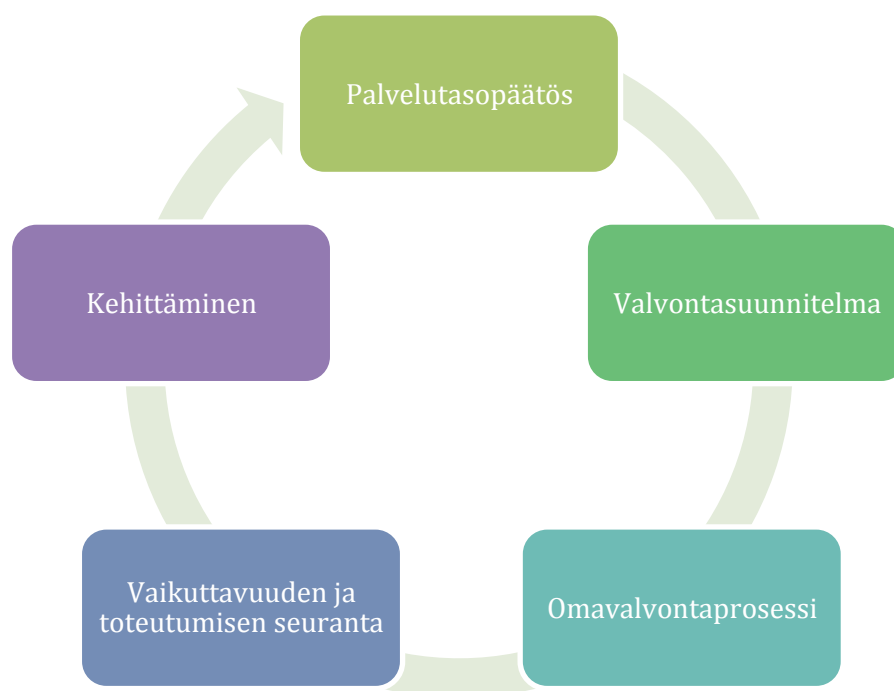
Kyselytutkimuksen olennainen haitta on myös se, että saatujen vastausten rehellisyyttä ei pystytä arvioimaan (Hirsjärvi ym. 1997, 182). Asiakas voi oman turvallisuutensa kustannuksella vastata, että kaikki omavalvontalomakkeessa kysytyt asiat ovat kunnossa, vaikka todellisuudessa näin ei olisi. Ongelma pyritään eliminoimaan pistokoeluontoisesti toteutettavilla palotarkastuksilla omavalvontaan vastanneisiin kohteisiin. Pelastuslain (379/2011) antama vapaus vaikuttaa omavalvonnan toteutustapaan on positiivinen asia, sillä sen myötä valvontamuotoa on mahdollista muotoilla esimerkiksi havaittujen ongelmien perusteella uudelleen ilman, että lain asettamat rajoitukset tulevat vastaan.

Omavalvonnan suorittaminen lähtee liikkeelle alueen pelastustoimen palvelutasopäätöksestä. Siinä määritetään pelastuslaitoksen suorittaman valvonnan perusteet, tavoitteet ja tarvittavat voimavarat asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Palvelutasopäätöksessä päätetään

myös resursseista, joilla valvonta toteutetaan mahdollisimman laadukkaasti ja tehokkaasti. (Ohje palvelutasopäätöksen sisällöstä ja rakenteesta 2013, 15-16.)

Palvelutasopäätökseen perustuvaan valvontasuunnitelmaan kirjataan pelastuslaitoksen vuosittaiset omavalvontamäärät ja kohdealueet. Valvontakohteiden määrittämisessä hyödynnetään olemassa olevia tietolähteitä. Tavoitteena on riskeihin perustuva valvonta sekä vaikuttavuuden parantaminen. Omavalvontakohteiden valvontasuunnittelussa riskiperusteisuus näkyy esimerkiksi valvonnan alueellisessa kohdentamisessa havaituille riskialueille. Myös valvonnan teemoja ja sisältöjä voidaan valita tietyn alueen tyypillisten riskipiirteiden mukaisesti. (Keski-Uudenmaan pelastustoimen liikelaitoksen valvontasuunnitelma 2013, 7 ; Palvelutasopäätös 2012, 18.)

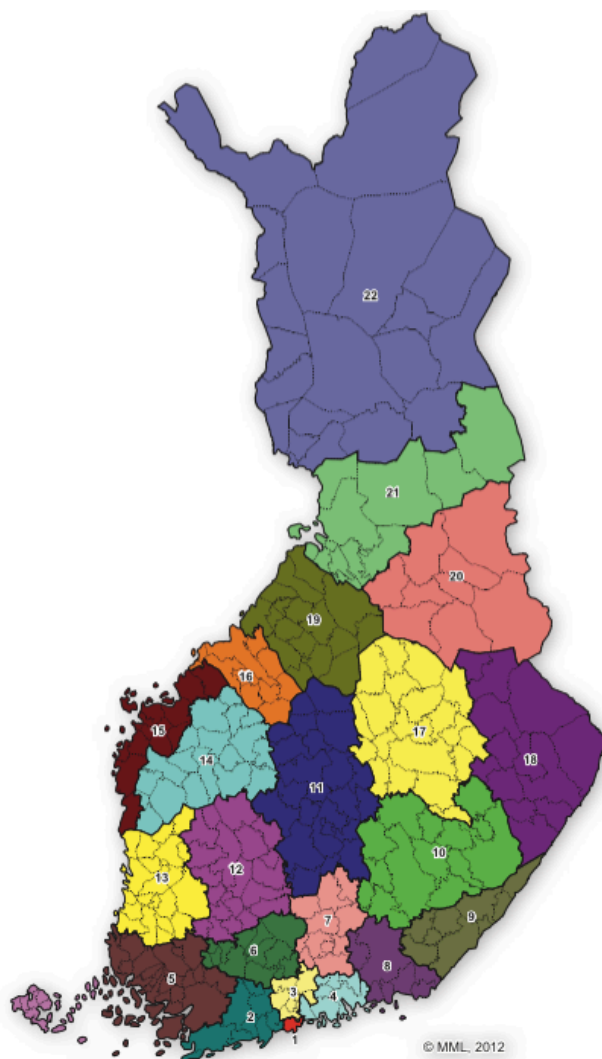
Valvontasuunnittelun jälkeen toteutetaan itse omavalvontaprosessi (Kuvio 1), jota kuvataan tarkemmin Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen osalta kappaleessa 3.2.1. Kun omavalvontaprosessi on saatu päätökseen, arvioidaan valvonnan toteutumista ja vaikuttavuutta valituilla mittareilla. Valvontakohteiden valintaperusteet tulee valvontasuunnittelun yhteydessä kirjata tarkasti ylös, jotta valvonnan kohdentumista ja vaikuttavuutta on jälkikäteen mahdollista arvioida. (Palvelutasopäätös 2012, 18). Omavalvonnan prosessiin kuuluu olennaisena osana myös sen kehittäminen. Seurannassa tehtyjen havaintojen avulla voidaan toimintaa kehittää vastaamaan muuttuvia tarpeita tai tehdä tarvittavia korjausliikkeitä esimerkiksi vaikuttavuuden parantamiseksi.

Kuvio 1: Omavalvontatoiminnan eteneminen vaiheittain

3 Toiminnallinen viitekehys

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti Suomi on jaettu 22:een pelastustoimialueeseen (Kuva 1). Pelastustoimialueet koostuvat kunnista, jotka vastaavat yhteistoiminnassa kyseisen alueen pelastustoimesta. Jokaisella pelastustoimialueella tulee olla pelastuslaitos, joka hoitaa pelastustoimen viranomaisten tehtäviä. (Pelastuslaki 379/2011, 24§-25§; Sisäministeriö / Pelastusosasto 2015.) Alueen pelastustoimen tehtäviin kuuluvat pelastuslain (379/2011) mukaisesti säädettyt tehtävät, kuten pelastustoimen palvelutasosta vastaaminen sekä pelastuslaitoksen toiminnan ja nuohouspalveluiden järjestäminen. Pelastuslaitos vastaa pelastustoimialueen pelastustoimintaan kuuluvista tehtävistä, väestön varoittamisesta ja siihen tarvittavasta järjestelmästä vaara- ja onnettomuustilanteissa sekä pelastustoimelle kuuluvista valvontatehtävistä. Pelastuslaitos huolehtii myös neuvonnasta, ohjauksesta ja valistuksesta, joilla tähdätään tulipalojen ja muiden onnettomuuksien tai vaaratilanteiden ehkäisemiseen sekä asianmukaiseen toimintaan edellä mainittujen kuitenkin sattuessa. (Pelastuslaki 379/2011, 27§.)

Kuva 1: Pelastustoimen alueet 2013 (Palo- ja pelastustieto ry 2013)

3.1 Keski-Uudenmaan pelastuslaitos

Keski-Uudenmaan pelastuslaitos aloitti toimintansa vuonna 2004, kun rauhanajan turvallisuudesta vastannut palolaitos ja poikkeusolojen aikana varautumisesta vastaava väestönsuojelutoimisto yhdistettiin yhdeksi organisaatioksi. Se toimii yleispelastusviranomaisena ja tuottaa pelastustoimen palveluita Hyvinkään, Järvenpään, Keravan, Mäntsälän, Nurmijärven, Pornaisten, Tuusulan sekä Vantaan kaupunkien / kuntien alueella (Kuva 2). Keski-Uudenmaan pelastuslaitos tuottaa edellä mainittujen kuntien alueella yhteistoimintasopimuksen mukaisesti myös ensihoitopalveluita yhteistyössä sairaanhoitoalueiden ja yksityisten yritysten kanssa. (Toimintakertomus 2013 2014, 2-4.)

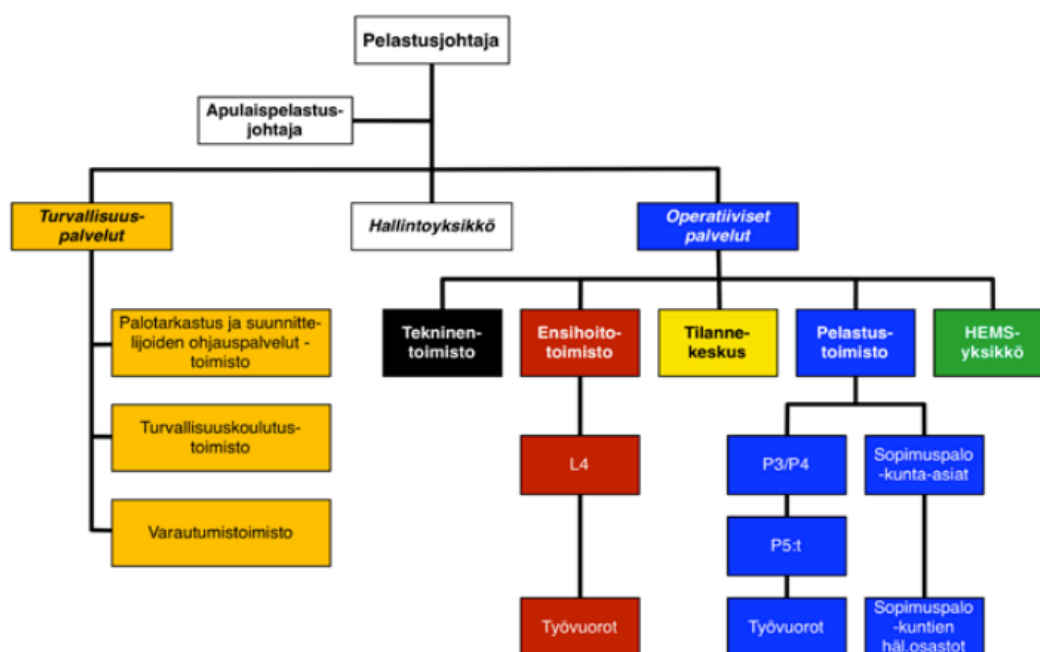
Keski-Uudenmaan pelastustoimialueen koko on pinta-alaltaan 1986 m², joten sen koko ja kuntamäärä eivät ole numeraalisesti mitattuina suuria verrattuna moniin muihin pelastustoimialueisiin. Keski-Uudenmaan pelastustoimen alue onkin kooltaan Suomen toiseksi pienin. On huomattava, että vuonna 2010 alueen väkiluku oli 420 739 ja vuoteen 2025 mennessä sen arvioidaan kasvavan noin 23 %. Pelastustoimialueella sijaitsevien työpaikkojen määrän ennustaan lisääntyvän noin 28 % vuoteen 2025 mennessä. Työpaikkojen lukumäärän lisääntyessä myös liikennevirrat kasvavat ja aiheuttavat vuoteen 2025 mennessä ennustusten mukaan noin 33 % lisää liikenneonnettomuuksiin liittyviä pelastustehtäviä. Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen laatimassa riskianalyysissä pelastustoimen tehtävämäärän on ennustettu kasvavan noin 1200 tehtävän vuosivauhdilla seuraavien 20 vuoden aikana, sairaankuljetuksen kasvuennusteen ollessa vieläkin suurempi. (Vänskä 2014; Pelastuslaitos lyhyesti 2014; Voimakkaan kasvun alue 2014.)

Kuva 2: Keski-Uudenmaan pelastustoimialue (Toimintakertomus 2013 2014)

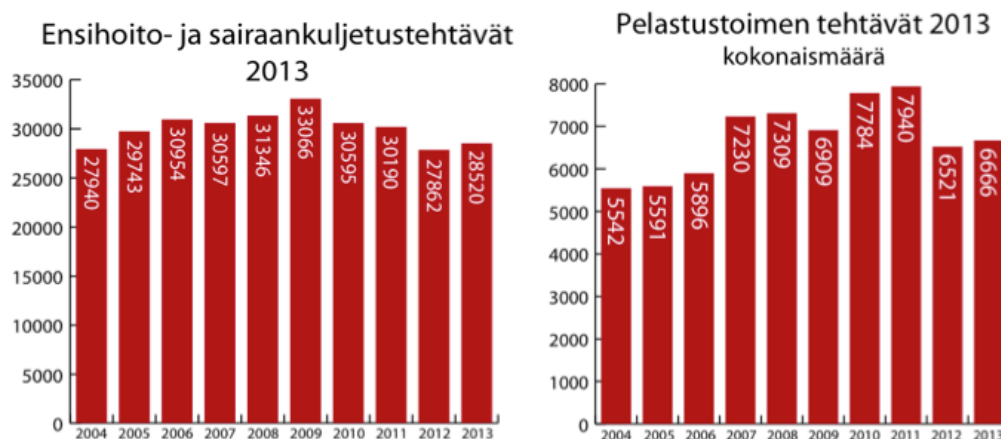
Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen tavoitteena on kehittää toiminta-alueensa kokonaisturvallisuutta tehokkaalla pelastustoimen sekä ensihoitotoiminnan palvelurakenteella ja tämän myötä lisätä yhteiskunnallista kokonaisturvallisuutta. Pelastuslaitoksen toiminta-ajatus on ylläpitää ja tuottaa turvallisuutta. Turvallisuutta tuotetaan asiantuntijapalveluilla, riskianalyyksityöllä, tarkastamalla, turvallisuuskouluttamalla, valistamalla, valmiussuunnittelemalla, valvomalla ja varautumalla. Turvallisuuden ylläpito varmistetaan ensihoitamalla, pelastamalla, rajoittamalla, suojaamalla, toimintavalmiudella, varautumalla ja varoittamalla. Turvallisuutta tuotetaan ja ylläpidetään yhdessä eri tahojen, kuten muiden viranomaisten, laitosten, kuntien, kuntalaisten, yritysten ja järjestöjen kanssa. (Toimintakertomus 2013 2014, 2-4.)

Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen visio on, että pelastuslaitos on arvostettu, pelastustoimi-alueella vallitsee hyvä turvallisuuskulttuuri ja pelastustoimen sekä ensihoidon toiminta on tehokasta (Toimintakertomus 2013 2014, 4). ”Visiolla on tärkeä merkitys, sillä se antaa kuvaa organisaatiosta niin asiakkaille, kilpailijoille kuin työntekijöillekin. Hyvä visio on tärkeä, sillä se toimii henkilökuntaa yhdistävänä ja motivoivana tekijänä.” (Sanakirja taloustermeille 2015). Visiota on syytä pitää tärkeänä ohjenuorana myös Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella. Pelastuslaitoksen visiolla halutaan korostaa hyvän turvallisuuskulttuurin merkitystä ja tuoda esiin ajatusta, missä kunnat, kuntalaiset ja muut alueen toimijat osaavat ennakoida onnettomuusriskit sekä tehdä arjestaan mahdollisimman turvallista. Pelastustoimen ja ensihoidon tehokkuuteen pyritään onnettomuuksien sattuessa reagoimalla nopealla toiminnalla, mikä on kohdennettua ja järkevästi organisoitua. Visiossa halutaan myös nostaa esille arvostaminen ja sen kautta työhyvinvointi sekä -tyytyväisyys. Keski-Uudenmaan pelastuslaitos haluaa olla tunnettu hyvänä työpaikkana ja tehokkaana työyhteisönä sekä arvostettuna yhteistyökumppanina. (Toimintakertomus 2013 2014, 4.)

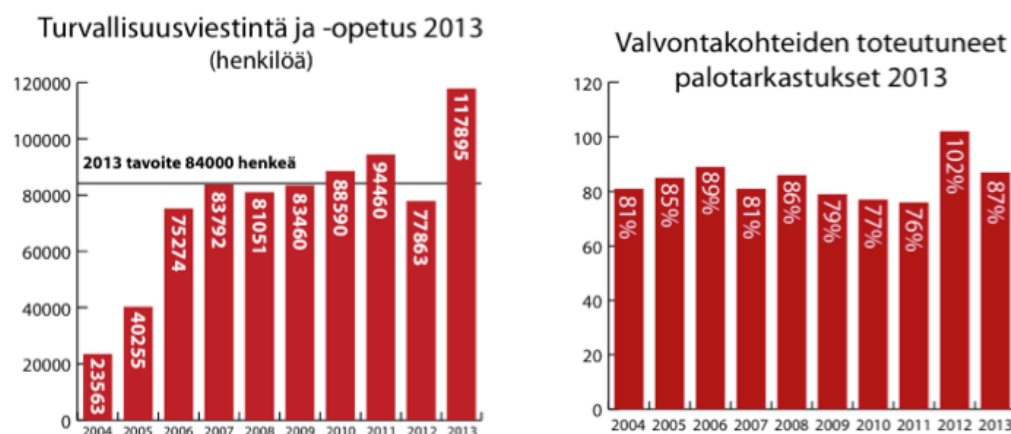
Kuvio 2: Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen organisaatio (Toimintakertomus 2013 2014, 4)

Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen organisaatiokaaviossa (Kuvio 2) on esitetty organisaation rakenne. Yksiköt on jaoteltu turvallisuuspalveluihin, hallintoon ja operatiivisiin palveluihin. Operatiiviset palvelut vastaavat kentällä tapahtuvasta pelastus- ja ensihoitotyöskentelystä turvallisuuspalveluiden keskittyessä muun muassa valvontaan, turvallisuusviestintään, rakentamisen suunnitteluun ja varautumiseen. Hallinto vastaa nimensä mukaisesti pelastuslaitoksen hallinnollisista tehtävistä. (Toimintakertomus 2013 2014, 6-22.)

Kuvio 3: Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen tehtävämäärätilastoja (Toimintakertomus 2013 2014, 9-13)

Vuonna 2013 pelastushenkilöstö hälytettiin tehtäviin 6666 kertaa, joista 4277 oli kiireellisiä. Tehtävämäärä kasvoi vuoteen 2012 verrattuna hieman yli 2 %. Ensihoitoyksiköt ja lääkintä-esimies hälytettiin samana vuonna tehtäviin 28 520 kertaa, tehtävämäärän ollessa noin 2 % korkeampi kuin vuonna 2012 (Kuvio 3) (Toimintakertomus 2013 2014, 9-13.)

Kuvio 4: Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen turvallisuusviestintä- ja valvontakohteiden palotarkastustilastoja (Toimintakertomus 2013 2014, 21)

Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen turvallisuuspalveluissa suoritettiin vuoden 2013 aikana 4472 valvontatoimistossa suunniteltua asuinrakennusten palotarkastusta, mikä oli 98 % valvontasuunnitelmassa asetetusta tavoitteesta. Vuosittain tarkastettavista valvontakohteista tarkastettiin noin 87 % asetetusta tavoitteesta (Kuvio 4), tarkastettujen kohteiden lukumäärän

ollessa 1528. Muita valvontasuoritteita kirjattiin vuoden 2013 aikana suoritetuksi 14 461 kappaletta. Turvallisuuspalvelut järjestivät koulutusta, neuvontaa ja valistusta 818 kertaa, tilaisuuksien tavoittaessa 117 895 henkilöä (Kuvio 4). Vuodelle 2013 asetettu 84 000 henkilön turvallisuusviestinnälle ja -opetukselle asetettu tavoite ylittyi noin 40 %. (Toimintakertomus 2013 2014, 21.)

3.2 Pientalojen omavalvonta Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella

Pientalojen omavalvonnan käyttö aloitettiin Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella vuoden 2011 syksyllä. Käyttöönotto perustui uuden pelastuslain (379/2011) tarjoamaan mahdollisuu- teen sekä muilta pelastuslaitoksilta saatuihin hyviin kokemuksiin. (Heikkilä, Jalava & Rajajärvi 2014.) Toimintamallien ja materiaalien suunnittelussa huomioitiin omavalvontaa jo aiem- min käynnistäneiden pelastuslaitosten materiaaleja sekä toimintamalleja. Lisäksi yhteistoi- minnalla muiden pelastuslaitosten kanssa haluttiin löytää hyviä keinoja valvonnan toteuttami- seksi. Yhteistyötä tehtiin muun muassa Jokilaaksojen, Länsi-Uudenmaan ja Helsingin pelastus- laitosten kanssa. (Heikkilä ym. 2014.)

Pelastuslain (379/2011) mukaisesti, myös Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella omavalvonta pohjautuu pelastusalueelle laadittuun pelastustoimen palvelutasopäätökseen. Vuosille 2013- 2016 laadittu palvelutasopäätös kertoo omavalvonnasta seuraavasti: ”Valvonnassa korostetaan kohteen oman toiminnan merkitystä turvallisuuden parantamisessa. Uutena valvontamuotona palotarkastusten rinnalla ohjataan teemoittain eri kohdetyyppien omavalvontaa, joka arvion mukaan tukee tehokkaasti asiakasryhmien omatoimista varautumista.” (Palvelutasopäätös 2012, 16.) Omavalvontakohteet ja -määrät määritellään tarkemmin vuosittaisissa valvonta- suunnitelmissa. Vuoden 2013 valvontasuunnitelmassa suunniteltuja omavalvontakohteita oli n. 3500. Kohteet oli valittu muun muassa sillä perusteella, että niiden saavutettavuus paloase- malta oli heikko. Omavalvonnan tulosten perusteella haluttiin tarvittaville alueille myös koh- dentaa mahdollisuuksien mukaan turvallisuusviestintää ja -koulutusta sekä muuta valvontaa. Omavalvonnan yhteydessä kerättiin erillisellä kyselyllä tietoja uuden pelastuslain (379/2011) myötä käyttöön otetun, niin sanotun vapaan nuohousjärjestelmän toimivuudesta. (Keski- Uudenmaan pelastustoimen liikelaitoksen valvontasuunnitelma 2013, 7-8.)

Omavalvonnalla saavutetaan pelastuslaitoksen henkilökunnan arvion mukaan säästöä henkilös- tön resursseissa sekä työajassa. Välittömän kustannussäästön syntymistä ei silti vielä tässä vaiheessa voida suoraan todeta. Omavalvontaprosessia kehitetään tehtyjen havaintojen pe- rusteella, joten mahdollisten kustannussäästöjen toteaminen onnistuu vasta, kun se on saatu toimimaan tavoitteiden mukaisesti. (Heikkilä ym. 2014.)

3.2.1 Pientalojen omavalvonnan prosessi

Vuosittainen omavalvontaprosessi (Kuvio 5) alkaa Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella tarkastusalueiden valinnalla. Valitut alueet ja toteutettavat tarkastusmäärät kirjataan pelastuslaitoksen valvontasuunnitelmaan. Alueita valitaan noin kolme ja niistä jokaisesta suunnilleen 1500 tarkastuskohdetta. Alueiden valinnan yhtenä perusteena on, että edellisestä tarkastuskerrasta on kulunut yli viisi vuotta. Valintaperusteena käytetään myös mahdollisuuksien mukaan riskianalyseillä havaittuja, korkeamman riskin alueita. Usein riskialueiden kohdemäärät jäävät kuitenkin niin alhaisiksi, että tarkastusalue muodostetaan riskialueen ympärille. Myös alueet, joiden saavuttaminen lähimmältä paloasemalta on heikko, kuuluvat valintatilanteessa priorisoitaviin kohdealueisiin. Omavalvontaa toteutetaan vuoden jaksoissa muutamassa erässä, eli prosessi toteutetaan jokaiselle valitulle alueelle alusta loppuun, lukuun ottamatta valvontasuunnitelman päivittämistä, joka tehdään vain tarkastusalueiden valinnan yhteydessä.

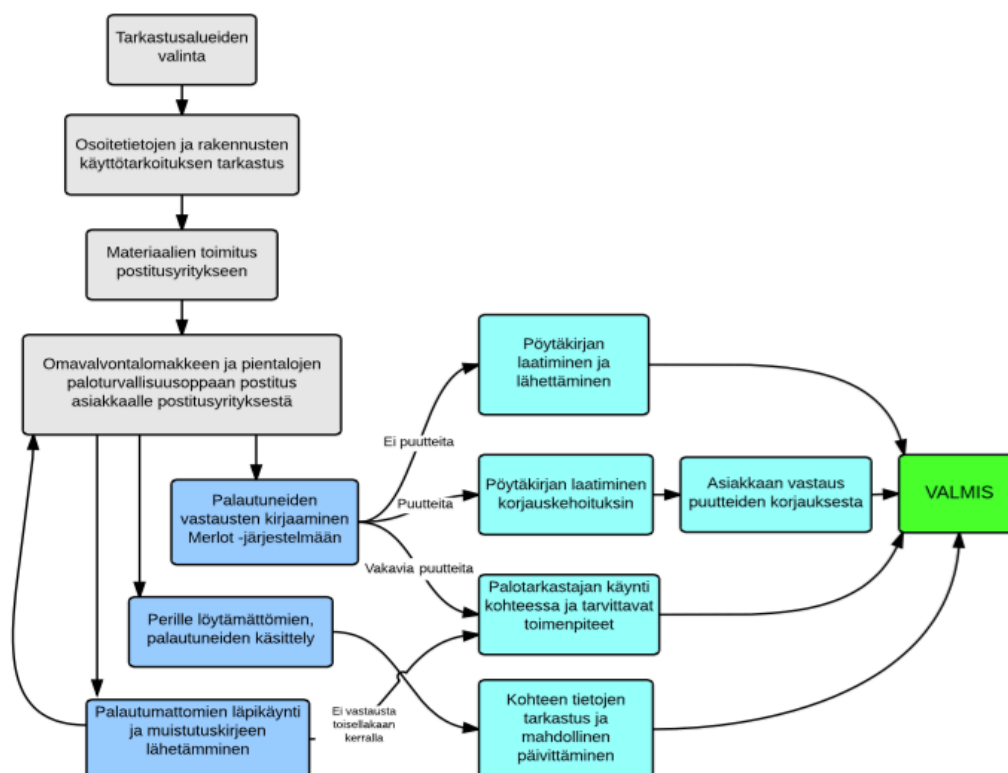
Kun alueet on valittu, pyritään osoitetietojen paikkansapitävyys tarkastamaan alustavasti, esimerkiksi olemassa olevia asiakastietoja käyttäen. Myös kohteiden käytössäolotilanne tarkastetaan etukäteen, jotta voidaan olla varmoja, että kohde on vakituksessa asuinkäytössä. Tämän jälkeen omavalvontamateriaalit sekä jatkon kelpaavat osoitetiedot toimitetaan ulkopuoliselle postitusyritykselle lähettämistä varten. Postitusyritys hoitaa materiaalin postituksen sekä palautuvien omavalvontalomakkeiden vastaanottamisen pelastuslaitoksen antamien ohjeiden mukaisesti.

Postitusyrityksen toimittamat palautetut omavalvontalomakkeet lajitellaan pelastuslaitoksella kunnittain, periaatteella omavalvonta kunnossa tai huomautettavaa. Lomakkeet, joista ei löydy huomautettavaa, kirjataan palotarkastusohjelmaan, josta tulostetaan palotarkastuspöytäkirja. Tämän jälkeen asiakkaalle postitetaan oma kappale pöytäkirjasta. Jos kohteen omavalvontalomakkeen perusteella havaitaan puutteita, jotka paikan päällä suoritettavassa palotarkastuksessa aiheuttaisivat korjauskehotuksen, kirjataan ne pöytäkirjaan. Tämän jälkeen pöytäkirja postitetaan asiakkaalle ja hänelle annetaan noin kolme kuukautta aikaa vastata, miten ja missä ajassa kyseiset puutteet aiotaan korjata. Jos puute on vakava, sovitaan asiakkaan kanssa ajankohta paikan päällä suoritettavaa palotarkastusta varten.

Kohteet, joissa asiakas ei ole palauttanut omavalvontalomaketta määräajassa, lähtevät niin sanottuun muistutusajoon postitusyrityksen toimesta. Tässä vaiheessa saatekirje muutetaan muistutuskirjeeksi. Asiakkaalle lähetetään uusi omavalvontalomake, mutta ei pientalon paloturvallisuusopasta. Mikäli posti ei ole saanut toimitettua omavalvontamateriaalia osoitteeseen, palautuu se takaisin. Näiden kohteiden osalta pyritään pelastuslaitoksella tarkastamaan osoitteen oikeellisuus esimerkiksi rakennusvalvonnasta. Tämän jälkeen materiaalit yritetään vielä toimittaa uudelleen postitse tai viemällä pelastuslaitoksen toimesta paikan päälle. Myös rakennuksen käyttötarkoitus varmistetaan esimerkiksi rakennusvalvonnasta ja tarvittaessa suoritetaan tietojen korjaukset kyseisen kohteen osalta palotarkastusohjelmaan. Kohteen tie-

dot päivitetään vastaamaan todellista tilannetta ja varmistetaan, ettei kyseinen kohde lähde turhaan muistutuskierrokselle tai jää vääristämään omavalvonnan tilastoja.

Mikäli muistutuskierroksellakaan ei saada vastausta omavalvontalomakkeeseen, pyritään kohteeseen suorittamaan yleinen palotarkastus. Jos paikan päällä havaitaan, että talo ei selkeästi ole asuinkäytössä tai asuinkelpoinen, laaditaan käynnistä pöytäkirja. Pöytäkirjassa asiakkaalle ilmoitetaan, että hänen tulee ilmoittaa pelastuslaitokselle rakennuksen käyttötarkoitus ja -tilanne. Mikäli rakennus ei ole käytössä, on asiakkaan ilmoitettava paikalliselle pelastusviranomaiselle, jos se otetaan myöhemmin käyttöön. Havainnot ilmoitetaan myös kunnan rakennusvalvontaan kohteen käytössäolotietojen päivittämistä varten.

Kuvio 5: Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen pientalojen omavalvonnan prosessi

Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella vuosittaiseen omavalvontaprosessiin on arvioitu kuluvan noin yksi henkilötyövuosi. Omavalvontaprosessissa on lukuisia liikkuvia osia, joihin pelastuslaitos ei pysty suoraan vaikuttamaan, joten resurssien tarve saattaa elää vuosittain alueista ja valvontakohteiden määrästä riippuen. Taulukossa 1 esitellään arvioidun työajan jakautumista eri omavalvonnan osa-alueisiin. Käytännössä käytetty aika vaihtelee hieman vuosittain. (Heikkilä ym. 2014.)

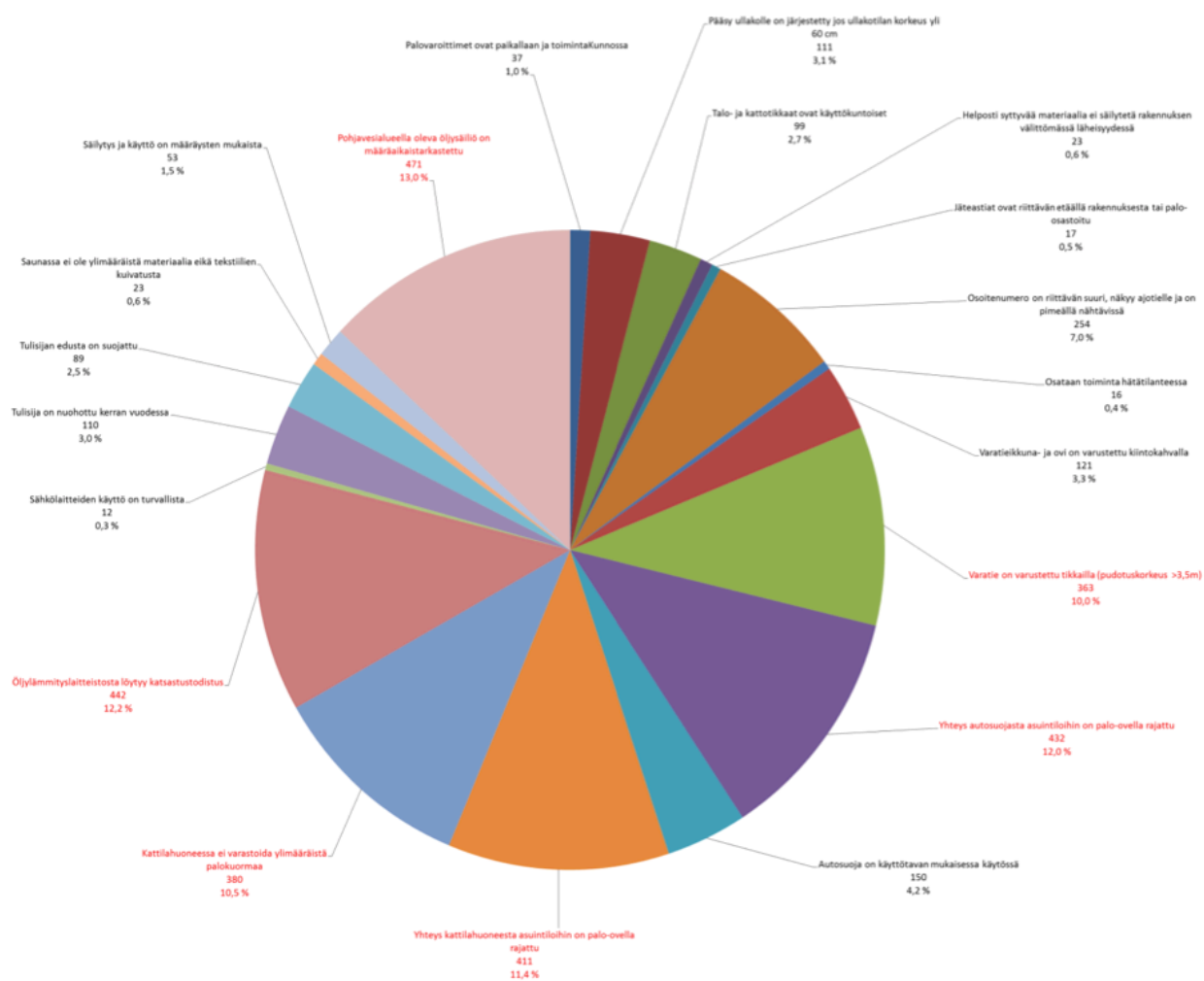
Taulukko 1: Omaavontaan vuosittain käytetty työaika Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella

SUORITE	TYÖAIKA (arvio)
Alueiden valinta ja osoitteiden tarkastaminen	1 kuukausi
Materiaalien toimitus postitusyritykselle	2 päivää
Lomakkeiden avaaminen ja lajittelu kunnittain / korjausmääräyksittäin	3 viikkoa
Lomakkeiden kirjaaminen Merlot palotarkastus-järjestelmään sekä pöytäkirjojen ja korjaus-kehotusten lähettäminen	6 kuukautta
Perille löytämättömien läpikäyminen	1 viikko
Uudelleen lähetettävien listaaminen	2 päivää
Palotarkastusalueiden jako palauttamattomista	1 päivä
Pikaista tarkastusta vaativat kohteet	2 viikkoa
Jälkipalotarkastusten kirjaaminen	1 kuukausi
Asiakkaiden puheluihin ja sähköposteihin vastaaminen epäselvissä tapauksissa	2 päivää - 1 viikko

3.2.2 Pientalojen omaavonnan toteutuminen vuonna 2014

Vuoden 2014 omaavontaa käsitteleviä tunnuslukuja ei ole opinnäytetyön kirjoittamishetkellä vielä vahvistettu, ja näin ollen luvut ovat suuntaa antavia eivätkä täysin tarkkoja. Niiden perustella voidaan kuitenkin esitellä vuonna 2014 toteutettua valvontaa. Pientalojen omaavontamateriaali lähetettiin vuonna 2014 Keski-Uudenmaan alueella hieman yli 3800 kiinteistöön (Keski-Uudenmaan pelastustoimen liikelaitoksen valvontasuunnitelma 2015, 12). Asiakkailta saatiin vastuksia hieman yli 2150 kappaletta. Palautusprosentti oli noin 56.

Pientalojen omaavonnan vastauksissa noin 61 % vastaajista ilmoitti asioiden olevan täysin kunnossa ja 39 % ilmoitti, että heidän kiinteistössään on yksi tai useampi lomakkeen perusteella korjattava asia. Kun tarkastellaan kaikkia saatuja vastauksia, oli 81 % kohdista kunnossa. 10 %:iin kohdista ei oltu vastattu, eli asiakas oli jättänyt tahallaan tai epähuomiossa vastaamatta, tai mahdollisesti kokenut teeman olevan irrelevantti hänen kiinteistönsä osalta. Korjausta vaativien kohtien osuus kaikista vastauksista oli 9 %. Korjausta vaativien kohtien määrä vaihteli 1-14 välillä per yksittäinen kohde. Keskiarvallisesti korjausta vaativia kohtia oli 1,5 kappaletta yhtä kiinteistöä eli vastaajaa kohti. Korjausta vaativat kohdat jakautuivat kaikkien valvonnassa käsiteltyjen kohtien kesken. Eniten korjausta vaativia kohtia ilmoitettiin palo-osastointiin sekä lämmityslaitteistoihin liittyviin (Kuva 3).

Kuva 3: Omavalvonnassa havaittujen puutteiden jakautuminen 2014

3.2.3 Pientalojen omavalvontamateriaali

Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen pientalojen omavalvontamateriaali koostuu asiakkaille lähetettävästä saatekirjeestä, omavalvonnan vastauslomakkeesta sekä pientalojen paloturvallisuusoppaasta. Saatekirjeessä (Kuva 4) vastaanottajalle kerrotaan pelastuslaitoksen pelastuslakiin (379/2011) perustuvasta tehtävästä suorittaa valvontaa ja kerrotaan pientalojen omavalvonnasta sekä sen tarkoituksesta. Annettujen taustatietojen perusteella asiakasta pyydetään täyttämään omavalvontalomake ja tutustumaan mukana toimitettavaan pientalojen paloturvallisuusoppaaseen. Asiakasta informoidaan jatkotoimista, joita mahdolliset omavalvonnassa havaitut puutteet tai vastaamattomuus saattavat aiheuttaa.

1.11.2012

OMAVALTONTATARKASTUS

Valvonnan suorittamiseksi pelastuslaitoksen on tehtävä palotarkastuksia ja muita valvontatehtävien edellyttämiä toimenpiteitä (Pelastuslain 379/2011). Edellä mainittuja muita valvontatehtäviä ovat pelastuslaitoksen valvontasuunnitelman mukaiset omavalvontatarkastukset, jotka kiinteistön omistaja tai haltija tekee pelastusviranomaisen määräyksestä.

Pelastusviranomainen pyytää Teitä suorittamaan omavalvontatarkastuksen kiinteistössänne.

Oma- ja valvontatarkastukset korvaavat pelastusviranomaisen aiemmin kymmenen vuoden välein suorittamat palotarkastukset pientaloissa.

Mikäli valvonnan perusteella havaitaan kiinteistössänne puutteita tai omatarkastuslomaketta ei palauteta, suorittaa pelastusviranomainen tarvittaessa palotarkastuksen. Pelastusviranomainen voi tarvittaessa tehdä myös pistokokein valvontaa kaikkiin kohteisiin.

Tämän kirjeen mukana on *Pientalon paloturvallisuusopas*, jonka kohtiin viitataan omatarkastuslomakkeessa. Paloturvallisuusopas on tehty neuvojen antamiseksi asumisen turvallisuuteen ja helpottamaan lomakkeen täyttämistä. Pelastusviranomainen toivoo, että oppaasta on teille apua kodin turvallisuuden parantamisessa.

Omatarkastuslomake on toimitettava palautuskuoressa (postimaksu maksettu) pelastusviranomaiselle 30 päivän kuluessa tämän kirjeen saapumisesta.

Keski- Uudenmaan pelastuslaitos
 Turvallisuuspalvelut

Lisätietoja antavat alueen palotarkastajat.

Teknikontie 4 01530 Vantaa	Teknikerväen 4 01530 Vantaa	puh / tfn: 09-8394 0000 fax: 09-8394 0020	pelastuslaitos@ku-pelastus.fi http://www.ku-pelastus.fi
-------------------------------	--------------------------------	--	--

Kuva 4: Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen pientalojen omavalvonnan saatekirje

Oma- ja valvontalomake (Kuva 5) on ulkoasultaan perinteinen kyselylomake. Lomakkeen yläosassa on lakiperusteisuutta osoittava merkintä, jonka alle asiakas täyttää omat osoite- ja yhteystietonsa, toisin kuin esimerkiksi anonyymeissa tutkimuskyselyissä. Lomakkeen kysymykset etenevät teemoittain, käsittäen viisi erilaista pientalon turvallisuutta arvioivaa aihealuetta. Kysymyksiin voi vastata vastausvaihtoehdoilla, ”Kunnossa”, ”Ei” tai ”Ei vaadetta”. Kysymysten perässä on pientalojen paloturvallisuusoppaaseen viittaava sivunumero, jonka avulla asiakas voi tarvittaessa tutustua kysymykseen liittyvään lisätietoon helposti.

Oma- ja valvontalomakkeen ensimmäinen aihealue käsittelee rakennuksen ja sen ympäristön turvallisuutta. Kysymyksissä paneudutaan muun muassa palovaroitimien toimintakuntoon sekä helposti syttyvän materiaalin säilytykseen rakennuksen läheisyydessä. Toinen aihealue keskittyy poistumisturvallisuuden kartoittamiseen käytettävän varatien osalta. Kolmannessa aihealueessa huomion kohteena on autosuojan ja kattilahuoneen turvallisuus. Kysymykset käsittelevät muun muassa autosuojan käyttötapaa ja kattilahuoneen paloturvallisuutta. Neljäs aihe-

alue huomioi sähkölaitteiden ja lämmitysmenetelmien turvallisuutta. Kysymyksissä tiedustellaan muun muassa tulisijojen kunnossapidosta ja helposti syttyvän materiaalin sijoittamisesta suhteessa valaisimiin. Viides aihealue on varattu palavien nesteiden ja kaasujen käyttöä sekä säilyttämistä koskeville kysymyksille. Viimeinen eli kuudes aihealue liittyy omaehtoisen paloturvallisuuden parantamiseen ja varautumiseen. Tämän aihealueen kysymyksillä varmistetaan muun muassa asiakkaan taitoja toimia hätätilanteissa sekä tiedustellaan, onko rakennuksessa esimerkiksi ylimääräisiä palovaroittimia tai sammutusvälineitä.

Kysymysten jälkeen asiakkaalle on varattu lomakkeeseen avoin kenttä mahdollisten lisätietojen täyttämistä varten. Ennen omavalvontalomakkeen postittamista palautuskuoressa, tulee asiakkaan allekirjoituksellaan vahvistaa antamansa tiedot oikeiksi. Lomake on esitelty kokonaisuudessaan työn liitteenä (Liite 1).

Keski-Uudenmaan pelastuslaitos
Mellersta Nylands räddningsverk

PIENTALON PALOTARKASTUS
Perustuu pelastuslakiin 379/2011

Tyhjennä lomake

Kiinteistön osoite			
Omistaja / haltija / edustaja		Puhelin	

	Kunnossa	Ei	Ei vaadetta
Rakennus ja ympäristö			
• Palovaroittimet ovat paikallaan ja toimintakunnossa (s. 3)	☐	☐	☐
• Pääsy ullakolle on järjestetty (s. 6)	☐	☐	☐
• Talo- ja kattotikkaat ovat käyttökuntoiset (s. 6)	☐	☐	☐
• Helposti syttyvää materiaalia ei säilytetä rakennuksen välittömässä läheisyydessä (s. 8)	☐	☐	☐
• Jäteastiat ovat riittävän etäällä rakennuksesta tai palo-osastoitu (s. 8)	☐	☐	☐
• Osoitenumero on riittävän suuri, näkyy ajotielle ja on pimeällä nähtävissä (s. 8)	☐	☐	☐
Poistumisturvallisuus			
• Varatieikkuna on varustettu kiintokahvalla (s. 5)	☐	☐	☐
• Varatie on varustettu tikkailla (pudotuskorkeus >3,5m) (s. 5)	☐	☐	☐

Kuva 5: Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen pientalojen omavalvontalomakkeen ulkoasu

Omavalvonnan vastausohjeena ja pientalojen paloturvallisuustietouden lähteenä toimiva paloturvallisuusopas (Kuva 6) on 12-sivuinen kirjanen. Opas on värikäs ja kuvitettu, jotta sen lukeminen ja tärkeiden asioiden sisäistäminen olisi mielekästä. Oppaan sivuilla on kaikki tarpeellinen lisätieto omavalvontalomakkeen täyttämiseen sekä paljon hyödyllistä lisätietoa turvalliseen asumiseen liittyen. Opas on mahdollista ladata Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen verkkosivuilta, mikäli paperinen versio esimerkiksi katoaa tai kuluu kovassa käytössä.

Kuva 6: Pientalon paloturvallisuusoppaan sisältöä

4 Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen pientalojen omavalvontaprosessin tutkiminen

Olennainen osa opinnäytetyötä oli tutkia Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen omavalvontaprosessia. Tutkimusmenetelmät on esitelty työn alussa lyhyesti ja yleisellä tasolla, joten tässä kappaleessa paneudutaan syvemmin itse menetelmien käyttöön. Kappaleessa esitellään myös perusteet kyseisten menetelmien käytöstä ja perustelut, miksi kyseisiä menetelmiä on käytetty tässä tutkimuksessa. Tutkimustulokset esitellään kappaleessa 5.

4.1 Teemahaastattelu: Henkilökunnan kokemukset omavalvonnasta

Tutkimushaastattelu toteutettiin teemahaastatteluna omavalvonnan parissa toimineille työntekijöille. Hirsjärven ym. mukaan teemahaastattelu on eräänlainen välimuoto, jossa yhdistyvät strukturoitu- ja avoin haastattelu (1997, 195). Strukturoidussa eli lomakehaastattelussa, käytetään nimensä mukaisesti apuna lomaketta, kysymysten ja niiden esittämisjärjestyksen ollessa ennalta määritelty. Avoimessa haastattelussa ei ole ennalta määritettyä runkoa ja haastattelija kartuttaa osallistujien vastauksia sitä mukaa, kun ne tulevat keskustelun edetessä luontevasti esille. Teemahaastattelulle on tyypillistä, että haastattelun aihealueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys muotoutuvat haastattelun edetessä. (Hirsjärvi ym. 1997, 195). Teemahaastattelu valittiin menetelmäksi, sillä sen koettiin antavan haastattelutilanteessa riittävä vapaus keskustelun synnyttämiseen, mutta samalla määrittävän haastattelulle raamit jonka sisältä tarvittava tieto saadaan kerättyä.

Teemahaastattelun valinnan jälkeen tuli päättää, halutaanko haastattelu suorittaa yksilö- vai ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelun puolesta puhui tiedonkeruun tehokkuus, koska samalla haastattelukerralla saadaan tietoa usealta henkilöltä. Myös ryhmän tarjoama apu muis- tinvaraisten asioiden esiin tuomiseen sekä mahdollisten väärinymmärrysten korjaamiseen ko- ettiin ryhmähaastattelua puoltavina tekijöinä. Ryhmähaastattelun mahdollisena riskinä voi olla, että esimerkiksi negatiivisia asioita ei tuoda haastattelussa esiin. (Hirsjärvi ym. 1997, 197-198). Koska haastattelussa oli kyse osaltaan henkilöiden työtehtäviin liittyvien mahdollis- ten kehittämistarpeiden selvittämisestä, ei tämän uskottu olevan todennäköistä. Näin ollen haastattelutyyppiä valittiin ryhmässä toteutettava teemahaastattelu.

Marraskuun 14. 2014 suoritettuun haastattelutilanteeseen osallistui haastattelijan lisäksi kol- me haastateltavaa. Heistä kaksi oli omavalvonnan niin sanottuun suoritettavaan portaaseen kuuluvia palotarkastajia, jotka ovat vastanneet omavalvonnan toteuttamisesta sekä suunnit- telusta. Kolmas henkilö oli toiminut omavalvonnan suorittamisaikaan pelastuslaitoksen val- vontapäällikkönä, ja siten vastannut omavalvonnasta ylemmässä virkaportaassa. Haastattelu suoritettiin Keravan paloasemalla ja sen kesto oli noin puolitoista tuntia. Haastattelun lomas- sa nautittiin kahvia, mikä osaltaan vaikutti siihen, että tunnelma haastattelun aikana oli rento ja avoin.

Teemahaastattelun tavoitteena oli selvittää omavalvonnan käytännön toteutukseen osallistu- neiden henkilöiden kokemuksia omavalvonnan eri vaiheiden toimivuudesta, ja sen myötä kar- toittaa nykymuotoisen omavalvontaprosessin toimivuutta organisaation sisäisestä näkökulmas- ta. Haastattelulla haluttiin lisäksi kerätä tietoa omavalvonnan suorittamisesta yleisesti, tut- kimuksen tietoperustan täydentämistä varten. Haastattelun teemoja (Kuva 7) kartoitettiin yhdessä toimeksiantajan kanssa ennen niiden lopullista valintaa.

Kuva 7: Teemahaastattelun teemat

Kananen (2012, 108) kertoo parhaan tavan teemahaastattelujen tallentamiseen olevan mekaanisesta vastausten kirjaamisesta vapauttavan digitaalisen nauhurin, mutta haastattelutilanteessa päätettiin olla käyttämättä tallennusvälineitä. Tällä menettelyllä haluttiin varmistaa, että haastatteluun osallistuvat henkilöt pystyivät vastaamaan vapaasti ilman pelkoa siitä, että vastauksia tulkittaisiin jälkikäteen mahdollisesti toisin kuin he ovat tarkoittaneet. Käytännössä vastaukset litteroitiin propositiotasolla haastattelun aikana suoraan tietokoneelle. Propositiotason litteroinnilla tarkoitetaan Kanasen (2012, 110) mukaan ainoastaan sanoman tai tehdyn havainnon ydinsisällön ylös kirjaamista.

4.2 Postikysely: Omavalvontamateriaalin arviointi asiakkaan näkökulmasta

Keskeinen osa Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen omavalvonnan tutkimisessa oli asiakkaille laaditun kyselyn tekeminen. Koska omavalvonnan keskiössä on asiakas, ei pelastusviranomaisen suunnitteleman menetelmän ja materiaalien toimivuutta voitu arvioida pelkästään pelastuslaitoksen sisällä. Postikysely valittiin tutkimusmenetelmäksi koska sen avulla voidaan helposti ja kustannustehokkaasti tavoittaa suuri joukko vastaajia (Hirsjärvi ym. 1997, 182).

Kyselyn tavoitteena oli kartoittaa asiakkaiden kokemuksia suoritetusta omavalvontatarkastuksesta, saada tietoa valvonnan vaikuttavuudesta toimeksiantajalle sekä kerätä palautetta ja kehitysehdotuksia. Kysely toteutettiin toukokuussa 2015, jolloin kyselymateriaali postitettiin 490:lle vuonna 2014 pientalojen omavalvonnan suorittaneelle kiinteistön omistajalle / -haltijalle. Materiaalikirjeitä ei yksilöity tietyn vastaanottajan nimellä, sillä myös omavalvontamateriaalit on toimitettu vastaanottajatiedolla 'Kiinteistön omistaja / -haltija. Otoksen koko vastasi noin 15 prosenttia vuonna 2014 lähetetyistä omavalvontapyynnöistä. Osoitteet valittiin omavalvonnan suorittaneiden osoitteistosta systemaattisella satunnaisotannalla, joka on pelkistetty versio yksinkertaisesta satunnaisotannasta (Otos ja otantamenetelmät 2003). Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että olemassa olleesta vuoden 2014 lähetettyjen omavalvontakirjeiden osoitteistosta valittiin kyselyn vastaanottajaksi joka seitsemäs listalla ollut osoite.

Koska kohdejoukko oli vastannut omavalvontaan edellisen vuoden aikana, voitiin heillä olettaa olevan vielä riittävän selkeä muistikuva sen suorittamisesta. Tämän myötä heidän voitiin olettaa antavan todenmukaisia, oikeisiin kokemuksiin perustuvia vastauksia. Koska Hirsjärven ym. mukaan myös lomakkeen postittamisajankohtaan tulee kiinnittää huomiota (1997, 191), lomakkeet päätettiin postittaa keskiviikkona, jotta ne olisivat asiakkaalla perillä viimeistään perjantaina. Aikaa kyselylomakkeen palauttamiselle oli kaksi viikkoa, sillä vastausajan ei tulisi olla yli 1-2 viikkoa ellei sille löydy erityistä syytä (Postikyselyaineiston kokoaminen, 2011). Vastausohjeeseen liitettiin muistamisen helpottamiseksi kuvat omavalvonnan saatekirjeestä, omavalvontalomakkeesta sekä pientalojen paloturvallisuusoppaasta. Kyselyaineiston mukana toimitettiin palautuskuori, jonka postimaksu oli maksettu kuten Hirsjärvi ym. ohjeistavat (1997, 183). Kyselylomaketta esitellään tarkemmin kappaleessa 4.2.

Paperisen kyselylomakkeen ohella, vastaajilla oli mahdollisuus täyttää lomake verkkoversiona. Verkkoversio toteutettiin Eduix E-lomake-palvelulla. Paperilomakkeen kysymykset sekä vastausvaihtoehdot syötettiin muokkaamattomina verkkopalveluun ja ulkoasu pyrittiin muotoilemaan mahdollisimman lähelle paperilomaketta. Kyselyn asetuksissa määriteltiin jokainen kysymys avoimia vastauskenttiä lukuun ottamatta pakollisiksi, jotta epähuomiossa vastaamatta jääneisiin kysymyksiin vastataan, ennen kuin kyselyn voi palauttaa. Tämän jälkeen verkkolomakkeen toimivuus testattiin sekä vastaajan, että tutkijan näkökulmasta. Vastaajan osalta keskityttiin fonttikoon riittävyteen sekä ulkoasun selkeyteen ja yleiseen käytettävyyteen vastausvaihtoehtoja valittaessa. Verkkoversioon laadittiin myös oma vastausohje, jotta vastaaminen olisi mahdollisimman selkeää ja sen kautta saatavat tulokset luotettavia. E-lomakepalvelun kautta ladattavaa vastausraporttia testattiin ennen tutkimuksen aloittamista. Tällä haluttiin varmistaa, että verkkoversion kautta annettuja vastauksia pystytään tulkitsemaan virheettää, kun vastausaika on päättynyt.

Kyselyn suurimpana ongelmana pidetään katoa eli vastaamattomuutta, joka saattaa joissain tapauksissa nousta hyvinkin suureksi. Kadon suuruuteen vaikuttaa vastaajajoukko sekä tutkimuksen aihepiiri. Valikoimattomalle joukolle lähetetty kysely tuottaa harvoin korkeaa vastausprosenttia. Parhaimmillaan palautuneita vastauksia saadaan yleensä 30-40 prosenttia lähetettyjen lomakkeiden määrästä. (Hirsjärvi ym. 1997, 182-183.) Myös tämän tutkimuksen postikyselyssä voitiin olettaa kadon nousevan suureksi, sillä omavalvonnan suorittamisesta oli kulunut jo hetken aikaa eikä palkintoja tai muita ulkopuolisia kannustimia vastaajille tarjottu.

Kadon hallintaa suunniteltaessa, ongelmaksi muodostui vastaajien anonymiteetin säilyttäminen. Koska kyselyn toteuttamisessa oli mukana valvontaa suorittava viranomainen, voitiin olettaa, että mikäli vastaaja ei täysin usko anonymiteetin säilymiseen, saattaa se vaikuttaa hänen vastauksiinsa. Tästä syystä vastaajalta ei haluttu kysyä hänen henkilötietojaan, jonka avulla saapuneita ja saapumattomia vastauksia olisi voitu hallinnoida. Tämä aiheutti sen, että muistutuskirjeiden osoittaminen muodostui mahdottomaksi, sillä palautuneiden vastausten antajaa ei pystytty yksilöimään. Yleisesti muistutuskirjeiden lähettäminen eli karhuaminen suoritetaan kaksi kertaa, jotta vastausprosentti saadaan nousemaan (Hirsjärvi ym. 1997, 183). Suunniteltaessa kyselyn toteutusta päätettiin riski kadon kasvamisesta ottaa, jotta saatujen vastausten laatuun voitiin luottaa. Kadon hallitsemiseksi piti kuitenkin olla suunnitelma, joka voidaan tarvittaessa toteuttaa. Suunnittelun yhteydessä päätettiin, että postikysely toistetaan tarvittaessa eri vastaajille, mikäli alkuperäinen vastausprosentti on alle kymmenen.

Saatekirjeen laatimisessa otettiin huomioon niin tutkimukselliset vaatimukset kuin olemassa olevat ohjeet, jotta sen lukeminen vaikuttaisi positiivisesti vastaanottajien vastaushalukkuuteen. Kyselytutkimuksiin liitettävä erillinen saatekirje on tutkimuksen onnistumisen kannalta tärkeä dokumentti. Saatekirje vaikuttaa suoraan vastausprosenttiin, sillä sen tulee sekä motivaoida vastaajaa että antaa tarvittavat tiedot suoritettavasta tutkimuksesta. Saatekirjeeseen liittyy myös lainsäädännöllinen näkökulma, sillä tutkija on velvollinen kertomaan syyn tieto-

jen keräämisen sekä ilmoittamaan, mihin niitä tullaan käyttämään. Saatekirje ei saa olla liian pitkä, joten sen ulkoasuun ja kieleen tulee kiinnittää huomiota. Vastausaika sekä muut käytännön asiat, kuten palautustapa tulee ohjeistaa saatekirjeessä selkeästi. Kirjeen lopussa on myös kohteliasta kiittää vastaajaa osallistumisesta tutkimukseen ja kertoa mahdollisesta aineiston julkaisutavasta. (Hirsjärvi ym. 1997, 191 & Postikyselyaineiston kokoaminen, 2011.)

Kyselylomake jaettiin käsittelemään neljää eri omavalvonnan osa-aluetta: omavalvonnan saatekirje, omavalvontalomake, pientalojen paloturvallisuusopas ja omavalvonta yleisesti. Kyse-lyssä oli yhteensä 16 kysymystä, joista 15 liittyi suoraan omavalvontaan, yhden kysymyksen kartoittaessa vastaajan ikäluokkaa. Lisäksi jokaisessa neljässä osiossa annettiin vastaajalle mahdollisuus kertoa avoin mielipide kyseisestä omavalvonnan osa-alueesta. Kyselylomakkees-sa oli yhteensä 20 vastauskohtaa. Kysymyksistä kolme oli monivalintakysymyksiä, eli kysymyksiä, joihin on laadittu valmiit vastausvaihtoehdot. Monivalintakysymyksiin vastaaminen on Hirsjärven ym. mukaan vastaajalle helpompaa ja ne mahdollistavat myös useamman eri vas-taajan antamien vastausten mielekkään vertailun. (1997, 186 & 188.) Heidän mukaansa kyse-lytutkimuksissa on suositeltavaa käyttää ennemmin monivalintavaihtoehtoja kuin 'samaa mieltä /eri mieltä' -väitteitä (1997, 190).

Loput 13 kysymystä toteutettiin asteikkoihin eli skaaloihin perustuvina kysymyksinä. Näissä vastaajan tulee valita annetuista vaihtoehtoista mielipidettään parhaiten kuvaava vaihtoeh-to. Asteikot ovat tavallisesti 5- tai 7-portaisia, vaihtoehtojen muodostaessa nousevan tai las-kevan skaalan. Hirsjärven ym. mukaan kyselyiden tekijät usein olettavat ihmisillä olevan mie-lipiteen asioista, mutta 12 - 30 prosenttia vastaajista valitsee vaihtoehdon 'ei mielipidettä', joten kyseinen vaihtoehto olisi suotavaa tarjota. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston mukaan 'en osaa sanoa' -tyyppisien vastausvaihtoehtojen käyttöön ei ole olemassa yksiselitteistä oh-jetta, vaan niitä tulee käyttää tarpeen mukaan (2010).

Pitkällisen harkinnan jälkeen vaihtoehdot 'ei osaa sanoa' tai 'ei mielipidettä' jätettiin pois vastausvaihtoehtoista. Sen takia myös alkuperäiseksi suunniteltua 5-portaista 'samaa mieltä - eri mieltä' -asteikkoa muutettiin niin, että vastaajan uskottiin löytävän sopiva vastausvaihto-ehdo niin, että 'ei mielipidettä' -vaihtoehdon puuttuminen ei vaikuttaisi merkittävästi vas-taamiseen (Kuva 8). Koska kyselyllä haluttiin osaltaan selvittää mahdollisia omavalvonnan ke-hitystarpeita, oli loogista, että vastaaja joutui miettimään omasta mielestään sopivamman vaihtoehdon asteikossa joko ylemmäs tai alemmas, mikäli hänen kantansa olisi muutoin ollut neutraali. Tämä aiheutti tarpeen muotoilla alkuperäiseksi valittuja kysymyksiä hieman eri sanamuotoihin, mutta lopullisten kysymysten koettiin palvelevan kyselyn tarkoitusta erittäin hyvin. Uudelleen muotoilu poisti myös osassa alustavissa kysymyksissä havaittua johdattelua, mikä on Hirsjärven ym. mukaan yksi lomakkeen laadinnassa huomioitava seikka (1997, 190).

Alustava kysymys:

9. Opas antoi tarvittavat lisätiedot omavalvontalomakkeen täyttämiseen

☐ Täysin samaa mieltä ☐ Jotseenkin samaa mieltä ☐ Jotseenkin eri mieltä ☐ Täysin eri mieltä

Valittu kysymys:

8. Opas antoi tarvittavat lisätiedot omavalvontalomakkeen täyttämiseen

☐ Erittäin hyvin ☐ Melko hyvin
☐ Melko huonosti ☐ Erittäin huonosti

Kuva 8: Kyselylomakkeen kysymysten uudelleenmuotoilu

Lopullisen kyselylomakkeen (Kuva 9) kysymyksiin valikoitui seitsemän eri kuvauksilla olevaa vastausvaihtoehtoryhmää, kysymyksen asettelusta riippuen. Vastausvaihtoehtoryhmistä viisi oli 4-portaisella laskevalla asteikolla ja kaksi 3-portaisella nousevalla asteikolla. Valittu vastaus pyydettiin merkitsemään rastittamalla, koska rengastaminen voi Hirsjärven ym. mukaan aiheuttaa sekaannuksia (1997, 186). Kysymysten sijoittelua muutettiin myös niin, että alkuperäinen kaksisivuinen kyselylomake saatiin koottua loogisemmaksi ja helpommin täytettäväksi yhden sivun lomakkeeksi.

Taustatiedot

Ikä

☐ 18-30v. ☐ 31-40v. ☐ 41-50v.
☐ 51-60v. ☐ 61-70v. ☐ 71v.→

Omavalvonnan saatekirjeeseen liittyvät kysymykset

1. Omavalvonnan saatekirje kertoi selkeästi, mistä omavalvonnassa on kyse

☐ Erittäin hyvin ☐ Melko hyvin
☐ Melko huonosti ☐ Erittäin huonosti

2. Omavalvonnan saatekirje motivoi omavalvonnan suorittamiseen

☐ Erittäin hyvin ☐ Melko hyvin
☐ Melko huonosti ☐ Erittäin huonosti

3. Omavalvontalomakkeen palauttaminen (määräaika ja palautustapa) oli saatekirjeessä ohjeistettu

☐ Erittäin selkeästi ☐ Melko selkeästi
☐ Melko epäselkeästi ☐ Erittäin epäselkeästi

Avoin kommentti omavalvonnan saatekirjeestä:

Omavalvontalomakkeeseen liittyvät kysymykset

4. Omavalvontalomakkeessa käytetty kieli ja termit olivat

☐ Erittäin selkeitä ☐ Melko selkeitä
☐ Melko epäselkeitä ☐ Erittäin epäselkeitä

5. Omavalvontalomakkeen kysymyksiin vastaaminen oli

☐ Erittäin helppoa ☐ Melko helppoa
☐ Melko vaikeaa ☐ Erittäin vaikeaa

6. Omavalvontalomakkeen kysymysten määrä oli

☐ Liian vähäinen ☐ Sopiva ☐ Liian suuri

7. Omavalvontalomakkeeseen vastaaminen lisäsi tietoutta pientalojen paloturvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä

☐ Erittäin paljon ☐ Melko paljon
☐ Melko vähän ☐ Ei lainkaan

Avoin kommentti omavalvontalomakkeesta:

Pientalojen paloturvallisuusoppaaseen liittyvät kysymykset

8. Opas antoi tarvittavat lisätiedot omavalvontalomakkeen täyttämiseen

☐ Erittäin hyvin ☐ Melko hyvin
☐ Melko huonosti ☐ Erittäin huonosti

9. Oppaasta löytyvät tiedot auttavat ylläpitämään kodin paloturvallisuutta myös omavalvonnan ulkopuolella

☐ Erittäin hyvin ☐ Melko hyvin
☐ Melko huonosti ☐ Erittäin huonosti

10. Oppaan pituus oli

☐ Liian lyhyt ☐ Sopiva ☐ Liian pitkä

Avoin kommentti pientalojen paloturvallisuusoppaasta:

Yleiset kysymykset omavalvontaan liittyen

11. Pientalojen omavalvonta oli minulle jo ennen omavalvontatarkastuksen suorittamista tuttu käsite

☐ Kyllä ☐ Ei

12. Omavalvonnalla voidaan varmistaa kotini paloturvallisuus

☐ Erittäin hyvin ☐ Melko hyvin
☐ Melko huonosti ☐ Erittäin huonosti

13. Omavalvonta sopi minulle perinteisen, palotarkastajan suorittaman palotarkastuksen sijasta

☐ Erittäin hyvin ☐ Melko hyvin
☐ Melko huonosti ☐ Erittäin huonosti

14. Omavalvonnan suorittaminen sai minut tekemään konkreettisia tekoja kotini turvallisuuden parantamiseksi

☐ Erittäin paljon ☐ Melko paljon
☐ Melko vähän ☐ Ei lainkaan

15. Suorittaisin omavalvontatarkastuksen seuraavalla kerralla mieluiten

☐ Paperilomakkeella ☐ Internet-sivuilla
☐ Mobiilisovelluksella ☐ Muu (miten?): _____

Avoin kommentti omavalvonnasta yleisesti:

Kuva 9: Tutkimuksen kyselylomake

5 Tutkimustulokset

Tässä kappaleessa esitellään ja analysoidaan teemahaastattelun ja postikyselyn avulla kerättyjen vastausten tuloksia. Tulosten yhteydessä kerrotaan tutkijan tekemistä havainnoista sekä kiinnitetään huomioita yksittäisten tulosten tuottamiin alustaviin päätelmiin. Tulosten perusteella tehtäviä suositeltuja jatkotoimenpiteitä sekä päätelmiä esitellään lisää kappaleissa 6 ja 7. Tulokset on pyritty esittämään mahdollisimman yksinkertaisesti ja pelkistetysti, jotta lukijalla olisi mahdollisuus arvioida tulosten luotettavuutta lukemisen aikana, ilman tarkempaa perehtymistä aiheeseen.

5.1 Teemahaastattelun tulokset

Teemahaastattelun analysointi toteutettiin teemoittelemalla. Kanasen (2012, 117) mukaan teemoittelua voidaan käyttää tyypittelynä, kun aineisto on kerätty teemahaastattelun avulla. Teemoittelussa haastattelulla kerättyä aineistoa järjestellään teemojen mukaan. Teemojen alle kerätään haastatteluaineistosta ne kohdat, joissa kyseistä teemaa käsitellään. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Alkuperäisiä haastattelun teemoja käytettiin vastausten teemoittelun runkona, jonka jälkeen luotiin uusia teemoja tarkempaa ilmiöiden ymmärtämistä varten. Haastattelusta saatiin esille lukuisia omavalvontaan liittyviä haasteita ja kehittämisen tarpeita. Yllättävää oli kuitenkin huomata, että kehittämistarpeita löytyi haastateltavien mielestä usealta eri omavalvonnan osa-alueelta.

Teema 1: Osoitteisto

Haastattelun perusteella palotarkastusohjelmasta omavalvontaa varten tuotavissa osoitteissa on havaittu useita ongelmia. Haastateltavat kertoivat, että kuntien päivittämä kiinteistörekisteri päivittyy viiveellä eivätkä kohteiden tiedot ole aina ajan tasalla. Mikäli haluttaisiin korjata tiedoissa olevat virheet ja puutteet etukäteen, tulisi kaikki osoitteet käydä yksilöllisesti läpi ennen valvonnan aloittamista. Haastateltavien mukaan kiinteistön omistajat eivät välttämättä ilmoita, mikäli rakennuksen käyttötapa on muuttunut asuinrakennuksesta esimerkiksi loma-asunnoksi. Haastattelun yhteydessä mainittiin muun muassa seuraavaa:

”Osoitekannan ongelmana ovat virheet ja puutteet pitäisi käydä yksilöllisesti läpi per jokainen kohde, sillä tiedot ovat voineet muuttua edellisestä tarkastuskerrasta.”

”Omistajat eivät aina ilmoita rakennuksen käyttötavan muutoksesta esimerkiksi asuinrakennuksesta loma-asunnoksi.”

Haastattelun perusteella osoitteiston hallintaa tulisi kehittää, mutta resurssien kannalta jo kaista osoitetta ei ole järkevää ruveta tarkastamaan etukäteen. Osoitteiden suodatukseen voidaan vaikuttaa palotarkastusohjelmassa, käyttämällä tarkempaa lajittelua kiinteistöjen tilasta, sekä suodattaa päällekkäisiä ja näin ollen puutteellisia osoitteita Excel-tiedoston avulla.

la. Ulkopuolisten rekisterien päivitykseen ei voida vaikuttaa pelastuslaitoksen sisältä, mutta virheellisiä osoitteita voidaan niiden havaitsemisen jälkeen päivittää palotarkastusohjelmaan. Kehittämisessä on tärkeää, että valvontakohteiden tavoitemäärät saadaan varmasti täytettyä. Näin ollen järkevin tai ainakin varmin vaihtoehto on kasvattaa lähetettävien omavalvontapyyntöjen määrää, ja huomioida näin ollen virheellisten osoitteiden aiheuttama lasku vastausmäärissä. Virheelliset osoitteet tulee valvonnan päätyttyä koostaa ja päivittää kohteiden tietoihin huomiot esimerkiksi käyttötavan muutoksesta tai rakennuksen purkamisesta.

Teema 2: Postitus

Haastattelussa havaittiin, että postitukseen tulee kiinnittää huomiota omavalvonnan kehittämisessä. Postitus valittiin omaksi teemakseen osoitteiston rinnalle, sillä siihen liittyi erilaisia ongelmia ja kehitystarpeita. Postituksen ongelmat liittyivät haastattelun perusteella muun muassa tuplalähetysiin, epäselvään tietojen täyttämiseen ja postitusyrityksen toimittamaan aineistoon. Haastateltavat kertoivat muun muassa seuraavaa:

”Postituksessa on tullut tuplalähetys, koska asiakkaat eivät ole huomanneet omavalvonnan saapumista ja liian nopeasti on lähetetty uusi pyyntö täyttää lomake.”

”Palauttajan tiedot olleet epäselviä, ja ei olla voitu tietää kohdetta josta omavalvontalomake on palautettu.”

”Postitusfirman toimittama data on epäselvää. Sitä ei voida suoraan hyödyntää. Tarvitaan kehitystä ja yhteistyötä postitusfirman kanssa.”

Postitukseen liittyvä kehitys tulee toteuttaa yhteistyössä postitusyrityksen kanssa, jotta lopputuloksesta saadaan varmasti toimiva. Valvonnasta haluttava tieto tulee määritellä etukäteen, jotta postitusyritys voi toteuttaa materiaalin keräämisen niin, että aineistoa voidaan hyödyntää paremmin. Muistutuskirjeiden lähettämisaikaa tulee pidentää, jotta säästetään kustannuksissa sekä vältetään turhalta työltä. Myös vastausten käsittelyä saadaan selkeytettyä, kun samasta osoitteesta ei palaudu useampia vastauslomakkeita. Palauttajia tulee ohjeistaa täyttämään paperisen vastauslomakkeen yhteystiedot selkeästi ja mahdollisesti suurentaa yhteystiedoille varattuja vastauskenttiä. Verkkovastausmahdollisuus antaisi yhteystiedot suoraan ja selkeästi, ilman erillistä tulkintaa vastauslomakkeesta.

Teema 3: Järjestelmät

Järjestelmien osalta haastattelusta saatiin arvokasta tietoa omavalvonnasta saatujen vastaus-ten käsittelyyn liittyen. Käytössä olevassa palotarkastusohjelmassa ei ole mahdollisuutta tuo-da omavalvonnan vastauksia postitusyrityksen toimittamasta aineistosta, vaan kirjaukset suo-ritetaan manuaalisesti. Myös sähköisen palautusmahdollisuuden järjestäminen oli haastatelta-vien mielestä tarpeellinen. Vastausten kirjaaminen on nykymuodossaan melko raskasta ja haastateltavat toivoivatkin, että tulevaisuudessa etenkin paperitaakkaa saataisiin kevennet-tyä. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että asiakkaan tulisi saada ilmoitus, kun pelastuslai-tos on vastaanottanut hänen antamansa vastaukset. Sitaatteja haastateltavien kommenteista järjestelmiin liittyen:

”Merlotissa ei ole integraatiomahdollisuutta suoraan postitusyritykseltä saatavasta datasta, vaan tiedot pitää kirjata käsin.”

”Sähköinen palautusmahdollisuus olisi nykyaikaa.”

”Asiakkaalle tulisi toimittaa joku kuittaus siitä, onko lomake tullut perille pelastuslaitoksel-le.”

”Kirjaamista tulisi kehittää niin, että käsittelyn paperitaakka kevenisi.”

Omavalvontaa kehitettäessä tulee järjestelmien osalta keskittyä verkkopohjaisen palautus-mahdollisuuden käyttöönottoon ja kirjaamisen kehittämiseen. Verkkovastausmahdollisuus an-taisi selkeämpää tietoa helpommin, halvemmin ja nopeammin. Se saattaisi myös itsessään motivoida ainakin nuorempaa väestöä vastaamaan vastaustavan suoraviivaisuuden ansiosta. Verkkovastausmahdollisuuden avulla omavalvonta voidaan suorittaa asiakkaan päässä erittäin nopeasti ja jatkossa myös lomaketta pystytään personoimaan esimerkiksi asuinkiinteistön lämmitysjärjestelmän tai muiden perustietojen pohjalta, vastausprosessin aikana.

Kirjaamisen osalta tulee luoda selkeä prosessi ja ohjeistus. Tulee myös miettiä miten arkis-tointi voidaan järjestää tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti, mutta myös lainsäädännön vaatimukset täyttäen. Tällä tavoin paperitaakkaa voidaan mahdollisuuksien mukaan keventää. Palotarkastusohjelman rajoitukset eivät ole kierrettävissä ja näin ollen integraatiota muista sovelluksista saatavaan tietoon on mahdotonta järjestää nopealla aikataululla. Ongelman osalta huomio tulee enemmän kiinnittää kirjaamisprosessin suunnitteluun, jossa ohjelman asettamat rajoitukset otetaan huomioon, ja sen myötä pyritään kehittämään itse kirjauspro-sessia kevyemmäksi.

Optimaalisissa olosuhteissa jokaiselle asiakkaalle vastattaisiin ja kiitettäisiin häntä omaval-vontaan vastaamisesta, mutta nykyisillä resursseilla se ei ole mahdollista eikä välttämättä järkevää kustannusten kannalta. Sen sijaan, että jokaiselle asiakkaalle vastattaisiin, tulee

saatekirje muotoilla niin, että asiakas ei odota vastausta jos kaikki turvallisuusnäkökulmasta katsottuna on kunnossa. Saatekirjeeseen voidaan esimerkiksi lisätä tieto, että pelastusviranomainen on yhteydessä, mikäli puutteet niin vaativat, tai muu vastaava lauseke. Näin vältetään asiakkaan epätietoisuus, sekä ylimääräiset asiakkaiden suunnalta tulevat yhteydenotot.

Teema 4: Yleistä

Haastateltavien kommentit yleiseen teemaan liittyen olivat muun muassa seuraavia:

”Valvonnan vaikuttavuutta verrattuna perinteisiin palotarkastuksiin ei ole arvioitu.”

”Ohjeistuksen ja perusteiden tarkempi määrittely antaisivat paremmat toimintaedellytykset. Tällä hetkellä on vaikeaa tietää mitä valvonnalta halutaan.”

”Vastausprosentin kasvattaminen voisi toteutua pohtimalla nykytilaa ja tekemällä tarvittavia muutoksia.”

Yleisessä teemassa kohtaavat useat erilliset osa-alueet, jotka kiteytyvät omavalvonnassa yhdeksi kokonaisuudeksi. Keskeistä haastattelussa saaduille kommenteille oli se, että niiden perusteella kaivataan prosessin kokonaisvaltaista kehittämistä. Vaikuttavuutta ei voida arvioida ennen kuin prosessi toimii asetettujen tavoitteiden mukaisesti ja sen tuloksiin voidaan luottaa. Ohjeistusta ei voi laatia ennen kuin prosessi on selvillä ja tiedetään, mitä siltä halutaan. Vastausprosenttia ei voida kasvattaa, jos toiminnan taustalla ei ole dokumentoitua prosessia ja ohjeita, joiden mukaan toimitaan. Vastauksissa kiteytyy se, että omavalvonnalle tarvitaan pohja, jossa prosessin perusteet ja tavoitteet on määritelty riittävän tarkasti. Pohjan tueksi tulee laatia selkeä ohjeistus, jonka avulla arkipäiväinen toiminta toteutetaan tietyllä suunnitellulla kaavalla. Lisäksi tulee laatia mittarit, joilla toiminnan onnistumista sekä vaikuttavuutta seurataan ja arvioidaan. Mittareiden osalta pitää suunnitella olennaiset tavoitteet ja keinot näiden saavuttamisen mittaamiseksi. Näin päästään jatkossa kehittämään omavalvontaa tehtyjen havaintojen ja todellisuuteen perustuvan aineiston perusteella.

5.2 Postikyselyn tulokset

Kuten kappaleessa 4.2 todettiin, lähetettiin kyselytutkimuksen materiaali 490:lle vastaanottajalle. Vastauksia palautui määräaikaan mennessä 70 kappaletta. Näistä 54 palautettiin postitse, materiaalin mukana toimitetussa palautuskuoressa ja 16 kappaletta verkkolomakkeen kautta. Vastausprosentti kyselyyn oli näin ollen hieman yli 14. Kyselyn kato eli vastaamattomien määrä jäi melko suureksi, mitä osattiin varsinaisen omavalvonnan matalien vastausprosenttien perusteella odottaa.

5.2.1 Strukturoidut kysymykset

Strukturoidut kysymykset analysoitiin käyttäen suoria jakaumia ja niihin liittyviä tunnuslukuja sekä ristiintaulukointeja. Kanasen (2012, 145) mukaan edellä mainittuja ei voida pitää varsinaisina analysointimenetelminä, vaan aineiston kuvausmenetelminä. Hän mainitsee kuitenkin, että niiden pohjalta voidaan nähdä aineiston sisälle sekä tehdä yksinkertaisia analyyseja. Kyseisiin menetelmiin päädyttiin, sillä niiden koettiin havainnollistavan parhaiten aineistoa ja mahdollistavan riittävän kestävän esittelyn sekä analyysin johtopäätöksiä varten.

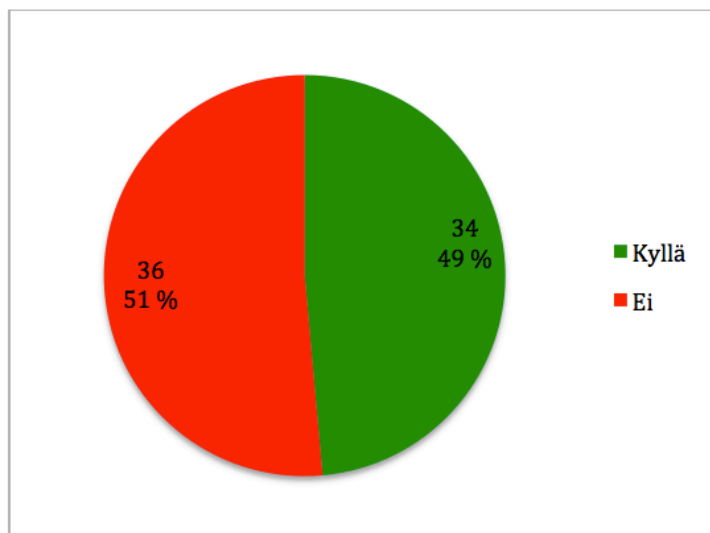
Kaikki kysymykset olisi ollut mahdollista ristiintaulukoida, mutta aineiston kannalta tästä olisi koitunut todennäköisesti enemmän sekaannusta kuin hyötyä. Tutkimuksen tavoitteena ei ollut selvittää esimerkiksi eri-ikäisten henkilöiden suhtautumista tiettyihin omavalvonnan osa-alueisiin, vaan saada tuloksia, joiden avulla omavalvontaa voidaan lopuksi kehittää yleisellä tasolla. Omavalvontaa ei toistaiseksi ole mahdollista personoida erilaisille vastaajaryhmille, vaan käytössä on yksi toimintamalli, joten ainoastaan tarkoituksenmukaisten kysymysten analysoinnissa käytettiin ristiintaulukointia.

Taulukko 2: Vastaajien ikäjakauma

	N= 70
	%
18-30 v.	3
31-40 v.	13
41-50 v.	24
51-60 v.	30
61-70 v.	14
71-> v.	16
Yht.	100

Tulkinta

Yli puolet vastaajista sijoittui ikäluokkiin 41-50-vuotta ja 51-60-vuotta. Nuorimman ikäluokan pieni määrä oli odotettua, koska pientaloissa asuvien keski-ikä on kerrostaloissa asuviin verrattuna huomattavasti korkeampi (Kaukonen 2015).

Kuvio 6: Pientalojen omavalvonnan tunteminen ennen omavalvontatarkastuksen suorittamista

Tulkinta

Noin puolet vastaajista tutustui pientalojen omavalvontaan vasta omavalvontatarkastuksen yhteydessä. Omavalvonnan tunnettuutta tulee tulosten perusteella vielä parantaa. Tunnettuuden lisäämiseen auttaisi muun muassa aktiivisempi tiedottaminen, etenkin ennen valvonnan aloitusta.

Taulukko 3: Omavalvonnan saatekirjeen selkeys suhteessa aiempaan tietoon omavalvonnasta

N=	Tunnettu 34 %	Ei tunnettu 36 %	Kaikki 70 %
Epäselkeä		3	1,4
Selkeä	100	97	98,6
Yhteensä	100	100	100

Tulkinta

Lähes kaikkien vastaajien mielestä omavalvonnan saatekirje kertoi selkeästi, mistä omavalvonnassa on kyse.

Ryhmien välillä ei esiintynyt merkitseviä eroja. Kaikki, joille omavalvonta oli jo ennen sen suorittamista tuttu käsite, pitivät omavalvonnan saatekirjettä selkeänä. Reilusti alle kymmenes, joille omavalvonta ei ollut entuudestaan tuttua, piti saatekirjeen viestiä epäselkeänä.

Tilastollisesti omavalvonnan aikaisempi tuntemus ei näytä vaikuttavan saatekirjeen selkeyteen (Khiin neliö -testin p-arvo 0,328). Tuloksiin tulee suhtautua varauksin, sillä testin kriteerit eivät täyty.

Taulukko 4: Omaavalonnan saatekirje motiointi omaavalonnan suorittamiseen

	N= 70
	%
Erittäin hyvin	37
Melko hyvin	57
Melko huonosti	6
Erittäin huonosti	0
	100

Tulkinta

Suurimman osan mielestä saatekirje motivoi omaavalonnan suorittamiseen erittäin tai melko hyvin. Pieni osa koki saatekirjeen motivoivan melko huonosti. Saatekirjeen motiointin lisäämiseen tulee tulosten perusteella kiinnittää huomiota, jotta motiointin tasoa saadaan nostettua. Motiointin lisääminen voi auttaa merkittävästi vastausprosentin kasvattamista, kun ajatellaan omaavalonnan kyselytutkimuksellista luonnetta.

Taulukko 5: Omaavalonntalomakkeen palauttamisen ohjeistus saatekirjeessä

	N= 70
	%
Erittäin selkeästi	71
Melko selkeästi	29
Melko epäselkeästi	0
Erittäin epäselkeästi	0
	100

Tulkinta

Yli kaksi kolmasosan mielestä omaavalonntalomakkeen palauttaminen oli saatekirjeessä ohjeistettu erittäin selkeästi. Hieman alle kolmasosa piti ohjeistusta melko selkeänä. Tulosten perusteella palautusohjeet näyttäisivät olevan riittävän selkeät, eikä niiden muokkaamiselle ei ole tarvetta.

Taulukko 6: Omavalvontalomakkeen kieli ja termit

	N= 70
	%
Erittäin selkeitä	46
Melko selkeitä	53
Melko epäselkeitä	1
Erittäin epäselkeitä	0
	100

Tulkinta

Valtaosa vastanneista koki kielen ja termistön olevan erittäin tai melko selkeätä. Tulosten perusteella omavalvontalomakkeen kieli ja termit näyttäisivät olevan selkeitä eikä niiden muuttamiseen näin ollen tarvitse keskittyä omavalvonnan kehittämisessä. Selkeyteen pitää kuitenkin kiinnittää huomiota, mikäli kysymyksiä tulevaisuudessa muutetaan olennaisesti.

Taulukko 7: Omavalvontalomakkeen kysymyksiin vastaaminen

	N= 70
	%
Erittäin helppoa	56
Melko helppoa	44
Melko vaikeaa	0
Erittäin vaikeaa	0
	100

Tulkinta

Kaikki vastanneista pitivät omavalvontalomakkeen kysymyksiin vastaamista erittäin tai melko helppona. Tulosten perusteella omavalvontalomakkeen kysymyksiin vastaamista ei tarvitse yksinkertaistaa kehitystyössä.

Taulukko 8: Omaevalvontalomakkeen kysymysten määrä

	N= 70
	%
Liian vähäinen	0
Sopiva	99
Liian suuri	1
	100

Tulkinta

Lähes jokainen piti omaevalvontalomakkeen kysymysmäärää sopivana. Tulosten perusteella omaevalvonnan kysymysmäärä lienee sopiva eikä sitä tarvitse pienentää tai kasvattaa omaevalvonnan kehittämisen yhteydessä.

Taulukko 9: Paloturvallisuustietouden lisääntyminen ikäryhmittäin

N=	18-50 v. 28 %	51 v. -> 42 %	Kaikki 70 %
Ei lainkaan tai melko vähän	39	14	24
Erittäin paljon tai melko paljon	61	86	76
Yhteensä	100	100	100

Tulkinta

Vastaajista hieman yli kaksi kolmesta kertoi omaevalvonnan suorittamisen lisänneen tietoutta pientalojen paloturvallisuuteen liittyvistä tekijöistä. Hieman alle neljäsosan mielestä tietous lisääntyi melko vähän tai ei lainkaan.

Yli kolme neljästä 51-vuotiaista ja vanhemmista kertoi pientalojen paloturvallisuustietouden kasvaneen omaevalvonnan yhteydessä. 18-50-vuotiaista hieman yli puolet kertoi vastaavaa. Tilastollisesti alle 18-50-vuotiaiden paloturvallisuustietous pientaloihin liittyen lisääntyy omaevalvonnan yhteydessä vähemmän kuin yli 51-vuotiailla (Khiin neliö -testin p-arvo 0,017).

Eron syytä on vaikea arvioida, mutta yleisellä tasolla voidaan olettaa, että vanhemmat vastaajat eivät ole saaneet kaikkea ajankohtaista paloturvallisuustietoa ennen omaevalvonnan suorittamista. Alle 51-vuotiaat ovat kenties turvallisuustietoisempia ja hankkivat tietoa itse. Omaevalvonnan kehittämiseen tämä ei juuri vaikuta. Tieto on kuitenkin arvokasta, sillä se osoittaa omaevalvonnan vaikuttavuutta ja hyötyä sekä sitä, että omaevalvontaa selkeästi kannattaa viedä valvontatapana eteenpäin. Tulokset korostavat myös ikääntyvän väestön huomiointia valvontatyön suunnittelussa ja kohdentamisessa.

Taulukko 10: Paloturvallisuusopas antoi tarvittavat lisätiedot omaavontalomakkeen täyttämiseen

	N= 70
	%
Erittäin hyvin	56
Melko hyvin	44
Melko huonosti	0
Erittäin huonosti	0
	100

Tulkinta

Kaikkien vastaajien mielestä pientalojen paloturvallisuusopas antoi tarvittavat lisätiedot omaavontalomakkeen täyttämiseen erittäin tai melko hyvin. Tulosten perusteella paloturvallisuusoppaaseen ei tarvitse tehdä muutoksia, vaan se tukee lomakkeen kysymyksiin vastaamista nykyisellään riittävän hyvin.

Taulukko 11: Oppaasta löytyvät tiedot auttavat ylläpitämään kodin paloturvallisuutta myös omaavonnan ulkopuolella

	N= 70
	%
Erittäin hyvin	44
Melko hyvin	56
Melko huonosti	0
Erittäin huonosti	0
	100

Tulkinta

Kaikkien vastaajien mielestä pientalojen paloturvallisuusoppaasta löytyvät tiedot auttavat ylläpitämään kodin paloturvallisuutta erittäin tai melko hyvin myös omaavonnan ulkopuolella. Vastausten perusteella oppaan kehittämisessä ei tarvitse ottaa merkittävästi huomioon sen sisältöjä, jotka tukevat muitakin kuin omaavontalomakkeeseen vastaamista.

Taulukko 12: Oppaan pituus

	N= 70 %
Liian lyhyt	0
Sopiva	100
Liian pitkä	0
	100

Tulkinta

Kaikki kokivat pientalojen paloturvallisuusoppaan pituuden olevan sopiva. Tulosten perusteella oppaan pituutta ei tarvitse lähteä tiivistämään eikä myöskään pidentämään. Nykyistä oppaan pituutta voidaan käyttää myös ohjeena muiden omavalvontamateriaalien laadinnassa.

Taulukko 13: Omavalvonnalla voidaan varmistaa kotini paloturvallisuus

	N= 70 %
Erittäin hyvin	40
Melko hyvin	59
Melko huonosti	1
Erittäin huonosti	0
	100

Tulkinta

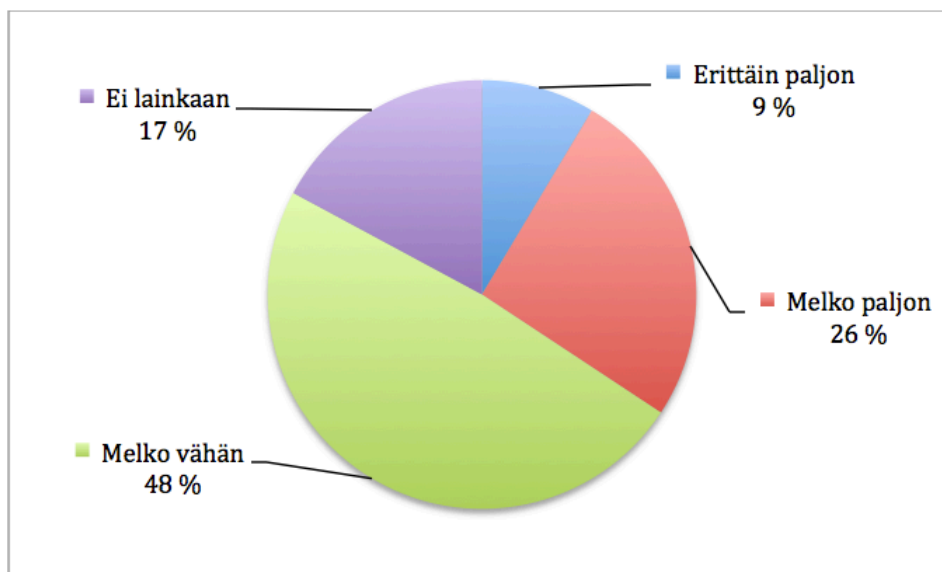
Yli puolet koki, että omavalvonnalla voidaan varmistaa heidän kotinsa paloturvallisuus melko hyvin ja hieman yli kolmasosan mielestä erittäin hyvin. Vastauksia ei sinällään voida käyttää omavalvonnan kehittämiseen, mutta niiden perusteella voidaan todeta, että asiakkaat kokevat valvonnan toimivaksi tavaksi varmistaa heidän kotinsa paloturvallisuus. Näin ollen omavalvontaprosessin voidaan katsoa ajavan tehtävänsä hyvin, sillä asiakkaat kokevat sen vaikuttavaksi valvontamenetelmäksi.

Taulukko 14: Omavalvonta sopi perinteisen, palotarkastajan suorittaman palotarkastuksen sijasta

	N= 70 %
Erittäin hyvin	60
Melko hyvin	37
Melko huonosti	1,5
Erittäin huonosti	1,5
	100

Tulkinta

Suurimmalle osalle vastanneista omavalvonta sopi perinteisen palotarkastuksen sijasta erittäin tai melko hyvin. Tulosten perusteella omavalvonnalla on hyvä paikkansa pientalojen paloturvallisuuden valvonnassa ja se on menetelmä, jota kannattaa kehittää. Avoimien vastausten tulkinnassa avataan tarkemmin vastauksia jotka osaltaan selittävät, miksi omavalvonta ei sopinut osalle vastanneista.

Kuvio 7: Omavalvonnan suorittaminen sai tekemään konkreettisia tekoja kodin turvallisuuden parantamiseksi

Tulkinta

Yli kolme neljästä teki omavalvonnan suorittamisen seurauksena konkreettisia tekoja kotinsa turvallisuuden parantamiseksi. Erittäin tai melko paljon konkreettisia tekoja teki reilu kolmasosa vastanneista ja melko vähän hieman alle puolet. Hieman alle viidesosa ei tehnyt lainkaan konkreettisia tekoja kotinsa turvallisuuden parantamiseksi.

Omavalvonnan kehittämiseen liittyen on vaikea saada konkreettista apua tästä kysymyksestä, sillä sen muotoilu olisi tullut laatia kyselyä suunniteltaessa toisin. Parempi kysymyksen asettelu olisi ollut esimerkiksi ”Miten paljon omavalvonnan perusteella havaittuja puutteita havaitsit ja korjasit”. Kysymyksen toisenlaisen asettelun kautta vastauksilla olisi voitu arvioida paremmin omavalvonnan suoraa vaikuttavuutta, mutta kehittäminen olisi silti ollut sen perusteella haastavaa. Esimerkiksi kaksi erillistä kysymystä, kuten havaittujen puutteiden määrä ja korjattujen puutteiden määrä, olisi voitu käyttää paremman datan keräämisessä. Tulokset kuitenkin vahvistavat omavalvonnan paikkaa valvontamenetelmänä, sillä niiden perusteella omavalvonta selkeästi edesauttaa turvallisuusparannusten tekemistä.

Taulukko 15: Palautustapa seuraavalla omavalvontakerralla

	18-50 v.	51 v. ->	Kaikki
N=	28	42	70
	%	%	%
Paperilomakkeella	21	55	41,5
Internet sivuilla	68	41	51,5
Mobiilisovelluksella	4	2	3
Perinteisenä palotarkastuksena	7	2	4
Yhteensä	100	100	100

Tulkinta

Hieman yli puolet suorittaisi omavalvontatarkastuksen seuraavalla kerralla mieluiten internet-sivuilla ja hieman alle puolet paperilomakkeella. Alle kymmenes haluaisi perinteisen palotar-kastuksen, ja pieni osa suorittaisi omavalvontatarkastuksen mieluiten mobiilisovelluksella.

51-vuotiaista ja sitä vanhemmista yli puolet suorittaisi omavalvontatarkastuksen seuraavalla kerralla paperilomaketta käyttäen. Vastaava osuus alle 18-50 -vuotiaista oli hieman yli vii-dennes. Seuraavan omavalvontatarkastuksen haluaisi suorittaa verkkosivuilla yli kaksi kolmes-ta 18-50 -vuotiaista, kun vastaava osuus yli 51 -vuotiaiden joukosta oli hieman alle puolet.

Tilastollisesti ikäryhmien välillä on havaittavissa eroa mieluisimmassa palautustavassa (Khiin neliö -testin p-arvo 0,048). Tämä on hyvä ottaa huomioon omavalvonnan suunnittelussa ja kehittämisessä sekä mahdollisessa alueellisessa yksilöinnissä. Verkkovastausmahdollisuus tulee kehitysvaiheessa ottaa huomioon, mutta paperilomaketta ei vielä tässä vaiheessa voida unoh-taa. Myös mobiilimaailman tarjoamat vaihtoehdot on hyvä huomioida tulevaisuudessa, vaikka niitä toivovien osuus vastauksissa jäikin vielä matalaksi.

5.2.2 Avoimet kysymykset

Avoimiin kysymyksiin annettiin vastauksia yhteensä 38 kappaletta. Vastausten analysointi toteutettiin teemoittelemalla vastaukset kyselylomakkeen rungon mukaisesti. Teemoittelussa laadullinen aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaan, ajatuksena löytää aineistosta tiettyjä teemoja kuvaavia näkemyksiä. Teemoittelu muistuttaa luokittelua, mutta lukumäärien sijasta siinä korostuu teemojen sisältö. (Teemoittelu 2015.) Koska avoimien kysymysten teemoina olivat saatekirje, omavalvontalomake, paloturvallisuusopas ja omavalvonta yleisesti, päätettiin näitä käyttää myös yläteemoina vastausten analysoinnissa. Omavalvontalomake pudotettiin pois teemoista, sillä siihen liittyneet muutamat vastaukset sopivat paremmin omavalvonta yleisesti -teeman alle.

Teemoittelu aloitettiin luokittelemalla vastaukset teemojen alle. Tämän jälkeen alustavan luokittelun perusteella havaittiin, että on tarpeellista luoda myös alateemoja, jotka määrittelevät vastauksen tyypin tarkemmin. Alustaviksi alateemoiksi valittiin kehittämisnäkökulma mielessä pitäen neljä eri alateemaa. Selkeyden vuoksi vastaukset päätettiin värikoodata ennen tarkempaa käsittelyä, jotta jokaista teemaa koskevat vastaukset olisi helpompi poimia vastaustiedostosta, ja järjestää sen jälkeen yläteemojen alle (Kuva 10).

Teema 1: Saatekirje

Alateema 1A: Tyytyväinen saatekirjeeseen
 Alateema 1B: Tyytymätön saatekirjeeseen
 Alateema 1C: Neutraali suhtautuminen saatekirjeeseen
 Alateema 1D: Saatekirjeen kehittäminen

Teema 2: Paloturvallisuusopas

Alateema 2A: Tyytyväinen paloturvallisuusoppaaseen
 Alateema 2B: Tyytymätön paloturvallisuusoppaaseen
 Alateema 2C: Neutraali suhtautuminen paloturvallisuusoppaaseen
 Alateema 2D: Paloturvallisuusoppaan kehittäminen

Teema 3: Omavalvonta yleisesti

Alateema 3A: Tyytyväinen omavalvontaan yleisesti
 Alateema 3B: Tyytymätön omavalvontaan yleisesti
 Alateema 3C: Neutraali suhtautuminen omavalvontaan yleisesti
 Alateema 3D: Omavalvonnan kehittäminen

Kuva 10: Avointen kysymysten teemoittelu ja värikoodaus

Teema 1: Saatekirje

Vastausten perusteella saatekirjeeseen oltiin pääosin tyytyväisiä. Vastaajat kuvasivat saatekirjettä muun muassa seuraavilla adjektiiveilla: ”asiallinen”, ”hyvä”, ”varsin selkeä”. Saatekirjeeseen tyytymättömiä tai neutraaleja vastauksia ei tullut. Kehittämiseen kohdistuvissa vastauksissa korostui omavalvonnan roolin korostaminen ja selkeyden parantaminen. Esimerkinä seuraavat vastaukset:

”Saatekirje voisi vielä enemmän painottaa tarkastuksen parantavan yksilön turvallisuutta ja omaa varautumista.”

”Hieman ristiriitainen tuo omavalvonnan teksti... pelastusviranomaisen määräyksestä... pelastusviranomaisen pyytää. Siis pyytääkö vai määrääkö? (Saatekirje)”

Vastausten perusteella omavalvonnan merkitystä ja tärkeyttä tulisi korostaa sekä tekstin yhteneväisyyteen kiinnittää huomiota. Kehitystyössä saatekirje tulee käydä läpi, ja päivittää sen tekstit niin, että kirjeen informatiivisuus ei kuitenkaan kärsi. Päivitetty saatekirje on hyvä luetuttaa läpi myös pelastuslaitoksen ulkopuolella, jotta voidaan olla varmoja sen ymmärrettävyydestä myös niin sanotusti maallikon silmin. Perinteistä kyselytutkimukseen kuuluvaa pilotointia tulee siis harrastaa jatkossa.

Teema 2: Paloturvallisuusopas

Paloturvallisuusoppaaseen tyytyväiset vastaajat kuvasivat opasta muun muassa seuraavilla kommentteilla: ”hyvä”, ”ytimestä esitys”, ”hyviä ohjeita”, ”erittäin selvää antava”. Myös neutraaleja vastauksia paloturvallisuusoppaaseen liittyen löytyi. Niissä korostui oppaassa käsiteltyjen asioiden tuntemus eli vastaajat ilmoittivat tuntevansa jo ennalta oppaan käsittelemiä asioita. Lisäksi opasta kuvattiin tyydyttäväksi ja ihan selkeäksi. Tyytymättömyyteen tai kehittämiseen viittaavia vastauksia ei tullut.

Vastausten perusteella pientalojen paloturvallisuusoppaaseen ei tarvitse tehdä muutoksia kehitystyössä, koska suurin osa vastaajista oli oppaaseen tyytyväisiä ja kehui sitä. Neutraaleja kommentteja antaneet olivat tietoisia oppaassa kerrotuista asioista, jo ennen siihen tutustumista, joten kehitystyö ei näidenkään vastausten perusteella ole tarpeellista.

Teema 3: Omavalvonta yleisesti

Moni omavalvontaan yleisesti liittyvistä vastauksista ilmensi vastaajan tyytyväisyyttä omavalvontaa kohtaan. Vastaajat pitivät omavalvontaa toimivana uutena valvontakeinona, jonka koettiin vapauttavan viranomaisen resursseja muuhun tärkeään paloturvallisuustyöhön. Sen koettiin myös olevan hyödyllistä niin vastaajalle itselleen, kuin valvovalle viranomaiselle ja karsivan turhaa byrokratiaa. Vastaukset olivat muun muassa seuraavia:

”Omavalvonta on erittäin hyvä ja siirtää resursseja tehtäviin joissa niitä tarvitaan.”

”Kannatan, ja samalla vapautuvaa resurssia suunnataan neuvontaan ja informointiin, esim. sähköpostitse uutiskirjeillä.”

”HYVÄ JUTTU! Karsii turhaa byrokratiaa!”

”Tosi tärkeä asia. Jokainen on velvollinen hoitamaan sen.”

”Erittäin tärkeä ja hyödyllinen asia.”

Tyytymättömissä vastauksissa korostui epäily omavalvonnan luotettavuudesta valvontakeinona sekä kokemus siitä, että paperilla suoritettu valvonta ei varmista kiinteistön turvallisuutta niin kuin palotarkastajan käynti paikalla. Näiden vastausten perusteella omavalvonnan hyötyjä ja toimivuutta tulee korostaa saatekirjeessä sekä mahdollisella muulla näkyvyydellä, kuten medioissa. Jos omavalvonnan idea ei ole asiakkaalle täysin selvä, saattaa negatiivinen tunne päästä valloilleen vain siksi, että riittävää tietoa valvontamuodosta ei ole saatavilla.

Tyytymättömät vastaajat kuvasivat omavalvontaa esimerkiksi seuraavasti:

”Kymmenen vuotta asuttu talossa, eikä yhtään tarkastusta tehty viranomaisten taholta. Paperin täyttäminen ei aja samaa asiaa kun palotarkastaja paikalla.”

”Vastaajan omatunto saattaa venyä kohta purkuun menevien talojen kohdalla. Kun on se ns. viimeinen asukas kiinteistössä, se väljentää näkemyksiä.”

”Omavalvonta synnyttää ilmeisen ongelman: Menettely sopii niille, jotka ovat muutenkin halukkaita ja kykeneviä huolehtimaan paloturvallisuudesta. Mitä helpommaksi omavalvonnan raportointi tehdään, sitä varmemmin tulee muodollista raportointia ilman toimenpiteitä. Valvontaa ei saa näilläkään perusteilla yksityistää, vaan se tulee säilyttää yhteiskunnan hoitamina perustoimintona.”

Myös neutraaleja vastauksia annettiin, mutta niissä keskeisessä roolissa oli ennen omavalvonnan suorittamista hankittu tietotaito paloturvallisuusasioihin liittyen, kuten paloturvallisuusoppaan kohdalla. Neutraalien vastausten antajat kokivat kiinteistönsä turvallisuuden olleen hyvällä tasolla jo ennen omavalvontaa. Vastaajat kertoivat muun muassa seuraavaa:

”Turvallisuudesta saamieni tietojen perusteella olen jo vuosia sitten parantanut kotini turvallisuutta kaikin keinoin.”

”Meillä on varoittimet ja sammutusvälineet kunnossa. (Viitaten konkreettisten tekojen puutteeseen).”

”Asiat oli melko hyvin kunnossa, joten ei aiheuttanut toimenpiteitä”

”Konkreettisia parannuksia ei juurikaan tarvinnut tehdä”

Omavalvonnan kehittämiseen liittyi hyvin moni avoimista vastauksista. Osa vastauksista oli sellaisia, että ne oli tarpeellista lisätä myös muiden teemojen ja alateemojen osaksi. Kehittämiseen liittyvistä vastauksista saatiin arvokasta tietoa tulevia kehittämistoimenpiteitä varten. Tärkeä tieto oli muun muassa se, että useat vastaajat kertoivat saaneensa omavalvontakirjeen kahteen kertaan. Kuten seuraavista vastauksista käy ilmi:

”Ensimmäisen omavalvontatarkastuksen jälkeen sitä pyydettiin melko pian uudestaan (tuli siis kaksi kertaa).”

”Tuo omavalvontapaperi tuli kahteen kertaan. Perusteellista omavalvonnan ohjeistusta :)”

”Tuli pari eri versiota vaikka ensimmäinen palautettiin.”

Kehitystyössä on näiden vastausten perusteella syytä kiinnittää huomiota postituksen käytäntöihin, jotta mahdollisesti päällekkäiset osoitteet saataisiin suodatettua tarkemmin ennen kirjeiden lähettämistä. Myös muistutuskirjeiden lähetysaikaa tulee pidentää, jottei niitä lähetetä turhaan jo vastanneille.

Kehittämiseen liittyvissä vastauksissa annettiin myös ideoita tulevaisuuden toteutustavoille, joita voidaan käyttää mahdollisesti apuna jatkokehityksessä, kuten esimerkiksi seuraava vastaus kertoo:

”Voisi olla myös muistutusautomaatti ja mahdollisuus kuitata joku toimenpide tehdyksi. Systeemi voisi muistuttaa säännöllisesti esim. kk välein sähköpostilla niin kauan kunnes tehtävä on hoidettu.”

Asiakkaiden kokemusten ja mielipiteiden huomiointi on tunnetusti tärkeää, ja näin on myös vastausten perusteella. Palautetta keräämällä saadaan arvokasta tietoa omavalvonnan toimivuudesta ja mahdollisista huomioista, joihin pelastuslaitoksen sisältä ei osata samaistua. Säännöllisesti omavalvonnan yhteydessä kerättävän palautteen perusteella omavalvontaa voidaan kehittää asiakaslähtöisyyden kautta, ja sen myötä oletettavasti parantaa vaikuttavuutta sekä vastausprosenttia. Kuten yhdessä vastauksessa todettiin:

”Kysely olisi ollut hyvä toteuttaa lähempänä omavalvontaa, nyt osin jo unohtunut toimet ja vastausprosessin. Mutta hyvä näinkin!”

5.3 Luotettavuuden arviointi

Kehittämistutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tulee tiedostaa, että kehittämistutkimus ei oma itsenäinen tutkimusotteensa. Tästä syystä sen luotettavuutta arvioidaan käytetyille menetelmille ominaisilla luotettavuuskriteereillä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kvalitatiiviset ja kvantitatiiviset tutkimusmenetelmät arvioidaan niille ominaisia luotettavuuskriteereitä käyttäen. Kehittämistutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on myös tärkeää tiedostaa tutkimuksen tavoitteena oleva kehittäminen. Perinteisessä tutkimuksessa tutkija ei pyri vaikuttamaan tutkittavaan ilmiöön, mutta kehittämistutkimuksessa asetelma on toisenlainen. Tämän takia yksi perinteiseen tutkimukseen oleellisesti ankkuroitu luotettavuuskriteeri jää luotettavuusarvioinnin ulkopuolelle. (Kananen 2012, 166.) Kananen mukaan (2012,166) luotettavuuden pohjana on tarkka dokumentaatio siitä, mitä, miksi ja miten työn aikana on tehty. Tästä syystä opinnäytetyössä on pyritty kuvaamaan ja perustelemaan mahdollisimman tarkasti sekä läpinäkyvästi kaikki työn aikana tehdyt valinnat ja toimenpiteet. Koska työn lopputuloksella on tärkeä merkitys toimeksiantajalle, on dokumentaation kattavuuteen ja totuudenmukaisuuteen haluttu kiinnittää erityistä huomiota.

Saaranen-Kauppinen & Puusniekan (2006) mukaan tutkimusmenetelmien yhteiskäytöllä on mahdollista laajentaa ja syventää tutkittavasta aiheesta saatavaa tietoa. Samalla saadaan myös hyötyä tutkimuksen luotettavuuden paranemisen muodossa, sillä Hirsjärven ym. (1997, 215) mukaan tutkimusmenetelmien yhteiskäytöllä voidaan tarkentaa tutkimuksen validiutta. Opinnäytetyössä on haluttu hyödyntää nämä molemmat menetelmätriangulaation tuomat hyödyt.

Haastattelun luotettavuus on pyritty osoittamaan tarkalla dokumentaatiolla siihen liittyen. Haastattelutilanne on pyritty kuvailemaan tarkasti, kuten Hirsjärvi ym. ohjeistavat (1997, 214). Haastattelun analysointi on toteutettu läpinäkyvästi sekä tarkasti kuvaillen. Haastattelun tulokinnan yhteyteen on myös lisätty sitaatteja, joiden avulla lukija näkee Hirsjärven ym. (1997,215) mukaan pohjan, jolle tulokinnat ja päätelmät perustuvat. Koska kyseessä oli ryhmähaastattelu, liittyy siihen tiettyjä epävarmuustekijöitä. Näitä tekijöitä pyrittiin kuitenkin hallitsemaan kappaleessa 4.1 esitellyin keinoin. Haastattelua voidaan kokonaisuudessaan arvioiden pitää luotettavana, sillä tutkimusaiheesta tietävien henkilöiden koko joukko osallistui haastatteluun ja sai antaa vastauksensa vapaamuotoisessa teemahaastattelussa.

Kyselyn vastaajamäärä oli melko pieni, joten sen luotettavuuteen täytyy suhtautua varauksella. Näin ollen kyselyn tuloksia voidaan pitää enemmän suuntaa antavina, kuin yleistettävinä. Kysely olisi ollut parasta toteuttaa itse omavalvonnan suorittamisen yhteydessä, mutta koska opinnäytetyötä lähdettiin tekemään valvonnan päätyttyä, oli tämä mahdotonta toteuttaa käytännössä. Luotettavuutta pyrittiin parantamaan virkistämällä vastaajien muistia, liittämällä alkuperäinen omavalvonta-aineisto mukaan lähetettyyn tutkimusmateriaaliin. Myös lomakkeen sisältö, ulkoasu ja vastausvaihtoehdot pyrittiin tekemään vastaajalle mahdollisimman selkeiksi.

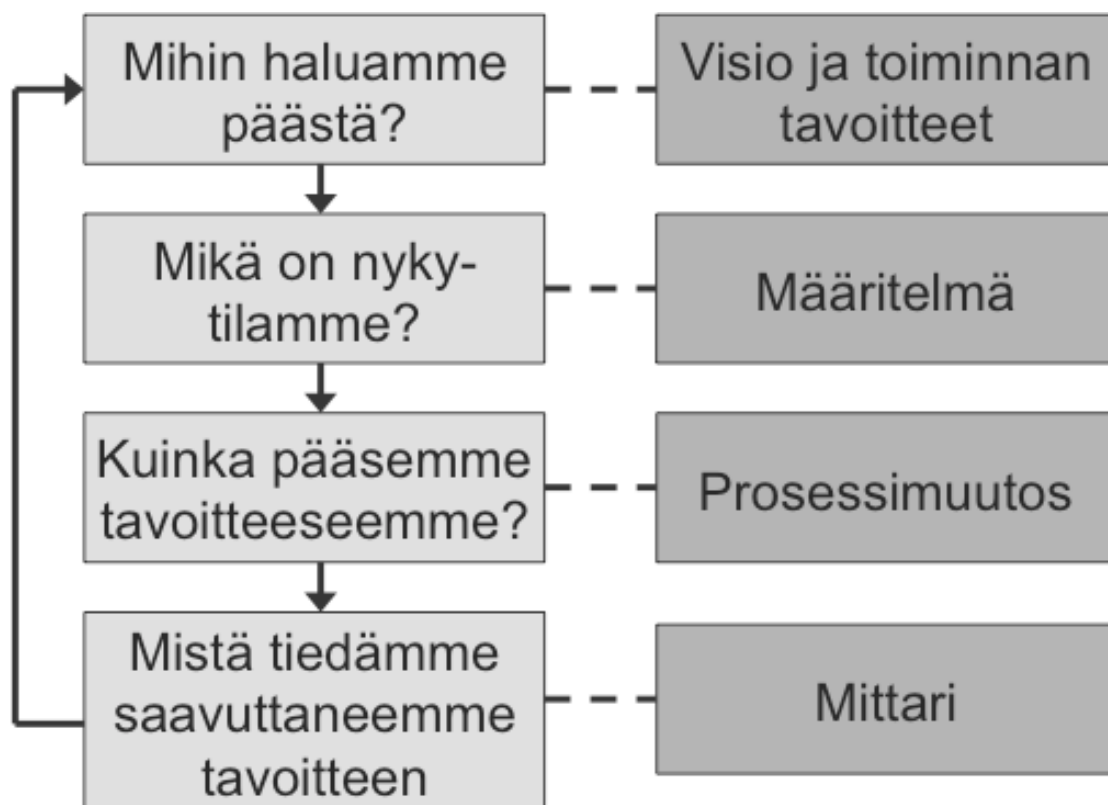
Luotettavuutta olisi voitu arvioida suorittamalla uusintamittaus, mutta kuten Kananen (2012, 171) toteaa, tulee uusintamittauksen tekeminen opinnäytetöissä kysymykseen hyvin harvoin. Uusintamittauksen suorittaminen olisi ollut erittäin työlästä, lisännyt kustannuksia ja pidentänyt opinnäytetyöprosessia. Kyselyn luotettavuutta haluttiin kuitenkin selvittää, jotta työn hyödyllisyys voitiin osoittaa toimeksiantajalle. Luotettavuuden arviointia varten päätettiin ottaa avuksi menetelmä nimeltään split half, eli puolitusmenetelmä (Liite 5). Puolitusmenetelmässä aineisto jaetaan kahteen osaan, ja käsitellään aluksi vain toinen puoli aineistosta. Tämän jälkeen käsitellään toinen puoli, ja katsotaan voidaanko tuloksia yleistää. (Tutkimuksen reliabiliteetti 2006). Menetelmää käyttäen saatiin esille aineiston puolikkaiden välinen kokonaiskorrelaatio, joka oli 0,93. Vaikka korrelaatio oli vahva, täytyy tuloksiin edelleen suhtautua varauksella, pienestä vastaajamäärästä johtuen. Kyselytutkimuksen tulokset ja siihen liittyvää muuta aineistoa on työn liitteenä (Liite 1-4).

6 Pientalojen omavalvonnan kehittämissuosituksat

Tässä kappaleessa esitellään Keski-Uudenmaan pelastuslaitokselle laaditut pientalojen omavalvonnan kehittämissuosituksat. Suositusten aihealueet sisältöineen perustuvat tutkimuksesta saatuihin tuloksiin ja niistä johdettuihin päätelmiin. Suositusten yhteydessä on myös tuotu esille yleispäteviä esimerkkejä kyseisten osa-alueiden kehittämiseen liittyen. Kehittämissuosituksien avulla pelastuslaitokselle syntyy pohja, jonka avulla pientalojen omavalvontaa voidaan lähteä kehittämään. Pelastuslaitoksen valvonnasta vastaava henkilökunta voi arvioida suositusten potentiaalista vaikutusta valvontatoimintaan ja hyödyntää niitä niiltä osin, kun on tarpeellista sekä käytännön rajoitukset huomioon ottaen mahdollista.

6.1 Sisäisen omavalvontaprosessin kehittäminen

Henkilökunnan kommenttien perusteella omavalvonnan toteutuksen taustalle tulee kehittää selkeä ja määritelty prosessi. Prosessissa tulee huomioida ja esitellä riittävän selkeästi valvonnan taustat, tavoite, toteutustapa, arviointi ja kehittäminen. Prosessin määrittely helpottaa valvonnan jalkauttamista henkilökunnalle ja antaa pohjan toiminnan kehittämiselle. Oleellista on myös valita mittarit, jolla valvontaa mitataan säännöllisin väliajoin. Jotta prosessin onnistuminen voidaan taata, on prosessille syytä määrittää myös omistaja, joka osallistuu vastaa sen ylläpidosta ja jatkokehittämisestä. Prosessia voidaan lähteä mallintamaan esimerkiksi prosessijohtoista lähestymistapaa (Kuvio 8) eli jatkuvan kehityksen mallia käyttäen (Kataja 2007). Apuna voidaan käyttää myös esimerkiksi customer journey -menetelmää, jotta kaikki prosessiin osalliset saadaan huomioitua eri kontaktipisteissä. Esimerkki kyseisen menetelmän avulla laaditusta kuvauksesta on työn liitteenä (Liite 10).

Kuvio 8: Jatkuva kehittäminen (Kataja 2007)

Ohjeistus

Prosessin tueksi tulee laatia käytännön ohjeistus, jolla omavalvontaa toteutetaan. Ohjeistuksessa tulee kiinnittää huomiota kirjaamisen suunnitteluun niin, että olemassa olevat ohjelmistolliset rajoitukset otetaan huomioon. Näiden myötä tulee itse kirjaamista pyrkiä kehittämään kevyemmäksi ja sen myötä helpottamaan henkilökunnan haastattelussa mainitsemaa käsittelyn taakkaa. Ohjeen avulla valvontaa voidaan toteuttaa samalla tavalla, vaikka käsitteijä vaihtuisi. Ohje edesauttaa sitä, että valvonta toteutetaan niin, että se on luotettavaa ja sitä voidaan arvioida samoilla mittareilla. Ohjeistuksen tulee olla riittävän yksityiskohtainen, mutta sen paisumista liian pitkäksi tulee välttää, jotta sen sisäistäminen ja noudattaminen on tarpeeksi helppoa. Kieliasu on syytä pitää selkeänä ja käsitteet määritellä tarvittaessa erikseen. Myös havainnollistavien kuvien käyttö on ohjeistuksessa auttaa käytännön ymmärtämisessä. Ohjeen laatimisen muistilistaa (Kuva 11) voi käyttää hyvänä apuna ohjeen laatimisessa.

- ✓ Miten ohje aloitetaan, jotta lukija saa heti tiedon ohjeen sisällöistä?
- ✓ Mitä asioita ohjeessa pitää käsitellä?
- ✓ Millä tavoin erotellaan ohjeet perustelevasta tiedosta?
- ✓ Millä keinoilla korostetaan olennaisimpia muistettavia asioita?
- ✓ Mikä on asioiden johdonmukainen esittämisjärjestys?
- ✓ Millainen otsikointi helpottaa lukemista ja tukee ymmärtämistä?
- ✓ Mitkä seikat tekstin asettelussa ja ohjeen ulkoasussa tukevat silmäiltävyyttä ja luettavuutta?
- ✓ Millaista kieliasua tulee käyttää?
- ✓ Miten asiat saa viestittyä riittävän ymmärrettävästi?

Kuva 11: Ohjeen laatimisen muistilista (Nissi 2009)

Arkistointi

Henkilökunnan ilmoittamien arkistointiin liittyvien haasteiden pohjalta on syytä suunnitella, miten arkistointi voidaan järjestää tehokkaasti, tarkoituksenmukaisesti ja lainsäädännön vaatimukset täyttäen. Tällä tavoin paperitaakkaa voidaan mahdollisuuksien mukaan keventää. Arkistoinnissa tulee huomioida henkilökunnan kokemukset, havainnot ja ideat, kun etsitään toimivaa, mutta vaatimukset täyttävää menetelmää. Arkistoinnin osalta hyviä käytäntöjä on järkevää selvittää myös muilta omavalvontaa käyttäviltä pelastuslaitoksilta.

“Ajantasainen, toimiva ja käytännössä noudatettava arkistonmuodostussuunnitelma järkipäristää organisaation tietojen ja asiakirjojen käsittelyä. Tietojen ja asiakirjojen elinkaaren hallinta merkitsee myös sitä, että arkiston jälkikäteiseltä järjestämiseltä ja hävitettävän aineiston turhalta säilyttämiseltä vältytään.”

Kuva 12: Arkistoinnin suunnittelu (Arkistonmuodostussuunnitelma AMS)

Arkistoinnin toteutuksen suunnittelussa voidaan käyttää tarkoituksenmukaisilta osilta apuna esimerkiksi Arkistonmuodostussuunnitelman AMS laadintaprosessia (Liite 6). Arkistoinnin osalta tulee myös miettiä onko esimerkiksi puutteita sisältävät lomakkeet syytä arkistoida eri tavalla kuin puutteettomat. Näin pystytään hallinnoimaan lomakkeita niiden sisällön perusteel-

la. Lajittelukriteereinä on hyvä käyttää lisäksi muita määrittäviä seikkoja, kuten esimerkiksi vastauskuntaa, postinumeroa, vastausaikaa ynnä muita lajittelua selkeyttäviä kriteereitä.

Tiedotus

Omavalvonnan tunnettuutta tulee lisätä, sillä vain noin puolet omavalvontaan vastanneista asiakkaista tunsivat omavalvonnan käsitteen ennen valvontapyyntönsä vastaanottamista. Tunnettuuden lisäämiseen auttaa muun muassa aktiivisempi tiedottaminen, etenkin ennen valvonnan aloitusta. Epäily omavalvonnan luotettavuudesta valvontakeinona sekä kokemus siitä, että paperilla suoritettu valvonta ei varmista kiinteistön turvallisuutta niin kuin palotarkastajan käynti paikalla, tulee kumota tarkoituksenmukaisella informaatiolla. Esimerkiksi omavalvonnan hyötyjä ja toimivuutta tulee korostaa käytettävissä olevissa kanavissa, kuten saatekirjeessä, verkkosivuilla ja eri medioissa. Valvontamuodosta tulee tarjota riittävästi tietoa, jotta mielipidettä sen toimivuudesta ei muodosteta vain tunteiden perusteella.

Sisäisen tiedottaminen tulee suunnitella ja toteuttaa niin, että tarvittavilla henkilöillä on saatavilla riittävästi tietoa valvonnan eri vaiheissa. Tiedotus ja sen eri vaiheet kannattaa suunnitella etukäteen, jotta onnistuminen voidaan varmistaa riittävän hyvin. Tiedottaminen on hyvä kytkeä ydinprosessin yhteyteen niihin vaiheisiin, joissa se on tarpeellista. Tiedottaminen on tärkeää ainakin valvonnan aloituksen yhteydessä mahdollisia kysymyksiä ja ongelmatilanteita ajatellen. Myös valvonnan avulla saadut tulokset on hyvä tuoda henkilökunnan tietoon. Näin voidaan varmistaa, että valvonta saa näkyvyyttä ja sen toimivuutta tai toimimattomuutta ei tarvitse arvailla.

Palautteen kerääminen

Asiakkaiden kokemusten ja mielipiteiden huomiointi on tärkeää. Palautetta keräämällä saadaan arvokasta tietoa omavalvonnan toimivuudesta ja mahdollisista kohdista, joihin pelastuslaitoksen sisällä ei osata kiinnittää huomiota. Säännöllisesti omavalvonnan yhteydessä kerättävän palautteen avulla, omavalvontaa voidaan kehittää asiakaslähtöisyyden kautta, ja sen myötä oletettavasti parantaa vaikuttavuutta ja vastausprosenttia.

Palautteen kerääminen kannattaa integroida vastaamisen yhteyteen. Toteutustapa voidaan harkinnan mukaan suorittaa esimerkiksi valvontakirjeen mukana toimitettavalla paperilomakkeella ja/tai tarjoamalla verkkovastausvaihtoehdon yhteyteen lisätty palautekysely. Paperisen lomakkeen ongelmana on se, että asiakas joutuu palauttamaan sen omavalvontalomakkeen kanssa samanaikaisesti. Näin ollen vastausten rehellisyys saattaa kärsiä anonymiteetin ollessa häilyvä. Sama tulee huomioida verkkokyselyssä. Palautekysely olisi todennäköisesti järkevintä suorittaa verkossa, mutta erillisenä osanaan. Näin voidaan varmistaa asiakkaan anonymiteetin säilyminen ja rohkaista antamaan rehellisiä vastauksia. Palautteen käsittely ja analysointi on myös helpompaa, mikäli vastaukset palautuvat verkkokyselyn kautta.

Ongelmaksi palautteen keräämisessä saattaa muodostua suuri kato, sillä erillinen kysely ei välttämättä motivoi vastaamaan kovinkaan hyvin. Vastausprosenttia ei voida lähteä nostamaan esimerkiksi porkkanoiden avulla, sillä tässä tapauksessa vastaajan anonymiteetti ei säilyisi mahdollisia yhteystietoja kerättyä. Mikäli kato jää suureksi, tulee saatuja tuloksia tulkita harkiten. Positiivista palautetta annetaan palautekyselyissä usein negatiivista vähemmän. Tämä on syytä huomioida, jotta vastausten perusteella ei lähdetä tekemään vääriä kehittämistoimenpiteitä. Palaute tulee siis huomioida, mutta myös suhteuttaa sen sisältö vastausmääriin ennen johtopäätösten tekemistä. Esimerkki verkkopohjaisesta palautelomakkeesta on laadittu työn liitteeksi (Liite 7).

6.2 Pientalojen omavalvontamateriaalin kehittäminen

Materiaalien päivitys ja jatkokehittäminen kuuluvat olennaisena osana omavalvontaan. Materiaalien päivityksen tulee aina olla perusteltua eikä pohjautua ainoastaan arvailuihin. Päivitetty materiaali tulee aina pilotoida pelastuslaitoksen ulkopuolella, jotta voidaan olla varmoja sen ymmärrettävyydestä ja toimivuudesta myös asiakkaan silmin. Materiaalien kehittäminen on suositeltavaa tehdä ydinprosessin kehittämisen yhteydessä, jotta kokonaisuus pysyy hallinnassa ja loogisena.

Saatekirje

Saatekirjeen synnyttämän motivoinnin lisäämiseen tulee kiinnittää huomiota, jotta motivoinnin tasoa saadaan nostettua. Motivoinnin lisääminen on yksi tärkeä osa vastausprosentin nostamisessa, kun ajatellaan omavalvonnan kyselytutkimuksellista luonnetta. Omavalvonnan merkitystä ja tärkeyttä tulisi korostaa sekä tekstin yhteneväisyyteen kiinnittää huomiota. Saatekirje tulee käydä läpi, ja päivittää sen tekstit niin, että kirjeen informatiivisuus ei kuitenkaan kärsi. Omavalvonnan hyötyjä ja toimivuutta tulee korostaa saatekirjeessä. Saatekirje tulee muotoilla niin, että asiakas ei aina odota saavansa vastausta. Saatekirjeeseen voidaan esimerkiksi lisätä tieto, että pelastusviranomainen on yhteydessä, mikäli puutteet niin vaativat, tai muu vastaava lauseke. Näin vältetään asiakkaan epätietoisuus, sekä ylimääräiset asiakkaiden suunnalta tulevat yhteydenotot. Saatekirjeen pituus ei saa kuitenkaan ylittää yhtä sivua ja informaation tulee olla omavalvonnan kannalta oleellista. Kyselytutkimuksiin liittyvää ohjeistusta on syytä pitää myös omavalvonnan saatekirjeen laatimisen yhtenä ohjenuorana. Esimerkki kehitetystä saatekirjeestä on esitelty työn liitteenä (Liite 8). Kyseinen saatekirje on kehitetty tuomaan esille omavalvonnan luonnetta sekä lakiperusteisuutta ja sen myötä motivoimaan vastaajia sekä kepin, että porkkanan avulla. Saatekirje on pyritty pitämään mahdollisimman lyhyenä ja informatiivisena, kuten kyselytutkimuksen saatekirjeille on suotavaa. Vastausaika on tuotu esille lihavoituna ja vastustapojen osalta toivottua verkkovastausvaihtoehtoa on korostettu tuomalla se esiin ensisijaisena palautustapana. Myös valvontaa suorittavan viranomaisen menettely valvonnan jälkeen on tuotu asiakkaan tietoon, jotta asiakas tietää valvontaa mahdollisesti seuraavat vaiheet. Myös turhilta yhteydenotoilta voidaan vält-

tyä kun asiakas tietää, että viranomainen ei ole häneen yhteydessä ellei se ole vastausten perusteella tarpeellista.

Omavalvontalomake

Palauttajia tulee ohjeistaa täyttämään paperisen vastauslomakkeen yhteystiedot selkeästi ja yhteystiedoille varattuja vastauskenttiä mahdollisesti suurentaa, jotta tiedot saadaan tulkit-tua. Lomakkeelle voidaan suorittaa päivitys tarpeen vaatiessa ja teemojen vaihtuessa. Nykyi-sen lomakkeen selkeydessä on pysyttävä. Kysymysmäärää ei suositella merkittävästi kasvatet-tavaksi, ellei se ole erittäin perusteltua. Omavalvontalomaketta uusittaessa on syytä ottaa huomioon ohjeet kyselylomakkeiden laatimisesta. Mikäli asiakasta halutaan ohjata omatoimi-seen puutteiden korjaamiseen, tulee sen toteuttamista miettiä lomakkeessa ja mahdollisesti myös saatekirjeessä. Omavalvontalomakkeeseen olisi tässä tapauksessa lisättävä kohta, jossa tiedustellaan omavalvonnassa havaittujen puutteiden korjausta. Esimerkki kehitetystä oma-valvontalomakkeesta on esitelty työn liitteenä (Liite 9).

Paloturvallisuusopas

Nykyinen paloturvallisuusoppaan pohja on tarkoituksenmukainen ja toimiva. Mikäli tarve vaa-tii tai teemat vaihtuvat, tulee nykyistä opasta käyttää esimerkkinä uutta luotaessa. Oppaan pituutta ei suositella kasvattamaan merkittävästi, ellei se ole erittäin perusteltua. Oppaan visuaalinen ilme on hyvä säilyttää kiinnostavana, jotta sitä käytettäisiin myös valvonnan jäl-keen. Mahdollisuus toteuttaa opas myös muilla kuin kotimaisilla kielillä olisi syytä kartoittaa. Luonnollisesti kirjeeseen ei kannata sisällyttää kuin suomenkielinen opas, ellei esimerkiksi tietyn kohdealueen väestö ole tiettävästi esimerkiksi ruotsin-, englannin- tai venäjänkielisiä. Muilla kielillä laaditut oppaat voidaan sijoittaa pelastuslaitoksen verkkosivuille, jolloin vieras-kielistä oppaista ei muodostu suuria kuluja.

6.3 Pientalojen omavalvonnan käytännön toteutuksen kehittäminen

Käytännön toteutusta tulee suunnitella ja kehittää havaittujen tarpeiden mukaan. Toteutuk-sen kehittäminen ei saa pohjautua ainoastaan aineistosta ja palautteesta saataviin tunnuslu-kuihin ja tietoihin, vaan myös henkilökunnan kokemukset sekä ajatukset tulee huomioida. Toteutuksessa on hyvä huomioida myös muiden pelastuslaitosten toimintamallit ja pitää yllä vuorovaikutteista dialogia postitusyhteyden kanssa. Käytännön toteutuksen kehittäminen on syytä kytkeä ydinprosessin kehittämisen yhteyteen, jotta kehitystyö suoritetaan kokonaisuutena.

Verkkovastausmahdollisuus

Verkkovastausmahdollisuus tulee tuoda paperilomakkeen rinnalle. Verkkovastausten puolesta puhuvat sekä henkilökunnan, että asiakkaiden tutkimuksissa antamat vastaukset, joiden mu-

kaan vastaustapa on ehdottomasti syytä ottaa käyttöön. Sen avulla voidaan kerätä selkeämpää tietoa helpommin, halvemmin ja nopeammin. Verkkovastausmahdollisuus voi myös itsessään motivoida ainakin nuorempaa väestöä vastaamaan. Verkkovastausmahdollisuuden avulla omavalvonta voidaan suorittaa asiakkaan päässä erittäin nopeasti ja helposti. Toteutusvaihtoehtot tulee selvittää yhdessä valvontaan osallistuvan postitusyrityksen kanssa, jotta integraatio olisi mahdollista jo olemassa oleviin järjestelmiin. Vastaustavan osalta on syytä tutkia teknisten vaihtoehtojen tarjoamat mahdollisuudet nyt ja tulevaisuudessa. Mikäli valvonta alkaa siirtyä enemmän ja verkkoon, on valitun järjestelmän hyvä olla kehitettävissä muuttuvien tarpeiden mukaan. Verkkovastauksien keräämiseen löytyy jo tällä hetkellä useita erilaisia järjestelmiä, kehittämisen yhteydessä nämä tulee kartoittaa tarkasti. Oikean järjestelmän avulla voisi tulevaisuudessa esimerkiksi personoida lomaketta asuinkiinteistön lämmitysjärjestelmän tai muiden perustietojen pohjalta jopa vastausten syöttämisen aikana.

Osoitteiston suodatus

Haastattelun perusteella osoitteiston suodatusta tulisi kehittää, mutta resurssien kannalta jokaista osoitetta ei ole järkevää ruveta tarkastamaan etukäteen. Osoitteiden suodatukseen voidaan vaikuttaa palotarkastusohjelmassa, käyttämällä tarkempaa lajittelua kiinteistöjen tilasta, sekä suodattaa päällekkäisiä ja näin ollen puutteellisia osoitteita esimerkiksi Microsoft Excelin avulla. Ohjelmassa on sisäänrakennettu suodatustoiminto, jonka avulla kahteen kertaan kohdelistalle tulevat osoitteet saadaan vaivattomasti näkyviin. Tämän jälkeen kyseiset osoitteet voidaan pyrkiä selvittämään käyttämällä olemassa olevia järjestelmiä kuten esimerkiksi FACTA-kuntarekisteriä, VAMPATTI-karttapalvelua, Google Mapsin streetview - ominaisuutta sekä Merlot palotarkastusohjelman omia karttoja. Osoitteet joita ei saada selvitettyä lisätään omaan taulukkoon ja ohjataan alueiden palotarkastajille.

Kehittämisessä on tärkeää, että valvontakohteiden tavoitemäärät saadaan varmasti täytettyä. Varmin vaihtoehto on kasvattaa lähetettävien omavalvontakirjeiden määrää, ja huomioida tällä tavoin virheellisten osoitteiden aiheuttama lasku vastausmäärissä. Virheelliset osoitteet tulee valvonnan päätyttyä koostaa ja päivittää kohteiden tietoihin huomiot esimerkiksi käytötavan muutoksesta tai rakennuksen purkamisesta. Virheellisten tai puutteellisten osoitteiden osuuden arvioidaan postitusta toteuttavassa yrityksessä olevan noin 10-15% kaikista omavalvontakohteista. Tätä voidaan käyttää suuntaa antavana arviona kohdemäärien kasvattamisessa.

Postitus

Postituksen käytäntöihin tulee kiinnittää huomiota, jotta käytännön toteutus saadaan suoritettua tarkoituksenmukaisesti. Muistutuskirjeiden lähetysaikaa tulee pidentää, jottei niitä lähetetä turhaan jo vastanneille. Näin säästetään kustannuksia sekä vähennetään turhaa työtä. Myös vastausten käsittelyä saadaan osaltaan selkeytettyä, kun samasta osoitteesta ei palaudu useampia vastauslomakkeita. Postitukseen liittyvä kehitys tulee toteuttaa yhteistyössä postitusyrityksen kanssa, jotta lopputuloksesta saadaan varmasti toimiva. Valvonnasta halut-

tava tieto tulee määritellä tavoitteellisesti etukäteen, jotta postitusyrittäjä voi toteuttaa toimintansa niin, että aineiston sisältöä voidaan pelastuslaitoksella hyödyntää paremmin. On myös syytä miettiä toiminnan työnjakoa, jotta itse vastausten kerääminen ja kokoaminen helpottuisi sekä selkeytyisi. Pelastuslaitoksen henkilöstön resurssien kohdentaminen vain itse valvontatoimintaan olisi tarkoituksenmukaista. Postitusyrittäjä taas keskittyisi omaan ydinosaamiseensa ja tukisi tällä tavoin valvonnan onnistumista käytännön tasolla.

Vastausten käsittely ja kirjaaminen

Palotarkastusohjelman rajoitukset eivät ole kierrettävissä ja näin ollen integraatiota muista sovelluksista saatavaan tietoon on mahdotonta järjestää. Huomio tulee enemmän kiinnittää enemmän kirjaamisprosessin suunnitteluun, jossa otetaan ohjelman asettamat rajoitukset huomioon, ja sen myötä pyritään kehittämään itse prosessia kevyemmäksi. Käsittely tulee yhdistää kiinteästi ydinprosessiin ja siihen liittyvä ohjeistus tulee laatia huolellisesti ohjeistukseen liittyviä suosituksia noudattaen. Käsittelyä kehitettäessä kannattaa pöytäkirjojen postittamisesta jokaiselle asiakkaalle luopua ja toimittaa nämä ainoastaan pyydettäessä. Tällä menettelyllä säästetään arvokasta työaikaa ja etenkin puutteettomien lomakkeiden pöytäkirjoja ei ole tarkoituksenmukaista toimittaa. Käsittely olisi loogista järjestää niin, että kaikki korjaamattomia puutteita ilmoittaneet asiakkaat pyritään tavoittamaan ennen pöytäkirjojen laatimista. Näin voidaan sopia suoritettavista toimenpiteistä säästää aikaa kehoitusten/määräysten antamisessa sekä jälkivalvonnassa.

Lomakkeiden käsittelyyn liittyen on palotarkastusohjelmaan syytä syöttää vakiolausekkeet liittyen omavalvonnassa tehtyihin havaintoihin. Tämä nopeuttaa pöytäkirjojen tekemistä ja yhtenäistää valvonnasta tehtäviä kirjauksia. Vakiolausekkeet voivat olla esimerkiksi seuraavia:

Ei puutteita:

Kiinteistön omistajan / haltijan / edustajan suorittamassa pelastuslain (379/2011) mukaisessa omavalvontatarkastuksessa ei vastausten perusteella havaittu paloturvallisuuspuutteita.

Ei kehoitusta/määräystä aiheuttavia puutteita:

Kiinteistön omistajan / haltijan / edustajan suorittamassa pelastuslain (379/2011) mukaisessa omavalvontatarkastuksessa ei vastausten perusteella havaittu merkittäviä paloturvallisuuspuutteita.

Merkittäviä puutteita:

Kiinteistön omistajan / haltijan / edustajan suorittamassa pelastuslain (379/2011) mukaisessa omavalvontatarkastuksessa havaittiin vastausten perusteella merkittäviä paloturvallisuuspuutteita. Puutteet kehoitetaan korjattaviksi xx.xx.xxxx mennessä. (+ kehoituksiin liittyvät jälkivalvontaohjeet joko asiakirjavalvonnalla tai jälkitarkastuksella)

7 Pohdinta

Lähes vuoden kestänyt opinnäytetyöprojekti kulminoituu tähän kappaleeseen. Alkuperäinen tavoite oli tuottaa työ valmiiksi noin puolessa vuodessa, mutta aikataulut osoittautuvat joskus joustaviksi. Osaltaan pitkittyneeseen toteutukseen vaikuttivat sekä henkilökohtaiset, että toimeksiantajan puolelta tulleet viivästykset. Esimerkiksi pientalojen omavalvonnan suorittaminen päätettiin pelastuslaitoksella laittaa tauolle, kunnes kyselytutkimuksesta saadaan tuloksia. Tämä tarkoitti sitä, että kyselyä ei voitu toteuttaa varsinaisen omavalvonnan yhteydessä, vaan täysin erillisenä kyselynä. Opinnäytetyön tekeminen oli kaikista muutoksista ja viivästyksistä huolimatta erittäin mielenkiintoista ja opettavaista, vaikkakin usein haastavaa. Haastavuutta en tosin tässä yhteydessä käytä millään tavalla negatiivisena terminä, päinvastoin. Toimeksiantajan työstä antama palaute kannusti jatkamaan niin työn aikana kuin myös työn valmistuttua. Valmiiseen työhön oltiin toimeksiantajan puolelta erittäin tyytyväisiä (Liite 11), joten lopputulokseen osalta on hienoa nähdä valmiin työn vastaavan sille alussa asetettuja tavoitteita. Toimeksiantaja on aloittanut opinnäytetyön tulosten pohjalta suoritettavan varsinaisen kehittämistyön, jonka alustavat tulokset ovat olleet lupaavia.

Omaavolunta on pelastusalalla vielä erittäin nuori valvontamenetelmä, ja näin ollen tarvittavan taustatiedon löytäminen oli työn alkuvaiheessa hieman vaikeaa. Tietoperustan muodostamiseen tarvittavaa materiaalia kuitenkin löytyi, kun sitä osasi etsiä eri lähteistä. Tämän myötä opinnäytetyölle saatiin muodostettua pohja, mihin tutkimusosuus saatiin ankkuroitua. Pientalojen omavalvonnan uutuudesta kertoi myös se, että noin puolet kyselytutkimuksen vastaajista ei tuntenut valvontamenetelmää ennen varsinaisen omavalvontakirjeen vastaanottamista. Omaavoluntaa olisikin hyvä markkinoida hieman aktiivisemmin ja kitkeä sen myötä mahdollisia tietämättömyydestä johtuvia epäluuloja. Asukkaiden vastuuta tulisi myös korostaa, jotta siirryttäessä perinteisistä palotarkastuksista omavalvontaan, asiakkaat oppisivat samalla ymmärtämään oman vastuunsa turvallisuudesta. Vaikka asukkaan vastuu ei ole uusi asia tai entuudestaan kasva omavalvonnan myötä, olisi sitä hyvä tuoda enemmän esille etenkin valvonnan yhteydessä kun viranomainen saa avattua kontaktin asiakkaaseen. Asiakkaiden omatoimisuus saataisiin näin lisääntymään ja tämän myötä omavalvonnan viesti saataisiin toimitettua perille. Viestinnässä pitää kiinnittää huomiota siihen, että asiakas ymmärtää valvonnan ajatuksen oikein. Väärin suunniteltu viesti saattaa saada asiakkaan luulemaan, että pelastusviranomainen jättää hänet yksin huolehtimaan kotinsa turvallisuudesta.

Kun pohditaan omavalvonnan etuja perinteisiin palotarkastuksiin verrattuna, huomataan resurssien tarkoituksenmukaisempi kohdentaminen ja voidaan myös tehdä oletus, että valvontamuoto tavoittaa kohteen varmemmin. Palotarkastajan kiertäessä alueella, asukasta ei välttämättä tavoiteta ja valvonta jää siltä osin suorittamatta. Omaavolvonnan avulla päästään paneutumaan samoihin asioihin kuin palotarkastuksissa mutta silloin, kun aika on asiakkaan kalenteriin sopiva. Omaavoluntaa hyödyntämällä voidaan kohteiden palotarkastusväliä myös halutessa lyhentää nykyisestä kymmenestä vuodesta esimerkiksi viiteen vuoteen, mikäli esimerkiksi alueen tai asumismuodon riskiarvio niin edellyttää.

Omavalvontaan vastaamattomat asiakkaat muodostavat yhden suurimmista valvontamuodon toimivuuteen vaikuttavista haasteista. Mikäli vastaamattomia on paljon, on nykyisten resursien puitteissa hyvin haastavaa tarkastaa näitä kaikkia kohteita suorittamalla perinteisiä palotarkastuksia. Vastaamattomat henkilöt saattavat lisäksi olla juuri niitä, joiden turvallisuustietouteen ja asenteisiin olisi oleellista vaikuttaa. Turvallisuusorientoituneet ja asiasta kiinnostuneet asiakkaat tuskin jättävät omavalvontaan vastaamatta. Tähän ongelmaan ei ole vielä keksitty lopullista ratkaisua ainakaan Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella. Vastauksia ja hyviä käytäntöjä olisi hyvä etsiä esimerkiksi yhdessä muiden omavalvontaa toteuttavien pelastuslaitosten kanssa. Ihmisiä on vaikea pakottaa tekemään asioita pelkän kirjeen perusteella, mutta toki saatekirjeen viesti on motivoinnin ja vastaamiseen kehottamisen kautta olennainen. Olisikin mielenkiintoista tutkia, toimiiko omavalvonnassa tehokkaampana motivaation herättäjänä perinteinen keppi vai porkkana.

Pelastuslaitoksen sisäisen toiminnan kannalta keskeiseksi kehityksen kohteeksi nousi itse omavalvonnan prosessi tai käytännössä sen puute. Pientalojen omavalvontaa toteutettiin muiden pelastuslaitosten esimerkkiä seuraten ja se oli otettu käyttöön ilman huolellista suunnittelua. Nykyinen toteutustapa oli muotoutunut valvonnan edetessä ja sen suunnitteluun ei ole käytetty riittävästi aikaa. Tarkempi prosessin suunnittelu ja ohjeet auttavat omavalvonnan jalkauttamista niin sen parissa työskenteleville, kuin myös asiakkaille. Prosessin suunnittelulla voidaan myös pyrkiä hallitsemaan omavalvontaan nykyisellään liittyviä riskejä, kuten virheellisiä osoitteita ja alhaisia vastausmääriä.

Prosessin määrittelyn myötä esimerkiksi valvonnalla saatavan tiedon käsitteleminen, tarkoituksenmukaisten asioiden mittaaminen ja lopulta omavalvonnan jatkokehittäminen, on mahdollista. Prosessin suunnittelussa on hyvä keskittyä suunnittelemaan ja mallintamaan se osallistuvien toimijoiden kesken, jotta siitä saadaan mahdollisimman hyvin kaikkien osapuolten tarpeita vastaava. Valvonnan alkuvaihetta kuormittavat virheelliset osoitteet ja päivittämättömät kohteiden tiedot pitää tiedostaa jo suunnitteluvaiheessa. Valvontamääriä on syytä kasvattaa, jotta niitä koskevat tavoitteet saadaan täytettyä, kunnes vanhat tiedot on saatu päivitettyä ajan tasalle.

Kun pohditaan pientalojen omavalvonnan tulevaisuutta ja kehittämistä, oli hienoa huomata, että hieman yli kaksi kolmasosaa kyselyyn vastanneista koki omavalvonnan lisäävän tietoutta pientalojen paloturvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Samoin omavalvonnan koettiin varmistavan asiakkaiden kotien paloturvallisuus muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta hyvin. Samaan nousujohteiseen teemaan sopii myös omavalvonnan myötä tehtyjen konkreettisten paloturvallisuutta parantavien tekojen määrä. Yli kolme neljästä vastaajasta kertoi kyselyssä tehneensä konkreettisia tekoja omavalvonnan myötä. Nämä ovat kaikki positiivisia uutisia ja osaltaan tukevat vahvasti valvontamuodon käyttämistä sekä kehittämistä. Vaikuttavuus on yksi omavalvonnan tavoitteista ja sitä olisi syytä tutkia verrattuna perinteisiin palotarkastuksiin. Perinteiset palotarkastukset saattavat kasvattaa asiakkaan mielestä turvallisuuden tun-

netta, mutta olisi mielenkiintoista tietää, kumpi valvontamenetelmä parantaa paremmin arkipäiväistä turvallisuutta.

Yksi huomionarvoinen seikka, joka nousi esiin ensin kyselyn vastauksista ja tämän jälkeen myös muista lähteistä oli, että pientaloissa asuvat ovat yleensä keski-ikänsä vanhempia kuin kerrostaloissa asuvat. Näin ollen pientalojen omavalvonnan kehittämisessä tulee myös huomioida tulevaisuudessa entisestään kohoava vastaajien ikä. Omavalvonnan suorittaminen vaatii tietyissä kohdissa fyysistä toimintaa, josta kaikkien vastaajien tulee suoriutua. Yksi jatkokehityksen ja mahdollisesti tutkimisen aiheista voisi esimerkiksi olla omavalvonnan kehittäminen kotihoitopalveluiden tai muiden vastaavien tukipalveluiden yhteyteen, mikäli asiakas ei itse pysty valvontaa suorittamaan. Aiheeseen liittyvää keskustelua on alettu vähitellen käymään myös julkisuudessa, sillä kehityksen suunta on kääntynyt vanhainkotien sijasta ohjaamaan iäkkäitä ihmisiä asumaan omissa kodeissaan entistä pidempään.

Pientaloasukkaiden ikäjakaumasta huolimatta koen, että omavalvonnan tulevaisuus on internetissä. Paperilomake tulee luonnollisesti myös säilyttää, ellei tulevaisuudessa viranomaisen tuottamia palveluita voida toteuttaa ainoastaan internetissä. Verkkopohjainen toteutus tarjoaa omavalvonnalle erittäin laajan mahdollisuuden erilaiseen personointiin sekä antaa vastaajalle mahdollisuuden valita sopivimman vastauskielen. Vastaajan täyttyessä esimerkiksi ikänsä ja kiinteistönsä lämmitystavan, voitaisiin lopullisen vastauslomakkeen muodostamisessa hyödyntää tiettyjä etukäteen laadittuja, yleisiä riskipohjaisia kysymyspattereita. Lisäksi muita personointivaihtoehtoja voisivat olla esimerkiksi kiinteistössä asuvat lapset, sauna tai autotali. Asumiseen liittyvää paloriskiaineistoa on olemassa ja itse tekninen toteutus personoitavalle verkkolomakkeelle on täysin mahdollista. Edellä mainitun kaltaisen verkkolomakkeen käyttöönottomahdollisuus olisikin hyvä kartoittaa sekä tutkia, voitaisiinko sillä vaikuttaa turvallisuuden tehokkaammin, kuin yleisiä teemoja sisältävällä pientalojen omavalvontalomakkeella.

Kuten työn tuloksista kävi ilmi, havaittiin kehitettäviä kohtia niin pelastuslaitoksen sisäisessä toiminnassa, kuin asiakkaille suunnatussa materiaalissa. Eri havaintojen tärkeyttä on hankala priorisoida, sillä omavalvonnan tulee olla kokonaisvaltaisesti toimivaa, jotta sen avulla voidaan saada tavoiteltuja tuloksia sekä vakuuttua valvonnan lopullisesta vaikuttavuudesta. Pelkkä huolellinen pelastuslaitoksen sisäisen suunnittelu ei takaa sitä, että valvonnan yhteydessä käytetty materiaali olisi asiakkaan silmissä ymmärrettävää ja hän osaisi reagoida siihen toivotulla tavalla. Yksittäiset huomiot saattavat saada opinnäytetyön teksteissä suuremman painoarvon kuin toiset, mutta kokonaisuuden ymmärtäminen, hallinta, suunnittelu ja määrätietoinen kehittäminen ovat askeleita kohti parempaa pientalojen omavalvontaa. Näillä eväillä omavalvonnasta on mahdollisuus luoda toimiva ja vaikuttava valvontakumppani rikastuttamaan perinteistä palotarkastuskenttää hieman erilaisella, mutta laajat mahdollisuudet omavalla uuden aikakauden menetelmällä.

Lähteet

Arkistonmuodostussuunnitelma AMS. 2007. Kansallisarkisto. Viitattu 4.9.2015.
<http://www.ams-opas.fi>

Asetus palo- ja pelastustoimesta 1089./1975

Asetus palo- ja pelastustoimesta annetun asetuksen muuttamisesta 896/1991

Elintarvikelaki 23/2006

HACCP. 2013. Elintarvikeeturvallisuuksivirasto Evira. Viitattu 30.3.2015.
<http://www.evira.fi/portal/fi/tietoa+evirasta/asiakokonaisuudet/omavalvonta/haccp/>

HE 257/2010. Hallituksen esitys pelastuslaiksi ja meripelastuslain 23 §:n muuttamisesta

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 6., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Tampere: Tampereen Yliopistopaino - Juvenes Print.

Kataja, K. 2007. Prosessien mallintaminen. Viitattu 3.9.2015.
<https://www.jyu.fi/yliopistopalvelut/laatu/materiaaleja/laatutyon-arkisto/laatutyoen-tilaisuuksien-2006-2008/Kataja070315.ppt>

Kaukonen, P. 2015. Omakotiratkaisut -nimensä mukaisella idealla. Omakotiratkaisut pääkaupunkiseutu 2015, 5.

Keski-Uudenmaan pelastustoimen liikelaitoksen valvontasuunnitelma. 2013. Vantaa.

Keski-Uudenmaan pelastustoimen liikelaitoksen valvontasuunnitelma. 2015. Vantaa.

Kuoppala, M. 2013. Opinnäytetyö: Sähköisen omavalvonnan hyödyt ja haitat Pirkanmaan pelastuslaitokselle.

Kyselylomakkeen laatiminen. 2010. KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 20.4.2015.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kyselylomake/laatiminen.html>

Käsitteet ja määritelmät. 2015. Tilastokeskus. Viitattu 6.1.2015.
<http://www.stat.fi/meta/kas/pientalo.html>

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvluista 980/2012

Laki metsätuhojen torjunnasta 1087/2013

Markkanen, K. 2013. Tutkielma: Valvontasuunnitelman vaikutus pelastuslaitosten palotarkastustoimintaan.

Nissi, U. 2009. Mitä ohjeen laatijan pitää ottaa huomioon. VirtuaaliAMK. Viitattu 4.9.2015.
<http://www2.amk.fi/digma.fi/eetu/www.amk.fi/opintojaksot/030905/1116425173436/1117079857643/1117089079959/1117094587251.html>

Ohje palvelutasopäätöksen sisällöstä ja rakenteesta. 2013. Sisäasiainministeriö. Helsinki.

Omatoiminen varautuminen. 2015. Suomen pelastusalan keskusjärjestö. Viitattu 6.1.2015.
<http://www.spek.fi/Suomeksi/Varautuminen-ja-vss/Omatoiminen-varautuminen>

Otos ja otantamenetelmät. 2003. KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 20.4.2015.

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/otos/otantamenetelmat.html>

Pakkala, P. 2004. HACCP:n lyhyt historia ja perusperiaatteet. Elintarvike ja terveys lehti 2/2004, 18.

Palo- ja pelastustieto ry. 2013. Tulostettu 7.1.2015.

http://www.pelastustieto.fi/site/images/stories/ajankohtaista/2013/pelastusalueet_10_2013.pdf

Palolaki 202/1933 (kumottu)

Palvelutasopäätös. 2012. Keski-Uudenmaan pelastustoimen liikelaitos. Vantaa.

Parturi-kampaamoiden omavalvonta etenee hitaasti. 2013. Yrittäjäsanomien . Viitattu 13.4.2015. <http://www.yrittajat.fi/fi-FI/uutisarkisto/a/my/parturi-kampaamoiden-omavalvonta-etenee-hitaasti>

Pelastuslaitos lyhyesti. 2014. Keski-Uudenmaan pelastuslaitos. Viitattu 12.1.2015.

http://www.ku-pelastus.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=50&Itemid=82

Pelastuslaki 13.6.2003/468 (kumottu)

Pelastuslaki 379/2011

Pelastustoimilaki 561/1999 (kumottu)

Postikyselyaineiston kokoaminen. 2011. KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 20.4.2015.

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/postikysely/postikysely.html#saatteet>

Puhakka, T. 2013. Opinnäytetyö: Pientalon omavalvonta Kymenlaakson pelastuslaitoksella.

Pönkä, A. 1996, Omavalvonta ja hygienia ravitsemisliikkeissä. Helsinki: Suomen Ympäristöterveys.

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto - Teemoittelu. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 31.7.2015.

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto - Triangulaatio. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 31.7.2015.

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_4.html

Sanakirja taloustermeille. 2015. e-conomic Sverige AB. Viitattu 12.1.2015. <https://www.e-conomic.fi/kirjanpito-ohjelma/sanakirja/strategia>

Seppälä, J. 2014. Opinnäytetyö: Rivitalojen omavalvonta Päijät-Hämeen pelastuslaitoksella.

Sisäministeriö / Pelastusosasto. Pelastuslaitokset. 2015. Viitattu 7.1.2015.

<http://www.pelastustoimi.fi/pelastustoimi/pelastuslaitokset>

Tee se itse -palotarkastus on menestys. 2011. YLE Kymenlaakso. Viitattu 30.3.2015.

http://yle.fi/uutiset/tee_se_itse_-_palotarkastus_on_menestys/5428541

Teemoittelu. 2015. Kajaanin Ammattikorkeakoulu. Viitattu 13.7.2015.

<http://193.167.122.14/Opintojaksot/Opintojaksot/Teemoittelu.aspx>

Toimintakertomus 2013. 2014. Keski-Uudenmaan pelastuslaitos. Vantaa.

Tutkimuksen reliabiliteetti. 2006. Ylemmän AMK- tutkimuksen metodifoorumi. Viitattu 1.8.2015.

<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464185783/1194413792643/1194415307356.html>

Voimakkaan kasvun alue. 2014. Keski-Uudenmaan pelastuslaitos. Viitattu 12.1.2015. http://www.ku-pelastus.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=47&Itemid=80

Vänskä, P. 2014. Keski-Uudenmaan pelastuslaitos. Viitattu 12.1.2015. http://www.ku-pelastus.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=55&Itemid=92

Julkaisemattomat lähteet

Heikkilä, J., Jalava, Y., Rajajärvi, J. 2014. Omavalvontaan osallistuneiden pelastuslaitoksen työntekijöiden teemahaastattelu. Keski-Uudenmaan pelastuslaitos.

Kuvat

Kuva 1: Pelastustoimen alueet 2013 (Palo- ja pelastustieto ry 2013)	20
Kuva 2: Keski-Uudenmaan pelastustoimialue (Toimintakertomus 2013 2014).....	21
Kuva 3: Oma valvonnassa havaittujen puutteiden jakautuminen 2014.....	28
Kuva 4: Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen pientalojen oma valvonnan saatekirje	29
Kuva 5: Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen pientalojen oma valvontalomakkeen ulkoasu	30
Kuva 6: Pientalon paloturvallisuusoppaan sisältöä.....	31
Kuva 7: Teemahaastattelun teemat.....	32
Kuva 8: Kyselylomakkeen kysymysten uudelleenmuotoilu.....	36
Kuva 9: Tutkimuksen kyselylomake	36
Kuva 10: Avointen kysymysten teemoittelu ja värikoodaus	50
Kuva 11: Ohjeen laatimisen muistilista (Nissi 2009)	57
Kuva 12: Arkistoinnin suunnittelu (Arkistonmuodostussuunnitelma AMS)	57

Kuviot

Kuvio 1: Omavalvontatoiminnan eteneminen vaiheittain.....	19
Kuvio 2: Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen organisaatio (Toimintakertomus 2013 2014, 4)	22
Kuvio 3: Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen tehtävämäärätilastoja (Toimintakertomus 2013 2014, 9-13)	23
Kuvio 4: Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen turvallisuusviestintä- ja valvontakohteiden palotarkastustilastoja (Toimintakertomus 2013 2014, 21).....	23
Kuvio 5: Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen pientalojen omavalvonnan prosessi	26
Kuvio 6: Pientalojen omavalvonnan tunteminen ennen omavalvontatarkastuksen suorittamista.....	42
Kuvio 7: Omavalvonnan suorittaminen sai tekemään konkreettisia tekoja kodin turvallisuuden parantamiseksi	48
Kuvio 8: Jatkuva kehittäminen (Kataja 2007)	56

Taulukot

Taulukko 1: Omaavontaan vuosittain käytetty työaika Keski-Uudenmaan pelastuslait. ...	27
Taulukko 2: Vastaajien ikäjakauma	41
Taulukko 3: Omaavonnan saatekirjeen selkeys suhteessa aiempaan tietoon omaavlv....	42
Taulukko 4: Omaavonnan saatekirje motivointi omaavonnan suorittamiseen	43
Taulukko 5: Omaavontalomakkeen palauttamisen ohjeistus saatekirjeessä.....	43
Taulukko 6: Omaavontalomakkeen kieli ja termit.....	44
Taulukko 7: Omaavontalomakkeen kysymyksiin vastaaminen	44
Taulukko 8: Omaavontalomakkeen kysymysten määrä.....	45
Taulukko 9: Paloturvallisuustietouden lisääntyminen ikäryhmittäin.....	45
Taulukko 10: Paloturvallisuusopas antoi tarvittavat lisätiedot omaavontalomakkeen t. .	46
Taulukko 11: Oppaasta löytyvät tiedot auttavat ylläpitämään kodin paloturvallisuutta. ..	46
Taulukko 12: Oppaan pituus.....	47
Taulukko 13: Omaavonnalla voidaan varmistaa kotini paloturvallisuus	47
Taulukko 14: Omaavonta sopi perinteisen, palotarkastajan suorittaman palotark.	47
Taulukko 15: Palautustapa seuraavalla omaavontakerralla	49

Liitteet

Liite 1 Pientalojen omavalvontalomake	73
Liite 2 Kyselytutkimuksen vastaukset kysymyksittäin	74
Liite 3 Kyselytutkimuksen ristiintaulukointi	79
Liite 4 Khiin neliö -testi	80
Liite 5 Split half -menetelmä.....	81
Liite 6 Arkistonmuodostussuunnitelma AMS - prosessikaavio / Kansallisarkisto	83
Liite 7 Esimerkki verkkopohjaisesta palautelomakkeesta	86
Liite 8 Esimerkki kehitetystä saatekirjeestä	87
Liite 9 Esimerkki kehitetystä omavalvontalomakkeesta	88
Liite 10 Esimerkki customer journey menetelmästä.....	89

Liite 1 Pientalojen omavalvontalomake

Keski-Uudenmaan pelastuslaitos
Mellersta Nylands räddningsverk

PIENTALON PALOTARKASTUS
Perustuu pelastuslakiin 379/2011

Kiinteistön osoite	
Omistaja / haltija / edustaja	Puhelin

	Kunnossa	Ei	Ei vaadetta
Rakennus ja ympäristö			
• Palovaroittimet ovat paikallaan ja toimintakunnossa (s. 3)	☐	☐	☐
• Pääsy ullakolle on järjestetty (s. 6)	☐	☐	☐
• Talo- ja kattotikkaat ovat käyttökuntoiset (s. 6)	☐	☐	☐
• Helposti syttyvää materiaalia ei säilytetä rakennuksen välittömässä läheisyydessä (s. 8)	☐	☐	☐
• Jäteastiat ovat riittävän etäällä rakennuksesta tai palo-osastoitu (s. 8)	☐	☐	☐
• Osoitenumero on riittävän suuri, näkyy ajotielle ja on pimeällä nähtävissä (s. 8)	☐	☐	☐
Poistumisturvallisuus			
• Varatieikkuna on varustettu kiintokahvalla (s. 5)	☐	☐	☐
• Varatie on varustettu tikkailla (pudotuskorkeus >3,5m) (s. 5)	☐	☐	☐
Autosuoja ja kattilahuone			
• Yhteys autosuojasta asuintiloihin on palo-ovella rajattu (s. 7)	☐	☐	☐
• Autosuoja on käyttötavan mukaisessa käytössä (s. 7)	☐	☐	☐
• Yhteys kattilahuoneesta asuintiloihin on palo-ovella rajattu (s. 7)	☐	☐	☐
• Kattilahuoneessa ei varastoida ylimääräistä palokuormaa (s. 7)	☐	☐	☐
• Öljylämmityslaitteistosta löytyy katsastustodistus (s. 7)	☐	☐	☐
Sähkö ja lämmitys			
• Sähkölaitteiden käyttö on turvallista (s. 10-11)	☐	☐	☐
• Tulisija on nuohottu kerran vuodessa (s. 9)	☐	☐	☐
• Tulisijan edusta on suojattu (s. 9)	☐	☐	☐
• Saunassa ei ole ylimääräistä materiaalia eikä tekstiilien kuivatusta (s. 11)	☐	☐	☐
• Palavaa materiaalia ei säilytetä sähköpattereiden päällä (s. 11)	☐	☐	☐
• Palava materiaali on riittävän etäällä valaisimista (s. 10)	☐	☐	☐
Palavat nesteet ja kaasut			
• Sallitut säilytysmäärät eivät ylitä (s. 7)	☐	☐	☐
• Säilytys ja käyttö on määräysten mukaista (s. 8)	☐	☐	☐
• Pohjavesialueella oleva öljysäiliö on määräaikaistarkastettu (s. 8)	☐	☐	☐
Omaehtoinen paloturvallisuuden parantaminen ja varautuminen			
• Osataan toiminta hätätilanteessa (s. 2, 4)	☐	☐	☐
• Asunnossa on ylimääräisiä palovaroittimia (s. 3)	☐	☐	☐
• Asunnossa on häkävaroitin (s. 3)	☐	☐	☐
• Asunnossa on käsisammutin (s. 4)	☐	☐	☐
• Asunnossa on sammutuspeite (s. 4)	☐	☐	☐
• Osataan sisälle suojautuminen (s. 12)	☐	☐	☐

Lisätietoja

Vakuutan antamani tiedot oikeiksi.		PELASTUSVIRANOMAINEN TÄYTTÄÄ Lomake vastaanotettu
Päivämäärä	Allekirjoitus	
		/ 20

Osoite - Adress
Teknikontie 4, 01530 Vantaa
Teknikervägen 4, 01530 Vantaa

Puhelin - Telefon
09 8394 0000

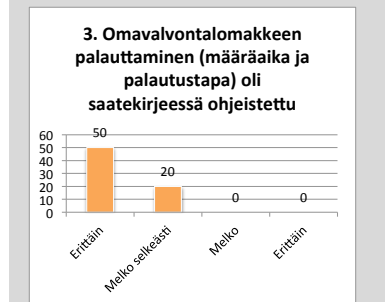
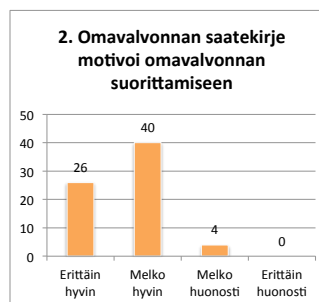
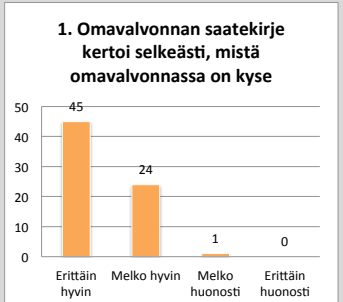
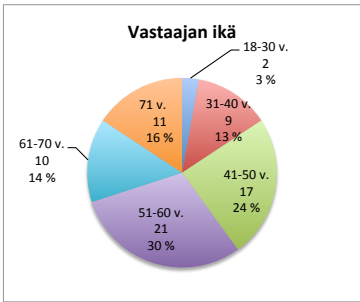
Faksi - Telefax
09 8394 0020

Sähköposti - E-post
pelastuslaitos@ku-pelastus.fi

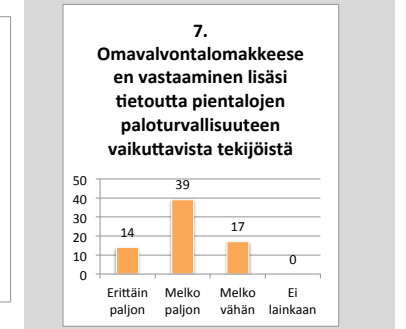
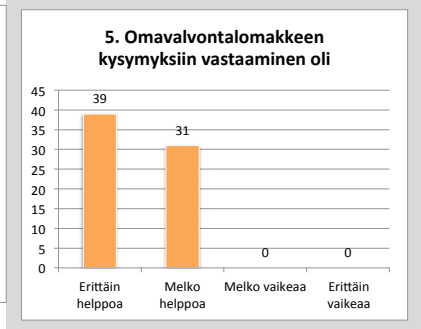
Internet
http://www.ku-pelastus.fi

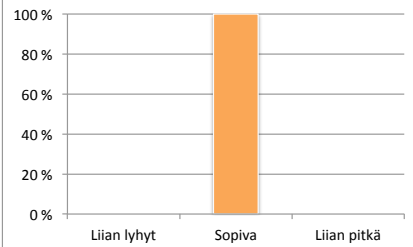
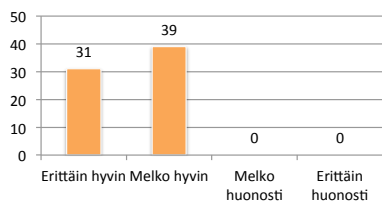
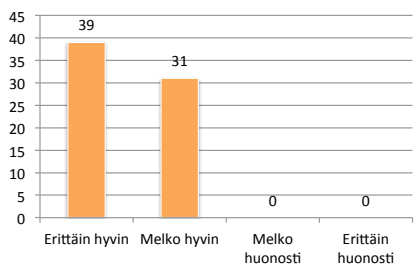
Liite 2 Kyselytutkimuksen vastaukset kysymyksittäin

2	9	17	21	10	11	45	24	1	0	26	40	4	0	50	28	0	
18-30 v.	31-40 v.	41-50 v.	51-60 v.	61-70 v.	71 v.	Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huono	Erittäin huono	Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huono	Erittäin huono	Erittäin selkeä	Melko selkeä	Melko epäselvä	Erittäin epäselvä
Vastaajan ikä alvonnän saatekirje kertoi selkeästi, mistä omavaloivonnassaOmavalvonnän saatekirje motivoi omavalvonnän suorittamisakkeen palauttaminen (määräaika ja palautustapa) oli saatte-																	

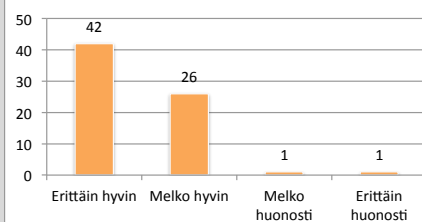
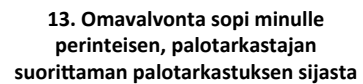
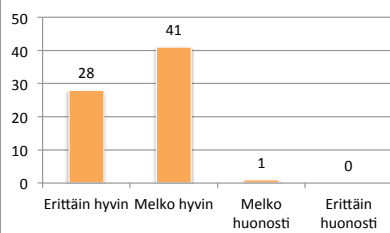
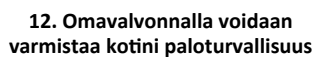
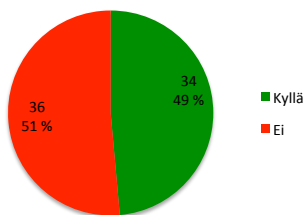
Erittäin selkeä	Melko selkeä	Melko epäselä	Erittäin epäselä	Erittäin helppoa	Melko helppoa	Melko vaikeaa	Erittäin vaikeaa	Lian vähäinen	Sopiva	Lian suuri	Erittäin paljon	Melko paljon	Melko vähän	Ei lainkaan
4. Omavalvontalomakkeessa käytetty kieli ja termit olivat				5. Omavalvontalomakkeen kysymyksiin vastaaminen oli			6. Omavalvontalomakkeen kysymysten määrä oli							
							seen vastaaminen lisäsi tietoutta pientalojen paloturvallisuuteen							

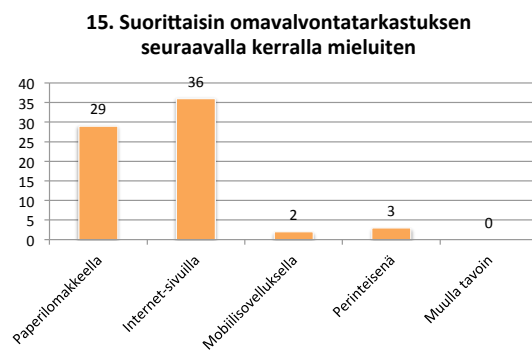
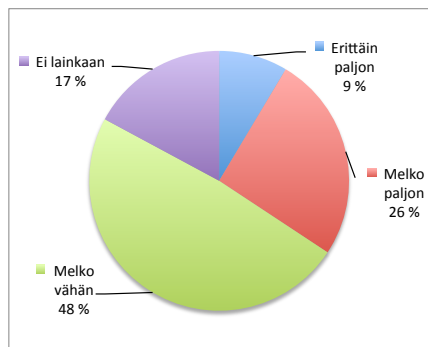
[illegible]

[illegible]

Kyllä	Ei	Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Erittäin huonosti	Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Erittäin huonosti
Ilvonta oli minulle jo ennen omavalvontatarkastuksen su		12. Omavalvonnalla voidaan varmistaa kotini paloturvallisuus			onta sopi minulle perinteisen, palotarkastajan suorittaman palotarkast				

Erittäin paljon	Melko paljon	Melko vähän	Ei lainkaan	Paperilomakkeet	Internet-sivulla	Mobiilisovelluksella	Perinteisenä paperilla	Muulla tavoin
En suorittaminen sai minut tekemään konkreettisia tekoja kotini turvallisuudesta				15. Suorittaisin omavalvontatarkastuksen seuraavalla kerralla mieluiten				

Liite 3 Kyselytutkimuksen ristiintaulukointi

KYSYMYS 15. + IKÄLUOKAT

Vastaustapa / Ikä	18-30 v.	31-40 v.	41-50 v.	51-60 v.	61-70 v.	71 v.	->	Kaikki
Paperilomakeella		2	4	7	8	8		29
Internet sivuilla	2	7	10	12	2	3		36
Mobiilisovelluksella			1	1				2
Perinteinenä palotarkastuksena			2	1				3
Yhteensä	2	9	17	21	10	11		70

KYSYMYS 7. + IKÄLUOKAT

Tietoisuuden lisääntyminen / Ikä	18-30 v.	31-40 v.	41-50 v.	51-60 v.	61-70 v.	71 v.	->	Kaikki
Ei lainkaan								
Melko vähän	1	3	7	3	1	2		17
Melko paljon		6	8	13	7	5		39
Erittäin paljon	1		2	5	2	4		14
Yhteensä	2	9	17	21	10	11		70

KYSYMYS 14. + IKÄLUOKAT

Konkreettisia tekoja / Ikä	18-30 v.	31-40 v.	41-50 v.	51-60 v.	61-70 v.	71 v.	->	Kaikki
Ei lainkaan			5	2	2	3		12
Melko vähän	1	6	6	9	7	5		34
Melko paljon		2	5	8	1	2		18
Erittäin paljon	1	1	1	2		1		6
Yhteensä	2	9	17	21	10	11		70

KYSYMYS 1. + 11.

Saatekirjeen selkeys / Omavalvonnan tunnet.	Tuttu	Ei tuttu	Kaikki
Erittäin huonosti			
Melko huonosti		1	1
Melko hyvin	11	13	24
Erittäin hyvin	23	22	45
Yhteensä	34	36	70

KYSYMYS 7. + IKÄLUOKAT (TIIVISTETTY)

Tietoisuuden lisääntyminen / Ikä	18-30 v.	31-40 v.	41-50 v.	51-60 v.	61-70 v.	71 v.	->	Kaikki
Ei lainkaan tai melko vähän	1	3	7	3	1	2		17
Melko paljon tai erittäin paljon	1	6	10	18	9	9		53
Yhteensä	2	9	17	21	10	11		70

KYSYMYS 7. + IKÄLUOKAT (TIIVISTETTY2)

Tietoisuuden lisääntyminen / Ikä	18-50 v.	51 v. ->	Kaikki
Ei lainkaan tai melko vähän	11	6	17
Melko paljon tai erittäin paljon	17	36	53
Yhteensä	28	42	70

Liite 4 Khiin neliö -testi

Tietoisuuden lisääntyminen / Ikä									
Havaitut lukumäärät									
	Sarake1	Sarake2	Sarake3	Sarake4	Sarake5	Sarake6	Yhteensä		
Rivi1	1	3	7	3	1	2	17		
Rivi2	1	6	10	18	9	9	53		
Yhteensä	2	9	17	21	10	11	70		
Odotetut lukumäärät									
	Sarake1	Sarake2	Sarake3	Sarake4	Sarake5	Sarake6	Yhteensä		
Rivi1	0,485714286	2,185714286	4,128571429	5,1	2,428571429	2,671428571	17		
Rivi2	1,514285714	6,814285714	12,87142857	15,9	7,571428571	8,328571429	53		
Yhteensä	2	9	17	21	10	11	70		
X2=	6,23235027								
df=	5								
p=	0,284262297								
Alle viiden (5) suuruisia odotettuja lukumääriä									
Pienin odotettu lukumäärä	0,5								
	0,485714286								
Saatekirjeen selkeys suhteessa aiempaan tietoon omavalvonnasta									
Havaitut lukumäärät									
	Sarake1	Sarake2	Yhteensä						
Rivi1	0	1	1						
Rivi2	34	35	69						
Yhteensä	34	36	70						
Odotetut lukumäärät									
	Sarake1	Sarake2	Yhteensä						
Rivi1	0,5	0,5	1						
Rivi2	33,5	35,5	69						
Yhteensä	34	36	70						
X2=	0,96								
df=	1								
p=	0,328								
Alle viiden (5) suuruisia odotettuja lukumääriä									
							50,0 %		
Tietoisuuden lis / ikä									
Havaitut lukumäärät									
	Sarake1	Sarake2	Yhteensä						
Rivi1	11	6	17						
Rivi2	17	36	53						
Yhteensä	28	42	70						
Odotetut lukumäärät									
	Sarake1	Sarake2	Yhteensä						
Rivi1	6,8	10,2	17						
Rivi2	21,2	31,8	53						
Yhteensä	28	42	70						
X2=	5,71								
df=	1								
p=	0,017								
Haluttu toteutustapa									
Havaitut lukumäärät									
	Sarake1	Sarake2	Yhteensä						
Rivi1	6	23	29						
Rivi2	19	17	36						
Rivi3	1	1	2						
Rivi4	2	1	3						
Yhteensä	28	42	70						
Odotetut lukumäärät									
	Sarake1	Sarake2	Yhteensä						
Rivi1	11,6	17,4	29						
Rivi2	14,4	21,6	36						
Rivi3	0,8	1,2	2						
Rivi4	1,2	1,8	3						
Yhteensä	28	42	70						
X2=	7,93								
df=	3								
p=	0,048								

Liite 5 Split half -menetelmä

KYSYMYS 1.

Puoli	Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Erittäin huonosti	
PUOLI 1	23	12	0	0	
PUOLI 2	22	12	1	0	
Korrelaatiokerroin	0,999135799				
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000				

KYSYMYS 2.

Puoli	Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Erittäin huonosti	
PUOLI 1	13	21	1	0	
PUOLI 2	13	19	3	0	
Korrelaatiokerroin	0,994075263				
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000				

KYSYMYS 3.

Puoli	Erittäin selkeästi	Melko selkeästi	Melko epäselkeästi	Erittäin epäselkeästi	
PUOLI 1	24	11 0		0	
PUOLI 2	26	9 0		0	
Korrelaatiokerroin	0,993020576				
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000				

KYSYMYS 4.

Puoli	Erittäin selkeitä	Melko selkeitä	Melko epäselkeitä	Erittäin epäselkeitä	
PUOLI 1	15	20	0	0	
PUOLI 2	17	17	1	0	
Korrelaatiokerroin	0,979297209				
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000				

KYSYMYS 5.

Puoli	Erittäin helppoa	Melko helppoa	Melko vaikeaa	Erittäin vaikeaa	
PUOLI 1	21	14	0	0	
PUOLI 2	18	17	0	0	
Korrelaatiokerroin	0,97245408				
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000				

KYSYMYS 6.

Puoli	Liian vähäinen	Sopiva	Liian suuri		
PUOLI 1	0	34	1		
PUOLI 2	0	35	0		
Korrelaatiokerroin	0,999666017				
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000				

KYSYMYS 7.

Puoli	Erittäin paljon	Melko paljon	Melko vähän	Ei lainkaan	
PUOLI 1	2	25	8	0	
PUOLI 2	12	14	9	0	
Korrelaatiokerroin	0,663376845				
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000				

KYSYMYS 8.

Puoli	Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Erittäin huonosti	
PUOLI 1	21	14	0	0	
PUOLI 2	18	17	0	0	
Korrelaatiokerroin	0,97245408				
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000				

KYSYMYS 9.

Puoli	Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Erittäin huonosti	
PUOLI 1		13	22	0	0
PUOLI 2		18	17	0	0
Korrelaatiokerroin	0,92522372				
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000				

KYSYMYS 10.

Puoli	Liian lyhyt	Sopiva	Liian pitkä	
PUOLI 1		0	35	0
PUOLI 2		0	35	0
Korrelaatiokerroin	1			
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000			

KYSYMYS 11.

Puoli	Kyllä	Ei	
PUOLI 1		14	21
PUOLI 2		20	15
Korrelaatiokerroin			-1
p-arvo (1-suuntainen)			

KYSYMYS 12.

Puoli	Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Erittäin huonosti	
PUOLI 1		14	20	1	0
PUOLI 2		14	21	0	0
Korrelaatiokerroin	0,998852882				
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000				

KYSYMYS 13.

Puoli	Erittäin hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Erittäin huonosti	
PUOLI 1		20	15	0	0
PUOLI 2		22	11	1	1
Korrelaatiokerroin	0,964894874				
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000				

KYSYMYS 14.

Puoli	Erittäin paljon	Melko paljon	Melko vähän	Ei lainkaan	
PUOLI 1		3	12	16	4
PUOLI 2		3	6	18	8
Korrelaatiokerroin	0,772304251				
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000				

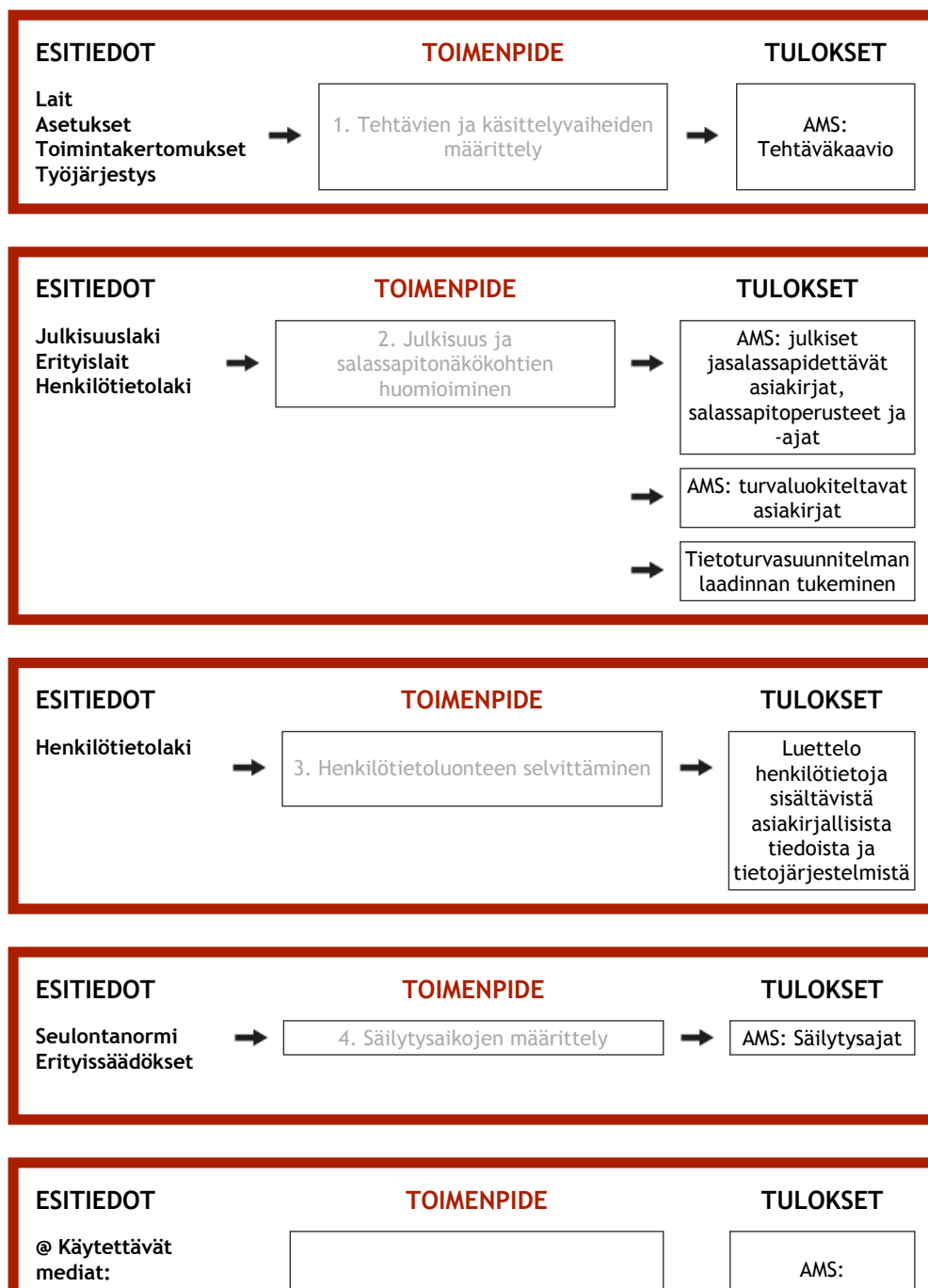
KYSYMYS 15.

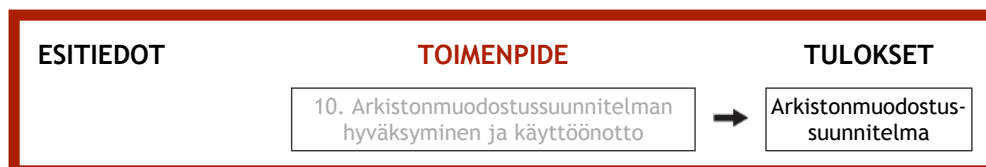
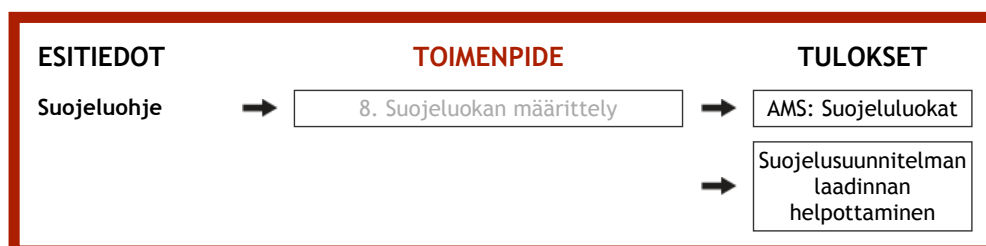
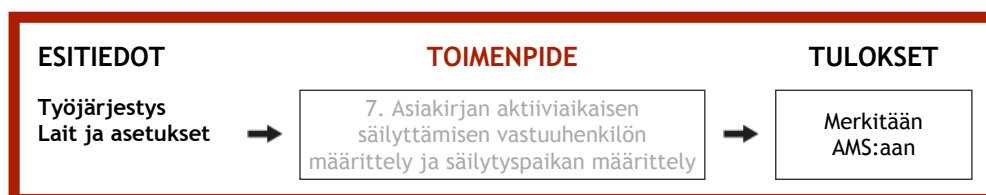
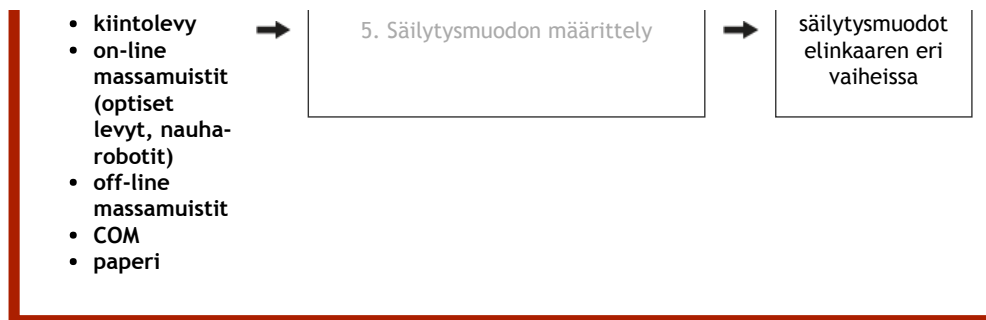
Puoli	Paperilomakkeella	Internet-sivuilla	Mobiilisovelluksella	Perinteisenä palotarkastuksena	Muulla tavoin	
PUOLI 1		12	22	1	0	0
PUOLI 2		17	14	1	3	0
Korrelaatiokerroin	0,864966281					
p-arvo (1-suuntainen)	0,0000					

**KOKONAISKORRELA
ATIO:
0,930747836690203**

Liite 6 Arkistonmuodostussuunnitelma AMS - prosessikaavio/ Kansallisarkisto
(<http://www.ams-opas.fi/ams/>)

Prosessikaavio

ESITIEDOT	TOIMENPIDE	TULOKSET
	11. Arkistonmuodostussuunnitelman säilyttämisen määrittely	

ESITIEDOT	TOIMENPIDE	TULOKSET
	12. Arkistonmuodostussuunnitelman ylläpito	

Liite 7 Esimerkki verkkopohjaisesta palautelomakkeesta

KESKI-UUDENMAAN PELASTUSLAITOS
MELLERSTA NYLANDS RÄDDNINGSVÄRK

Pientalojen omavalvonnan palautekysely

Palautekyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista. Vastauksia käsitellään anonyymisti, eikä kyselyn vastauksia yhdistetä tiettyyn vastaajaan. Palautekyselyn tarkoituksena on selvittää Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen suorittaman omavalvonnan toimivuutta. Saatuja tuloksia käytetään omavalvonnan kehittämiseen.

Pientalojen omavalvonta oli minulle tuttu käsite jo ennen omavalvontakirjeen saapumista:

- ☐ Kyllä
☐ Ei

Omavalvonnan suorittaminen oli selkeää ja yksinkertaista:

- ☐ Täysin samaa mieltä
☐ Jokseenkin samaa mieltä
☐ Neutraali kanta
☐ Jokseenkin eri mieltä
☐ Täysin eri mieltä
☐ Ei mielipidettä

Omavalvontamateriaalin käytettävyys (saatekirje, omatarkastuslomake, paloturvallisuusopas) oli:

- ☐ Erittäin hyvä
☐ Melko hyvä
☐ Neutraali kanta
☐ Melko huono
☐ Erittäin huono
☐ Ei mielipidettä

Omavalvonnan suorittaminen antoi tärkeää tietoa pientalojen paloturvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä:

- ☐ Täysin samaa mieltä
☐ Jokseenkin samaa mieltä
☐ Neutraali kanta
☐ Jokseenkin eri mieltä
☐ Täysin eri mieltä
☐ Ei mielipidettä

Korjasin omavalvonnassa havaitsemistani puutteista:

- ☐ Kaikki
☐ Suuren osan
☐ Puolet
☐ Pienen osan
☐ En yhtään
☐ En havainnut puutteita

Avoin kommentti omavalvontaan liittyen:

Liite 8 Esimerkki kehitetystä saatekirjeestä

KESKI-UUDENMAAN PELASTUSLAITOS
MELLERSTA NYLANDS RÄDDNINGSVÄRK

1 (1)

7.9.2015

OMAVALVONTATARKASTUS

Pelastuslakiin (379/2011) perustuva omavalvonta on yksi Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksen valvontatoiminnan muodoista, jota toteutetaan asuinkäytössä oleviin pientaloihin perinteisen palotarkastuksen rinnalla. Omavalvonnassa kiinteistön omistaja, haltija tai näiden edustaja arvioi ja kehittää kiinteistön turvallisuutta pelastuslaitoksen laatiman omatarkastuslomakkeen sekä ohjeistuksen pohjalta. Omavalvonnan tavoitteena on turvallisuustiedon ja -asenteiden parantaminen siten, että omavalvonta opettaa asukkaan havainnoimaan kodin paloturvallisuuspuutteet ja korjaamaan ne välittömästi.

Tällä kirjeellä pelastusviranomainen kehottaa Teitä suorittamaan pelastuslakiin (379/2011) perustuvan omavalvontatarkastuksen kiinteistössänne.

Mikäli omatarkastuslomaketta ei palauteta, suorittaa pelastusviranomainen tarvittaessa palotarkastuksen. Pelastusviranomainen voi suorittaa valvontaa kaikkiin kohteisiin myös pistokokein.

Tämän kirjeen mukana on *Pientalon paloturvallisuusopas*, jonka kohtiin viitataan omatarkastuslomakkeessa. Paloturvallisuusopas on tehty antamaan neuvoja asumisen turvallisuuteen sekä helpottamaan lomakkeen täyttöä.

Omatarkastuslomake on palautettava 30 päivän kuluessa tämän kirjeen saapumisesta. Pelastusviranomainen arvioi vastauksenne ja on tarvittaessa Teihin yhteydessä.

Omatarkastuslomakkeen voi täyttää ja palauttaa sähköisesti.
Osoite: www.omavalvontalomake.fi/kupelastus
Salasana:

Vaihtoehtoisesti täytetyn paperilomakkeen voi postittaa oheisessa palautuskuoressa.

Omavalvonnasta on mahdollista antaa anonymia palautetta sähköisesti osoitteessa:

Keski- Uudenmaan pelastuslaitos
Turvallisuuspalvelut

Lisätietoja saatte pelastuslaitoksen Internet-sivuilta tai päivystävältä palotarkastajalta.

Liite 9 Esimerkki kehitetystä omavalvontalomakkeesta

KESKI-UUDENMAAN PELASTUSLAITOS
MELLERSTA NYLANDS RÄDDNINGSVÄRK

**TÄYTTÄKÄÄ YHTEYSTIETONNE SELKEÄSTI
TEKSTATEN JA VASTATKAA KAIKKIIN
KYSYMYKSIIN RASTITTAMALLA SOPIVIN
VASTAUSVAIHTOEHTO.**

PIENTALON PALOTARKASTUS - OMAVALVONTA

Kiinteistön osoite:	Perustuu pelastuslakiin 379/2011		
Postinumero ja -toimipaikka:			
Omistaja/ haltija/ edustaja:	Kunnossa	Korjattava	Ei koske kiinteistöä
Puhelinnumero:			
Rakennus ja ympäristö			
Palovaroittimet ovat paikallaan ja toimintakunnossa. (s.3)	☐	☐	
Osoitenumero on riittävän suuri, näkyy ajotielle ja on pimeällä nähtävissä. (s.6)	☐	☐	
Helposti syttyvää materiaalia ei säilytetä rakennuksen välittömässä läheisyydessä. (s.8)	☐	☐	
Jäteastiat ovat riittävän etäällä rakennuksesta tai palo-osastoitu. (s.8)	☐	☐	
Talo- ja kattotikkaat ovat kestävät ja kiinteästi asennetut. (s.6)	☐	☐	☐
Pääsy ullakolle on järjestetty, jos ullakotilan vapaa korkeus on yli 60 cm.	☐	☐	☐
Poistumisturvallisuus			
Osataan toiminta hätätilanteessa. (s.2)	☐	☐	
Varatieikkuna- ja ovi on varustettu kiintokahvalla. (s.5)	☐	☐	
Varatie on varustettu tikkailla, jos pudottautumiskorkeus on yli 3,5m. (s.5)	☐	☐	☐
Autosuoja ja kattilahuone			
Autosuoja on käyttötavan mukaisessa käytössä. (s.7)	☐	☐	☐
Kattilahuoneessa ei varastoida ylimääräistä palokuormaa. (s.7)	☐	☐	☐
Yhteys kattilahuoneesta asuintiloihin on palo-ovella rajattu. (s.7)	☐	☐	☐
Öljylämmityslaitteiston läheisyyteen on sijoitettu vähintään 6 kg, tarkastettu käsisammutin.	☐	☐	☐
Sähkö ja lämmitys			
Sähkölaitteiden käyttö on turvallista. (s.10-11)	☐	☐	
Tulisija on nuohottu kerran vuodessa. (s.9)	☐	☐	☐
Tulisijan edusta on suojattu asianmukaisesti. (s.9)	☐	☐	☐
Saunassa ei säilytetä ylimääräistä materiaalia eikä kuivateta tekstiilejä. (s.11)	☐	☐	☐
Palavat nesteet ja kaasut sekä vaaralliset aineet			
Palavien nesteiden ja kaasujen säilytys sekä käyttö on määräysten mukaista. (s.7-8)	☐	☐	☐
Vaaralliset aineet, tulentekovälineet ja lääkkeet säilytetään lasten ulottumattomissa. (s.8, 11)	☐	☐	☐
Öljysäiliön kunto on tarkastettu säännöllisesti. (s.8)	☐	☐	☐
Omaehtoinen paloturvallisuuden parantaminen ja varautuminen			
Asunnossa on ylimääräisiä palovaroittimia. (s.3)	☐	☐	
Asunnossa on häikävaroitin. (s.3)	☐	☐	☐
Asunnossa on käsisammutin. (s.4)	☐	☐	
Asunnossa on sammutuspeite. (s.4)	☐	☐	
Osataan toiminta yleisen vaaramerkin kuullessa ja ylläpidetään kotivaraa. (s.12)	☐	☐	
Omaavonnassa havaittujen puutteiden korjaus			
☐ KAIKKI omaavonnassa havaitut puutteet on korjattu ennen lomakkeen palauttamista.			
☐ Omaavonnassa havaitut puutteet korjataan _____ (ppkkvv) mennessä.			
☐ Omaavonnassa ei havaittu puutteita.			
Lisätietoja esimerkiksi korjattavista asioista, korjauksen aikataulusta, lisätiedot rakennuksen tilasta tai käytöstä sekä muista erityishuomioista (jatkakaa tarvittaessa kääntöpuolelle):			
Vakuutan antamani tiedot oikeiksi:	Pelastusviranomainen täyttää:		
Paikka ja päivämäärä _____	Lomake vastaanotettu _____ / _____ / 20____		
Allekirjoitus _____			
Nimenselvennys _____			

Liite 10 Esimerkki customer journey menetelmästä

Liite 11 Työelämäpalaute

LAUREA / Yhdessä
AMMATTIKORKEAKOULU enemmän /

Opinnäytetyön arviointi

1(2)

21.9.2015

Hyvä työelämän edustaja

Kiitos, että tarjositte Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijalle/opiskelijoille mahdollisuuden tehdä opinnäytetyö yritykseenne/organisaatioonne. Kumppanuus ja autenttisuus ovat kriteerejä, jotka korostuvat opinnäytetyön arvioinnissa. Täten pyydämmekin apuanne näiden arvioimisessa.

Yrityksen/organisaation nimi	Keski-Uudenmaan pelastuslaitos
Työelämän edustajan/Arvioijan nimi ja tehtävänimike	Vesa-Pekka Tervo / Riskienhallintapäällikkö
Opinnäytetyön ohjaaja yrityksessä/organisaatiossa	Vesa-Pekka Tervo / Riskienhallintapäällikkö
Opinnäytetyön tekijä/t	Olli-Valtteri Saarikoski
Opinnäytetyön nimi	Palotarkastuksista omatoimiseen valvontaan: Pientalojen omavalvonnan kehittäminen Keski-Uudenmaan pelastuslaitoksella
Miten yrityksenne/organisaationne hyödyntää tehtyä opinnäytetyötä?	Keski-Uudenmaan pelastuslaitos on päivittänyt koko omavalvontaprosessin opinnäytetyön tuomien tietojen ja näkemysten pohjalta. Uudistustyössä erityisen merkittävässä roolissa oli opinnäytetyön puitteissa tehty ongelmien tunnistaminen.

Rastittakaa se taso, joka mielestänne kuvaa aidon työelämäyhteyden toteutumista tässä opinnäytetyössä:

Arvioinnin tasot	Arviointikriteerit
Kiitettävä (5) ☒	Kumppanuus ja autenttisuus Prosessin eri vaiheet on toteutettu työelämän kanssa tiiviissä kumppanuudessa. Yhteistyösuhde eri toimijoiden kanssa on ollut luonteeltaan dialogista. Opinnäytetyö on aidosti kehittänyt työelämää.
	Työelämä on arvioinut prosessin tulokset selkeästi hyödyllisiksi.
Hyvä (3-4) ☐	Prosessin eri vaiheet ovat toteutettu työelämän kanssa yhteistyössä. Työelämä on arvioinut prosessin tulokset hyödyllisiksi.
	Opinnäytetyön tarkoitus on kehittää työelämää.
Tyydyttävä (1-2) ☐	Prosessin aikana on ollut yhteistyötä työelämän kanssa. Opinnäytetyössä on pyritty työelämän kehittämiseen.
Kokonaisarvio opinnäytetyöstä:	

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULUYhdessä
enemmän

Opinnäytetyön arviointi

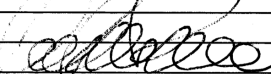
2(2)

21.9.2015

Työn tulosten hyödyntäjän näkökulmasta riittävän kiinteä yhteys opinnäytetyön tekijän ja tilaajan välillä varmisti, että opinnäytetyön sisältö oli tiedon hyödyntämisen kannalta riittävän tarkasti rajattu sekä käsittelytavaltaan oikein laadittu. Tämä ei tarkoittanut opinnäytetyön tekijän itsenäisyyden rajoittamista, vaan ohjaus tapahtui luontevassa yhteistyössä, jossa opinnäytetyön tekijän tekemät huomiot ja ehdotukset olivat hyvin pohdittuja ja hyvin usein sellaisenaan käyttöönotettavaksi sopivia. Lisäksi opinnäytetyön ladinnan puitteissa sovitut aikataulut toteutuivat ja työn sisällöllinen eteneminen noudatti sovittuja askelmerkkejä. Opinnäytetyön kieliasu ja argumentaatio oli huolellista ja erityisen selkeää. Sisällöllisesti ne näkökulmat, jotka valmistelun aikana tarkoituksenmukaisiksi koettiin, otettiin riittävässä laajuudessa huomioon. Näkemykseni mukaan myös opinnäytetyössä käytettyjen lähteiden laajuus oli riittävä kiitettävään kokonaisarvioon.

Kiitos arvioinnistanne! Miten haluaisitte tulevaisuudessa kehittää yrityksenne/organisaationne ja Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetöihin liittyvää yhteistyötä? Muuta yhteistyötä?

Yhteistyö sujui tässä tapauksessa erittäin hyvin. Tilanteessa, jossa olisimme havainneet ongelmia ei minulla välttämättä olisi ollut tiedossani mikä olisi oikea puuttumiskynnys työn laatua ajatellen työn "tilaajan" näkökulmasta eli oppilaitoksen opinnäytetyön vaatimustason määrittely ei lähtökohtaisesti ole aivan tarkkaan tiedossa.

Paikka ja päivämäärä	29.9.2015
Työelämän edustajan/arvioijan allekirjoitus	
Nimenselvennys	Vesa-Pekka Tervo